

DE OORLOG, 9 september 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27811]

[Woensdag 9 September 1914]

Inhoudsopgave 9 september 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27811]	1
DE OORLOG	2
Van het Westelijk oorlogstooneel.	3
Een Fransche legerorder.	3
De vijandelijke legers over elkaar.	3
Gent.	3
Een spion.	3
Een telegram van keizer Wilhelm aan president Wilson.	3
Een officieel Belgisch Rapport.	3
Forten en kanonnen.	6
Op Zee.	6
Drijvende mijnen.	6
Van het Oostelijk oorlogstooneel.	6
Officieel Russisch bericht.	6
De strijd om Lemberg.	7
Een succes.	7
Uit het verre Oosten.	7
Kiao-tsjau.	7
DUITSCHLAND.	7
Samoa.	7
Onderscheiding.	7
Voor de Duitsche vloot.	8
ENGELAND.	8
Overvloedig aanbod van huizen voor het Roode Kruis.	8
Koloniën en moederland.	8
RUSLAND.	8
Russische troepentransporten naar Engeland?	8
Nederland en de Oorlog.	8
Intrekking opheffing van het uitvoerverbod op zwavelzuur.	8
Verbod van uitvoer van mais en maïsmeele.	8
Staat van beleg.	8
Uitvoerverbod op huiden, gerstemeel en graanafval.	9
Uit Maastricht.	10
Noodrations.	10
Voor het Kon. Nationaal Steuncomité.	10
Paspoort voor Italië.	10
Postpakketten over Duitschland.	10
De mobilisatie.	11
Verachtelijke gevoelens.	12
Aan boord van het stoomschip "Nieuw-Amsterdam".	12
Rijnvaart.	13
Gemengde berichten.	14
Voor de militairen.	14
Verbod van Schepenverkoop.	14
Verlof tot vertrek.	14
Op het Westelijk oorlogstooneel.	14
Fransch vliegmetaal genomen.	14
De Duitsche steenkolenmarkt tijdens den oorlog.	14
De economische toestand in Italië.	14
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27811]	15
DE OORLOG	15
De algemeene toestand.	15
Op het Westelijk oorlogstooneel.	15
Fransche berichten.	15
Tusschen Seine en Marne.	16
In Gent.	16
In en om Namen. I.	16
In en om Namen. II.	18
Op het Oorlogspad.	20
Van het Oostelijk oorlogstooneel.	22

Naspeuringen van Paul Theelen: 9 september 1914

Een Poolsch oordeel over de Russische strijdwijze.	22
In het Verre Oosten.	22
De houding van China.	22
Japans optreden.	22
DUITSCHLAND.	23
De socialisten en het leger.	23
BELGIË.	23
De post naar Engeland.	23
OOSTENRIJK-HONGARIJE.	23
Geruchten.	23
SERVIË.	23
Het Oostenrijksch-Hongaarsche leger bij Schabats.	23
Brabantsche dagen. II.	25
Gezonde soldaten; en front tegen de... verveling.....	25
SPANJE.	27
De "Temps" over Spanje.	27
FRANKRIJK.	28
Officieele mededeeling.	28
VEREENIGDE STATEN.	28
Neutraal.	28
Op het Westelijk oorlogstooneel.	29
De Duitschers in Frankrijk.	29
Vertaling.	29
INTERNATIONAL STEAM PUMP COMPANY.	29
Van Dag tot Dag.	30
De schildwachten van Nederland.	30
Nederland en de Oorlog.	32
Staat van Beleg.	32
Tarwe- en roggeprijzen.	33
Uit Maastricht.	33
Damescomité te Zeist.	33
Brood van gemalen tarwe en tulpenbollen.	33
Phototoestellen en Oorlogstoestand.	34
WEEKBLADEN.	34
De bibliothecaris van Leuven over de afgebrande bibliotheek.	34
Onder de zeelieden te Rotterdam. I.....	36
ENGELAND.	40
Het rapport van Sir John French.	40
Een verzonnen verslag.	42
Vlootuitbreiding.	42
De invloed van den oorlog op den handel.	42
BELGIË.	42
De Engelsche marinetroepen in Ostende.	42
DUITSCHLAND.	43
Duitsche vertegenwoordigers in Egypte.	43
INGEZONDEN STUKKEN.	43
"Voorbarig sparen."	43
BEURS EN NIJVERHEID.	44
De Londensche Beurs.	44
Zilver en Disconto.	44
De Fransche staatsleeningen en de oorlog.	44
Duitsche Oorlogstransport verzekerings Mij.	44
De eerste Duitsche oorlogsleeningen.	44
Oogstberichten.	45
Braziliaansche financiën.	45
Buitenlandsche firma's te Hamburg.	45
Bagdad Spoorweg.	45

5

EDITIE VAN 2 UUR. OCHTENBLAD.

DE OORLOG

- 10 Een telegram van keizer Wilhelm aan president Wilson. — De strijd om Lemberg — Gent.
— Voor de Deutsche vloot. — Russische troepentransporten naar Engeland.

Van het Westelijk oorlogstooneel.

Een Fransche legerorder.

15 PARIJS, 8 Sept. (Reuter.) Een officieel communiqué meldt: In een dagorder van den Franschen opperbevelhebber van 7 Sept. wordt tot de ongeduldige troepen gezegd: Het oogenblik is gekomen om niet meer achterwaarts te zien, maar om den vijand aan te vallen en terug te dringen en om koste wat het wil het veroverde terrein te behouden.

20 **De vijandelijke legers over elkaar.**

PARIJS, 8 Sept. (Reuter.) Van officieele zijde werd gisteren meegedeeld, dat door den druk van den Engelsch-Franschen linkervleugel, het eerste Duitsche leger zich naar het noordoosten moest terugtrekken, het wordt zoowel aan het front als aan de flanken vervolgd. Van het front van de tweede, derde en vierde Duitsche legers worden geen ernstige gevechten gemeld, met het vijfde leger duurt de strijd voort. Aan den Franschen rechtervleugel is heftig contact met den vijand verkregen. Op 6 September hebben troepen uit Verdun bij een uitval zich meester gemaakt van konvooien van het vijfde leger.

30 **Gent.**

OSTENDE (via Londen), 8 Sept. (Reuter.) De "Bien Public" deelt mede, dat de burgemeester van Gent een schrijven heeft ontvangen van den Duitschen commandant, waarin deze hem uitnodigt naar Oordegem (bij Dendermonde) te komen ter onderhandeling over de voorwaarden van den intocht der Duitschers.

35 ANTWERPEN, 8 Sept. (Eigen bericht.) (Officieel.) De Duitschers zijn heden niet te Gent verschenen. Zij hebben zich er toe bepaald, burgemeester Braun te ontbieden teneinde groote hoeveelheden levensmiddelen op te eischen, te leveren morgen in Beirleghem.

40 **Een spion.**

OSTENDE (via Londen), 8 Sept. (Reuter.) Na vonnis van den krijgsraad is de op 4 Augustus te Ostende gearresteerde spion Ehrardt Zaterdag te Zwijndrecht (bij Antwerpen) gefusilleerd.

45 **Een telegram van keizer Wilhelm aan president Wilson.**

BERLIJN, 8 Sept. (W. B.) De "Nordd. Allgem. Zeit." publiceert het volgende telegram, dat de keizer aan president Wilson gezonden heeft: "Ik beschouw het als mijn plicht u, mijnheer de president, als een der eerste vertegenwoordigers van de beginselen der menschlievendheid, mede te deelen, dat mijn troepen, na inneming van de vesting Longwy, daar duizenden dum-dum-kogels hebben gevonden, die in een speciale regeeringswerkplaats waren vervaardigd. Soortgelijke kogels werden gevonden op gesneuvelde en gewonde soldaten en gevangenen, ook van het Engelsche leger. Het is u bekend, welke verschrikkelijke wonden deze kogels veroorzaken en dat het gebruik ervan door de algemeen aangenomen grondbeginselen van het internationaal recht veroordeeld zijn. Ik richt derhalve tot u een plechtig protest tegen deze wijze van het voeren van een oorlog, die ten gevolge van de methodes van onze tegenstanders één der meest barbaarsche is geworden, die de geschiedenis kent. Maar niet alleen, dat onze vijanden deze wreede wapens tegen ons gebruiken, de Belgische regering heeft bovendien de burgerlijk bevolking openlijk aangemoedigd tot deelneming aan den strijd, en deze deelneming sedert geruimen tijd zorgvuldig voorbereid. De zelfs door vrouwen en geestelijken in dezen guerilla-oorlog gepleegde wreedheden, ook op gewonde soldaten, geneeskundig personeel en verpleegsters (geneesheeren weren gedood, hospitalen beschoten) waren van dien aard, dat mijn generaals ten slotte tot genoodzaakt waren de strengste maatregelen tot bestraffing der schuldigen te nemen, ten einde de bloeddorstige bevolking af te schrikken van de voortzetting van haar schandelijke daden. Eenige dorpen en zelfs het schoone Leuven, met uitzondering van het schoone stadhuis, moesten ter zelfverdediging en ter bescherming van mijn troepen verwoest worden. Mijn hart bloedt, als ik zie, dat dergelijke maatregelen onvermijdelijk zijn geworden en wanneer ik denk aan de tallooze onschuldigen, die have en goed hebben verloren ten gevolge van het barbaarsche optreden van die misdadigers."

75 **Een officieel Belgisch Rapport.**

Het volgende officieele communiqué publiceert "De Tijd", op verzoek van dr. Fr. V. Cauwelaert, Belgisch volksvertegenwoordiger: WelEd. Heer Minister. De commissie van onderzoek heeft de eer het volgend verslag uit te brengen over de feiten, die te Leuven, de omliggende plaatsen en de streek van Mechelen werden gepleegd: Het

Naspeuringen van Paul Theelen: 9 september 1914

80 Duitse leger drong Leuven binnen op Woensdag 19 Augustus na de dorpen waar het doortrok te hebben neergebrand. Onmiddellijk na hunne aankomst in de stad, eischten ze inkwartiering en vorderden levensmiddelen op voor hunne troepen. Ze gingen in al de banken en deden hun de kasvoorraad afleveren. Duitse soldaten braken de huizen open, die door hunne bewoners verlaten waren, plunderden en brasten er. De Duitse overheid nam als gijzelaars: den burgemeester der stad, senator Vanderkelen, den 85 onder-rector der Kath. universiteit, den pastoor-deken der stad, magistraten en schepenen werden eveneens aangehouden. Al de wapenen van de burgerij, tot de schermdegens toe, waren afgeleverd geworden aan de gemeente-overheid, die ze in de St. Pieterskerk deed brengen. In een aanpalend dorp, Coorbeek-loo, werd eene vrouw van 22 jaar, wiens echtgenoot in het leger dient, op Woensdag 19 Augustus met 90 verschillende bloedverwanten overvallen door eene bende Duitse soldaten. De personen, die bij haar waren werden in een afgelegen huis opgesloten, terwijl zij zelf in eene andere woning gesleurd werd en opvolgentlijk door 5 soldaten afschuwelijk mishandeld. In ditzelfde dorp, zijn Duitse soldaten, op Donderdag 20 Augustus, een meisje van ongeveer 16 jaar met haar ouders, uit hare woning gaan 95 halen. Zo brachten ze in een verlaten gebouw en terwijl eenigen hunner den vader en de moeder op een afstand hielden, drongen de anderen in den kelder dien ze opengemaakt hadden en dwongen het meisje te drinken. Dan leiden zij haar op het grasperk voor het huis en mishandelden haar op niet te noemen wijze. Daar zij weerstand bleef bieden, doorstaken zij hare borst met bajonetten. Na deze 100 afschuwelijke feiten verlieten ze het meisje, dat naar hare ouders werd gebracht. Den volgenden dag werd ze, gezien haar ergen toestand, bediend door den pastoor der gemeente en naar het hospitaal te Leuven gebracht. Op dat oogenblik verkeerde ze in stervensgevaar. Den 24en en 25en Augustus deden de Belgische troepen een uitval uit het versterkte kamp van Antwerpen en vielen het Duitse leger aan dat voor Mechelen 105 lag. De Duitse troepen werden tot Leuven en Vilvoorde teruggedreven. In de dorpen, die door den vijand waren bezet geweest, vond het Belgische leger heel de streek verwoest. Op hun aftocht hadden de Duitschers de dorpen verwoest en afgebrand, en de mannelijke inwoners meegenomen en voor hen uitgedreven. Toen ze den 25en Augustus in Hofstade kwamen, vonden de Belgische soldaten er het lijk van een oude vrouw, die 110 door bajonetsteken was gedood geworden; in hare hand hield ze nog hare naald zooals ze te naaien zat, toen ze overvallen werd; daar lag nog een andere vrouw met haar zoon van ongeveer 15-16 jaar met bajonetsteken doorboord; een man hing er opgehangen. In een naburig dorp, te Sompst, lagen de lijken van twee mannen, die gedeeltelijk verkoold waren, een ander waren de armen en beenen afgekapt. Een werkman, waarvan 115 verschillende getuigen het verkoelde lijk hebben gezien, werd met de bajonet doorstoken, en dan, nog levend, door de Duitschers met petroleum begoten en in een huis gesmeten dat ze in brand staken. Een vrouw, die uit haar huis kwam, werd op dezelfde wijze afgemaakt. Een getuige, wiens verklaring afgenomen werd door mr. Eduard Hertslet, zoon van sir Cecil Hertslet, consul-generaal van Engeland te 120 Antwerpen, verklaart den 26en Augustus, na den laatsten aanval van de Belgische troepen, niet ver van Mechelen, een ouden man te hebben gezien; het lijf was geheel verkoold; het hoofd, de armen en de voeten ongedeed. Verder lag een kind, van ongeveer 15 jaar, met de handen op den rug gebonden, het heele lichaam met bajonetsteken doorboord. Daar lagen talrijke lijken van boeren in smeekende houding, 125 de armen omhoog en de handen gevouwen. De consul van België in Uganda, als vrijwilliger dienstdoende in het Belgisch leger, verhaalt, dat, overal waar de Duitschers doorgetrokken zijn, het land verwoest ligt. De weinige inwoners, die in de dorpen gebleven zijn, verhalen euveldaden, welke door den vijand werden gepleegd. Zoo zouden te Wackerzeel zeven Duitschers achtereenvolgens een vrouw afschuwelijk 130 mishandeld hebben en ze daarna gedood. In ditzelfde dorp hebben ze een knaap ontkleed tot aan het middel, hem met den dood bedreigd, een revolver op zijne borst drukkend, hem met lanssen doorstoken, hem dan in het veld gejaagd en op hem geschoten zonder hem te raken. Overal puinen en verwoestingen. Te Buecken werden talrijke inwoners, waaronder de pastoor, een man van meer dan 80 jaar, gedood. Tusschen Impde 135 en Wolverthem lagen twee gekwetste Belgische soldaten naast een brandend buis. De ongelukkigen werden door de Duitschers in het vuur geworpen, De Duitse troepen, achteruitgeworpen door onze soldaten, kwamen den 26en Augustus, tegen het vallen van den avond, in volslagen wanorde te Leuven binnen. Verschillende getuigen bevestigen, dat het Duitse garnizoen, hetwelk te Leuven lag, bij vergissing werd gewaarschuwd, 140 dat de vijand de stad binnendrong. Onmiddellijk liep het al schietend naar de statie, waar het de Duitse troepen ontmoette, die teruggeslagen waren door de Belgische soldaten, die de vervolging kwamen te staken. Alles schijnt te bewijzen, dat er een treffen plaats had tusschen de Duitse regimenten. Daarop begonnen de Duitschers de stad te beschieten, voorwendende, dat burgers op

145 hunne soldaten geschoten hadden; dit werd echter door al de getuigen gelogenstraft,
en zou trouwens niet mogelijk geweest zijn, vermits de Leuvensche bevolking
verschillende dagen te voren reeds hare wapens had moeten afleveren aan de
gemeentelijke overheid. De beschieting duurde tot 10 uur 's avonds. Toen staken de
150 Duitschers de stad in brand. Daar waar het vuur niet goed gebrand had, drongen de
Duitsche soldaten in de huizen en wierpen brandgranaten, waarvan sommigen voorzien
blijken. Het grootste deel der stad Leuven, inzonderlijk de kwartieren der hoogstad,
waaronder de moderne gebouwen, de St. Pieters-kathedraal, de Universiteitshallen met
heel de Universiteitsbibliotheek, hare handschriften, hare verzamelingen, het
155 grootste deel der wetenschappelijke instituten, de stadsschouwburg, waren op dit
oogenblik de prooi der vlammen geworden. De commissie meent tusschen al die
gruweldaden de aandacht te moeten inroepen op de misdaad, die tegen de beschaving
gepleegd werd, door de opzettelijke vernieling van de Universiteitsbibliotheek, die
een der schatten van dezen tijd was. Talrijke lijken van burgers lagen in de straten
en op openbare plaatsen. Op den steenweg van Thienen naar Leuven alleen heeft een
160 getuige er meer dan 50 geteld. Op den drempel der huizen lagen verkoalde lijken van
inwoners, die uit hun kelders door het vuur verrast, hadden willen vluchten, doch in
den gloed waren gevallen. De voorsteden van Leuven ondergingen hetzelfde lot. Men mag
bevestigen, dat heel de streek gelegen tusschen Leuven en Mechelen, en het meerendeel
der voorsteden van Leuven, geheel vernield werden.

165 Een groep van meer dan 75 personen, onder wie verschillende personaliteiten der stad,
alsook pater Colobaet, voorts een Spaansch priester, en nog een Amerikaansch priester
werden in den morgen van Woensdag 26 Augustus naar het statieplein geleid; de mannen
weiden brutaal gescheiden van hunne vrouwen en kinderen, afschuwelijk mishandeld,
herhaaldelijk bedreigd gefusilleerd te zullen worden en voor het front der Duitsche
170 troepen tot Campenhout gebracht. Ze werden opgesloten in de dorpskerk, waar ze den
nacht doorbrachten. Den volgenden dag, rond 4 uur, kwam een officier hen waarschuwen,
dat zo konden biechten en een half uur na dien gefusilleerd zouden worden. Rond 4½
uur werden ze in vrijheid gelaten. Kort daarop werden ze opnieuw aangehouden door een
Duitsche brigade, die hen dwong voor hen op te stappen in de richting van Mechelen.

175 Op een vraag van een der gevangenen, antwoordde de officier dat men den Belgische
mitraille zou doen proeven vóór Antwerpen. Donderdagnamiddag werden ze eindelijk
losgelaten bij de poorten van Mechelen. Uit andere verklaringen blijkt dat
verschillende mannelijke inwoners van Leuven, die konden ontsnappen aan de
beschieting en den brand, naar Duitschland werden gestuurd, voor een ons onbekend
180 doel.

De brand bleef verschillende dagen aanduren. Een ooggetuige, die den 30en Augustus
Leuven verliet, beschrijft den staat der stad op dat oogenblik als volgt: "Van St.
Joris-Weert af heb ik niets ontmoet dan neergebrande dorpen en verdwaasde burgers,
die telkens, als ze iemand ontmoetten, de handen opsteken ten teeken van
185 onderdanigheid. Op al de huizen stak een witte vlag, zelfs op die waarin men het vuur
had gestoken; boven op de puinen zag men er nog lappen van hangen. Te St. Joris-Weert
heb ik inwoners ondervraagd over de reden van de Duitsche gewelddaden; en allen
hebben me op de stelligste wijze verzekerd, dat geen enkel inwoner had geschoten; dat
de wapens te voren reeds werden ingeleverd, maar dat de Duitschers zich gewroken
190 hadden op de bevolking, omdat een Belgisch soldaat, behoorend tot de gendarmerie, een
uhlaan had gedood. De bevolking, die te Leuven was gebleven, is gevluht in de
voorstad Heverlé, waar ze opeengepakt zit; ze werd trouwens door de troepen buiten de
stad gedreven. Een weinig voorbij het Amerikaansch College begon de brand; de stad is
geheel vernield, uitgenomen het stadhuis en de statie. De brand duurde vandaag
195 trouwens voort, en De Duitschers, verre van maatregelen te nemen om het vuur te
beperken, schenen het aan te wakkeren door er stroo op te werpen; dit heb ik gezien
in een straat, die langs het stadhuis loopt. De kathedraal en de schouwburg zijn
vernield en ineengestort, evenals de bibliotheek; de stad heeft ten slotte het
uitzicht van eene oude stad in puinen, waardoor slechts dronken soldaten stappen,
200 wijn- en likeurflesschen dragend; de officieren zelf zaten in zetels rondom tafels en
dronken gelijk hunne mannen. In de straat liggen gedooide paarden in de zon te rotten,
geheel opgezwollen, en de stank van brand en verrotting was zóó sterk, dat hij me ver
achtervolgde."

De commissie heeft tot heden geen inlichtingen kunnen inwinnen over het lot van den
205 burgemeester van Leuven, of van de notabelen, die als gijzelaars worden aangehouden.
Uit de feiten, die haar tot heden werden kenbaar gemaakt, meent de commissie de
volgende besluitselen te mogen trekken. In dezen oorlog werd de bezetting
systematisch gevolgd, soms voorafgegaan of begeleid van gewelddaden tegen de
burgerbevolking, die strijdig zijn met de overeengekomen oorlogswetten en de meest
210 elementaire principen van menselijkheid. De wijze van handelen der Duitschers is

215 overal dezelfde. Ze trekken vooruit langs de banen en schieten onschuldige
voorbijgangers neer, vooral wielrijders, en zelfs boeren, die langs hun weg op het
veld aan het werk zijn. Op de plaatsen, waar ze zich ophouden, beginnen ze met
eetwaren op te eischen en dranken, waarvan ze gebruiken tot ze dronken zijn. Soms
220 lossen ze uit niet bewoonde huizen gewerschoten in het wilde en beweren dan, dat het
de burgers zijn, die geschoten hebben. Dan beginnen moord- en brandtooneelen en
plunderingen, gepaard met daden, die van koude wreedheid getuigen en geslacht noch
ouderdom ontzien. Zelfs daar waar zij den persoon beweren te kennen, die zich zou
hebben plichtig gemaakt aan de feiten, die ze aanvoeren, bepalen zij er zich niet
225 bij, eenvoudig den plichtige te doden, maar maken er gebruik van om de bevolking te
slachten, al de huizen leeg te plunderen en ze dan in brand te steken. Na een eerste
slachting, zoowat in het wilde gedaan, sluiten ze de mannen op in de kerk, en
gebieden dan aan de vrouwen naar huis te keeren en de deur hunner huizen gedurende
den nacht open te houden...

230 Op verschillende plaatsen werd de mannelijke bevolking naar Duitschland gestuurd, om
er, naar het schijnt, in den oogst te gaan werken, zooals ten dage der slavernij in
de oudheid. Talrijk zijn de gevallen, waar ze de inwoners dwingen als gids te dienen,
loopgrachten te graven en verschansingen op te werken voor de Duitschers. Uit
talrijke getuigenissen blijkt, dat de Duitschers tijdens hunne opmarschen of hunne
235 aanvallen, burgers – mannen en vrouwen – op den eersten rang zetten, om onze soldaten
te beletten te schieten. Uit andere verklaringen van Belgische officieren en soldaten
blijkt, dat Deutsche troepen zich in het geheel niet schamen hetzij de witte vlag,
hetzij de vlag van het Roode Kruis op te steken ten einde, zonder argwaan te wekken,
onze troepen te naderen. Anderzijds schieten ze op onze ambulancewagens en
240 mishandelen onze ambulanciers. Ze mishandelen onze gekwetsten en maken ze zelfs af.
De geestelijken schijnen zelfs het voorwerp te zijn van hunne gewelddaden. Ten slotte
bezitten we ontplofbare ballen, die de vijand te Werchter had achtergelaten, en wij
hebben geneeskundige getuigschriften, bevestigend, dat wonden door dergelijke ballen
moeten veroorzaakt geweest zijn. De documenten en getuigenissen, op welke deze
245 beslitselen steunen, zullen openbaar gemaakt worden.

De Voorzitter:

Cooreman, Staatsminister

De secretarissen:

Ridder Ernst de Bunswijck en Orts, legatieraadsheer.

245

Forten en kanonnen.

In de "Münchener Neueste Nachr.", vindt men beschreven hoe de Duitschers met hulp van
hun geweldige 42 centimeter-mortieren Manonviller, het sterkste verdedigingswerk van
de stelling Nancy, tot overgave hebben gedwongen. De kanonnen zijn meer dan manshoog
250 en van geweldige lengte. Daar zij op groote afstand en over de bergen heen schieten
moesten, waren zij bijna recht naar den hemel gericht. De baan kan zoo hoog getrokken
worden, dat wanneer het geschut aan den voet van den Mont Blanc opgesteld werd, de
kogels over den hoogsten berg van Europa zouden vliegen. Bij de beschieting van
Manonviller zagen de bedienende manschappen het doel niet. Maar geen nood, wat men
255 niet ziet kan men berekenen. Met behulp van uitstekende kaarten gelukte het spoedig,
zich vrij goed in te schieten. Door middel van kabelballons werd nu verder
geobserveerd waar het schot neerkwam en de richting nader verbeterd. Toen begon het
eene kanon om de tien minuten zijn zware lading uit te werpen en weldra ook het
andere. Het tempo werd tot vijf minuten versneld. In anderhalven dag gingen honderd
260 en twintig schoten af. Toen zwegen de vuurmonden. Want Manoviller was genomen.

Op Zee.

Drijvende mijnen.

265 FRANKFORT, 8 Sept. (W. B.) Uit Stockholm wordt aan de "Frankf. Ztg." gemeld, dat de
Noorsche stoomboot "Fri" in de Engelsche wateren bij Blyth herhaaldelijk drijvende
mijnen zag. De bemanning verklaart dat de scheepvaart bij woelige zee en bij mist
onmogelijk is.

Van het Oostelijk oorlogstooneel.

Officieel Russisch bericht.

270 De Russische legatie heeft de volgende mededeelingen ontvangen omtrent de
krijgsverrichtingen van de Russische legers: I. Op 5 September hebben de Russische
troepen de versterkte forten van Mikolojof ten Zuiden van Lemberg, genomen, welke
forten bewapend waren met geblindeerde koepels en omringd door een driedubbele rij
verdedigingswerken. Zij maakten zich meester van 40 kanonnen en een aanzienlijken
275 voorraad levensmiddelen. In de omgeving van Rawa Roesska worden hevige gevechten

voortgezet. Het Oostenrijksch noorderleger, dat in de richting van Cholm optrad, trekt terug van nabij door de Russische troepen achtervolgd. In Oost-Pruisen is de toestand niet veranderd en hebben slechts op zich zelf staande gevechten van troepenafdeelingen plaats.

De strijd om Lemberg.

Naar aanleiding van de inneming van Lemberg bespreekt de "Voss. Zeitung" de oogenblikkelijke positie der Oostenrijkers in Galicië. Terwijl de Oostenrijksche noordergroep, die bestaat uit de legers van Dankl, Auffenberg en aartshertog Josef Ferdinand, in de laatste dagen een schitterende zege heeft behaald, aldus het gen. blad, moest de oostgroep, die bij Lemberg en ten zuiden van deze plaats stond, haren terugtocht verder naar het westen voortzetten. Lemberg is door de Oostenrijkers vrijwillig ontruimd. Men mag daaruit echter niet afleiden, dat de algemeene toestand ongunstig is. In de eerste plaats dient in het oog gehouden, dat Lemberg op zich zelf geen bijzondere beteekenis heeft. Het is een open en niet versterkte plaats, die in taktisch opzicht ongunstig ligt en zich niet leent tot een hardnekkige verdediging. Het is weliswaar de grootste stad van Galicië, speelt echter in tactisch opzicht geen enkele rol. Er bestond geen aanleiding voor het Oostenrijksche leger om hier een veldslag onder ongunstige omstandigheden aan te gaan, alleen om Lemberg te behouden. Het was integendeel wijs gezien zulk een slag te vermijden en een betere positie te zoeken, die gunstiger kansen biedt.

Afgezien echter van deze tactische redenen, waren er ook strategische redenen voor het terugtrekken van de oostergroep. In Oost-Pruisen is het eerste legerkorps om strategische redenen eveneens teruggetrokken, hoewel het aan de winnende hand was; ook daar heeft het leger van generaal von Hindenberg een gedeelte van het grensgebied in handen van den tegenstander gelaten en een verder achterwaarts gelegen stelling ingenomen. En het resultaat was de vernietiging van het Russische Narew-leger. Bovendien moet men volgens de "Vossische" het volgende wel in het oog houden: Het operatie-plan der Russen berustte op den concentrischen opmarsch van twee legers uit het noorden en het oosten, die de Oostenrijksche legermacht in Galicië tegelijkertijd van twee zijden zouden aanvallen. Tegen welk van deze twee legers de Oostenrijkers zich ook keerden, het andere stond steeds gereed tot den flankaanval. Op het voorbeeld van von Moltke streefden de Russen naar samenwerking van deze beide legers op het slagveld zelf. En dit plan is totaal verijdeld. Het uit Zuid-Polen oprukkende Russische noorderleger is geslagen, tot den terugtocht gedwongen en telt in den eersten tijd niet meer mede. De Russen ageeren dus slechts met één leger. Dit is weliswaar zegevierend opgerukt tot Lemberg, heeft echter thans rekening te houden met de tot dusverre in Polen opereerende Oostenrijksche legers. Deze kunnen n.l. thans, nadat zij zooveel succes hebben gehad, met een deel der troepen de Russen bij Lemberg te lijf. gaan. Ten bewijze, dat de positie der Oostenrijkers aldaar nog gunstig is, voert de "Voss. Zeit." aan, dat de Russen den aftocht der Oostenrijkers niet konden beletten of zelfs storen. En dan, eindigt het blad, zal het opperste legerbesluit zeker wel de noodige maatregelen hebben genomen om ook op dit gedeelte van het oorlogstooneel een ommekeer tot stand te brengen, op de wijze zooals ook in Oost-Pruisen is geschied.

Een succes.

BRESLAU, 8 Sept. (W. B.) De plaatsvervangende commandant-generaal deelt mede: Onze Silezische landweer nam gisteren na een zegerijk gevecht 17 officieren en 1000 man van het Russische gardecorps en van het derde Kaukasische corps gevangen.

Uit het verre Oosten.

Kiao-tsjau.

TOKIO, 8 Sept. (Reuter.) Japansche vliegers hebben opnieuw bommen geworpen op Tsingtau.

DUITSCHLAND.

Samoa.

BERLIJN, 8 Sept. (W. B.) Volgens thans ontvangen betrouwbare berichten werd Samoa op 29 Augustus door de Engelschen zonder strijd bezet. (Dit is dus nu pas een officieele Deutsche bevestiging van de reeds bekende overgave van Samoa.)

Onderscheiding.

OLDENBURG, 8 Sept. (W. B.) Aan prins Eitel Friedrich van Pruisen, schoonzoon van den groothertog van Oldenburg, is het ijzeren kruis 1e klasse verleend wegens de buitengewone dapperheid, door hem betoond, toen hij met zijn regiment een stormaanval

deed op de vijandelijke artillerie.

345 **Voor de Deutsche vloot.**

Het hoofdorgaan der Deutsche sociaaldemocraten, de "Vorwärts", is niet te spreken over het overleg der burgerlijke partijen in den Rijksdag, als gevolg waarvan een verklaring is openbaar gemaakt met de strekking, dat aan de regeering alle medewerking dier partijen wordt aangeboden voor de versterking en uitrusting der vloot. Het socialistische blad ziet in deze verklaring een schending van het budgetrecht van den Rijksdag. Wenscht de regeering wettelijke maatregelen van den aard als in de verklaring worden aangeduid, dan bestaat er maar één weg: bijeenroeping van den Rijksdag. Ook in Engeland komt het parlement gedurende den oorlog bijeen, er is geen reden waarom dit ook niet in Duitschland geschieden zou. De Berlijnsche "Lokal-Anzeiger" gaat met de "Vorwärts" mede. De burgerlijke partijen hadden beter gedaan van meet aan de medewerking der sociaal-democraten te zoeken. Doch is het blad goed ingelicht, dan hebben de gehouden besprekingen slechts een voorloopig karakter en bestaat het voornemen de vergadering der partijleiders aanstaande Zaterdag te herhalen en dan ook de socialisten uit te noodigen.

360

ENGELAND.

Overvloedig aanbod van huizen voor het Roode Kruis.

Reeds in de eerste week van den oorlog werden te Londen, naar het "Tijdschrift voor Geneeskunde" mededeelt, zooveel huizen en landgoederen ter beschikking gesteld voor zieken, gewonden en herstellenden, dat "the Hospital" spreekt van een paniek van aanbiedingen. Het Roode Kruis heeft zich genoodzaakt gezien, mede te deelen, dat het aanbod de vraag verre overtreft en dat giften in geld veel meer welkom zullen zijn.

365

Koloniën en moederland.

De Engelsche legatie meldt: De Regeering en het volk van West-Australië hebben telegrafisch uiting gegeven aan hun diepe bewondering van de dappere wijze waarop de Britsche troepen zich gedragen hebben. "Hun schitterende moed" -- zoo besluit het -- "maakt ons nog trotscher op de groote oude vlag." De Gouverneur-Generaal van het Gemeentebest Australië seinde als volgt aan het Ministerie van Koloniën: "Alle rangen van het Australisch verdedigingsleger wenschen Leger en Vloot geluk met hun schitterende krijgsverrichtingen. Het Australisch expeditieleger verbeidt met ongeduld het oogenblik waarop het zich met zijn makkers op het slagveld zal kunnen vereenigen."

375

380 **RUSLAND.**

Russische troepentransporten naar Engeland?

Volgens het te Kopenhagen verschijnende blad "Politiken" is te Stockholm bericht ontvangen, dat te Archangel 250,000 Russen ingescheept zouden zijn om in Engeland aan wal te worden gezet. "Sudswenska Dagbladet" bericht: Onze correspondent te IJstadt (Zweden) bericht ons: De kapitein van een Zweedsch stoomschip, uit Engeland hier aangekomen, deelde o.a. mede, dat hij tijdens zijn verblijf te Hartlepool van betrouwbare zijde had vernomen, dat in de laatste dagen groote Russische troepentransporten te Birkenhead, Liverpool en Aberdeen ontscheept waren. Deze troepen, zouden per spoor naar Devonport aan het Kanaal worden gebracht en vandaar naar Brest en Cherbourg in Noord-Frankrijk.

390

Nederland en de Oorlog.

Intrekking opheffing van het uitvoerverbod op zwavelzuur.

Bij Koninklijk Besluit van 7 Sept. ("St.-bl." No. 446) is ingetrokken de tijdelijke opheffing van het verbod van uitvoer van zwavelzuur, verleend bij Kon. Besl. van 21 Aug. ("St.bl." No. 421). ("St. Ct.")

395

Verbod van uitvoer van maïs en maïsmeel.

Een "Buitengewone Staatscourant" (No. 210 a) bevat een Kon. Besl. van 7 Sept, ("St.bl." No. 447) luidende: De uitvoer van maïs en maïsmeel is verboden van den dag der afkondiging van dit Besluit (8 Sept.) totdat hieromtrent nader bij Kon. Besl. zal worden beslist. De Kroon behoudt zich voor dit verbod tijdelijk op te heffen of in bijzondere gevallen daarvan ontheffing te doen verleenen.

400

405 **Staat van beleg.**

Bij Kon. Besluit van 8 Sept. (St.bl. No. 448) in de Staatscourant van gisteravond afgekondigd, zijn, met ingang van genoemden datum, de volgende gemeenten of gedeelten van gemeenten in staat van beleg verklaard:

Naspeuringen van Paul Theelen: 9 september 1914

410 Zeeland. Cadzand, Retranchement, Sluis, Aardenburg, Eede, St. Kruis, Zuidzande, Nieuw vliet, Groede, Breskens, Hoofdplaat, Schoondijke, Oostburg, Waterlandkerkje, IJzendijke, Biervliet, Philippine, Hoek, Neuzen, Zaamslag, Boschkapelle, Ossensisse, Hengstdijk, Stoppeldijk, Hontenisse, Bruinisse, Veere, Kruiningen, Vlissingen.

415 Noord-Brabant. Halsteren, Oud- en Nieuw Gastel, Oudenbosch, Hoeven, Etten en Leur, Princenhage, Breda, Teteringen, Ginneken en Bavel, Chaam, Baarle-Nassau, Alphen, Gilze en Reijen, Tilburg, Goirle, Hilvarenbeek, Hooge en Lage Mierde, Reusel, Bladel en Netersel, Oost-, West- en Middelbeers, Diessen, Moergestel, Berkel, Udenhout, Oisterwijk, Haaren, Esch, Boxtel, Liempde, St. Oedenroode, Oirschot, Best, Son en Breugel, Vessem, Wintelre en Knegsel, Hoogeloon Hapert en Gasteren, Eersel, Duizel en Steensel, Bergeijk, Luijkgestel, Borkel «sa Schaft, Westerhoven, Riethoven,

420 Dommelen, Veldhoven en Mereveldhoven, Oerle, Zeelst, Gestel en Blaarthem, Aalst, Waalre, Valkenswaard, Leende Maarheeze, Soerendonk. Sterksel en Gassel, Heeze, Zes Gehuchten, Stratum, Eindhoven, Strijp, Woensel, Tongelre, Nunen Gerwen en Nederwetten, Lieshout, Boek en Donk, Gemert, Bakel en Milheeze, Aarle-Rixtel, Stiphout, Mierlo, Geldrop, Lierop, Someren, Asten, Vlierden, Helmond, Deurne en

425 Liesel, Budel.

Limburg. Weert, Stramproy, Hunsel, Neeritter, Ittervoort, Thorn, Stevensweert, Ohe en Laak, Roosteren, Susteren, Grevenbicht, Obbicht en Papenhoven, Urmond, Stein, Elsloo, Geulle, Bunde, Itteren, Ulestraten, Schimmert, Nuth, Wijnansrade, Hoensbroek, Nieuwenhagen, Ubach over Worms, Brunssum, Amstenrade, Schinveld, Jabeek, Bingelrade,

430 Merkelbeek, Oirsbeek, Schinnen, Spaubeek, Beek, Geleen, Munstergeleen, Sittard, Broeksittard, Limbricht, Born, Nieuwstadt, Echt, Posterholt, Vlodrop, Melick en Herkenbosch, St. Odilienberg, Montfort, Maasbracht, Linne, Herten, Roermond, Maasniel, Horn, Beegden, Heel en Panheel, Wessems, Grathem, Baexem, Nederweert, Meijel, Heythuizen, Roggel, Neer, Nunhem, Buggenum, Haelen, Swalmen, Beesel, Belfeld,

435 Kessel, Helden, Maasbree, Tegelen, Venlo, Arcen en Velden, Grubbenvorst, Sevenum, Horst, Venray, Wanssum, Meerlo, Broekhuizen.

Gelderland: Herwen en Aerdt, Millingen, Pannerden, Onderdeel Doornenburg (gem. Bemmel).

Groningen. Delfzijl, Ulrum, Oldehove.

440 Friesland. Ameland, Harlingen.

Noord-Holland. Texel, Vlieland, Terschelling, Den Helder, Velsen.

Zuid-Holland. Onderdeel Hoek van Holland (gem. Rotterdam), Brielle, Hellevoetsluis, Stellendam, Scheveningen voor zoover betreft het gedeelte begrensd door noordelijken dijk Afvoerkanaal Westduinweg-lijn van halte Duinstraat, strandpaal 101-strand (gem.

445 's-Gravenhage).

Met wijziging in zooverre van het Kon. Besluit van 18 Nov. 1912 (*St.bl.* no. 349) worden de gemeenten Ameland, Texel, Vlieland en Terschelling gesteld onder het gezag van den commandant van de stelling van den Helder en wordt de gem. Stellendam gesteld onder het gezag van den commandant der stelling van de Monden van de Maas en van het

450 Haringvliet. Nader wordt ons nog omtrent dit Kon. Besluit het volgende meegedeeld: De afkondiging van den staat van beleg in verschillende aan zee of aan de rivieren gelegen gemeenten heeft voornamelijk ten doel om den uitvoer te beletten van schepen, die mogelijk hier te lande door of van wege oorlogvoerende mogendheden zijn

455 aangekocht met de bedoeling ze voor militaire doeleinden te gebruiken. Het toelaten van zoodanigen uitvoer zou in strijd zijn met de door de regering afgelegde neutraliteitsverklaring. Om het militaire gezag in staat te stellen de vereischte maatregelen te treffen en behoorlijke controle uit te oefenen, was het noodig

460 verschillende gemeenten in staat van beleg te verklaren. Er zal worden zorg gedragen de gewone scheepvaart zoo min mogelijk overlast te bezorgen; in dien geest zijn de noodige bevelen aan de betrokken autoriteiten van leger en vloot gegeven. Aan

overlast stellen zich dus alleen bloot Nederlanders, die, in weerwil van het door de regering uitgevaardigde verbod, trachten om aan eene oorlogvoerende partij schepen of vaartuigen voor militaire doeleinden toe te voeren of te verschaffen. Eigenaars

465 van schepen zullen dus goed doen zich bij het ontvangen van aanbiedingen omtrent verkoop terdege ervan te overtuigen, dat er van gebruik voor militaire doeleinden geen sprake kan zijn en er aan te denken, dat de beoordeeling hiervan geheel berust bij de daartoe door de regering bevoegd verklaarde autoriteiten.

Uitvoerverbod op huiden, gerstemeel en graanafval.

470 Een gisteravond verschenen Buitengewone Staatscourant No. 211a bevat een Koninklijk Besluit van 8 September (*St.bl.* No. 449) houdende het reeds vermelde verbod van uitvoer van huiden, zoomede het verbod van uitvoer van gerstemeel en graanafval, ingaande 8 September. De Kroon behoudt zich voor, dit verbod tijdelijk op te heffen of in bijzondere gevallen daarvan ontheffing te doen verleen.

475

Uit Maastricht.

Onze correspondent te Maastricht meldt: In het kapitale huis van den heer Louis Regout, Boschstraat, wordt heden het Belgische consulaat gevestigd. Met bekwamen spoed is de nieuwe consul aan het werk getogen en heeft reeds een gunstige oplossing verkregen vóór de doorvaart op Belgisch grondgebied der Zuid-Willemsvaart. Ook kunnen de boeren uit de Belgische provincie Limburg vrij met hun veld- en boomvruchten de grens overschrijden en behoeft van de uit Maastricht uitgevoerde koloniale waren geen invoerrecht betaald te worden. Verschillende Belgische uitgewekenen, o.a. de secretaris van Visé, zijn onder zijn leiding werkzaam en in de allereerste plaats is men bezig een burgerlijken stand samen te stellen van alle hier en in de omstreken aanwezige Belgen. Verder zal er gezorgd worden dat ook op Nederlandsch grondgebied wonende vrouwen en kinderen van in Belgischen dienst zijnde militairen ondersteund worden. Volgens den nieuwen consul zou dit aantal wel meer dan duizend bedragen. Door bemiddeling van de vereeniging Onze Vloot afdeling Maastricht heeft de firma Gebr. Philips, alhier, 10,000 pakken pruimtabak voor het Nederlandsche leger en duizenden sigaretten voor de militairen hier ter stede beschikbaar gesteld. Aan geneesmiddelen begint reeds gebrek te komen. Een apotheker kon gisteren verschillende recepten niet klaarmaken bij gebrek aan het benodigde ingrediënt, dat alleen uit het buitenland te verkrijgen was. Niet minder dan zes geneesheeren en negen apothekers vertoeven hier uit de Belgische grensplaatsen.

485

Noodrations.

De Minister van Oorlog, ontwaard hebbende dat bij enkele onderdeelen van het leger zonder noodzaak noodrations zijn verbruikt of op andere wijze zijn verloren gegaan, brengt ter kennis van de landmacht dat – afgescheiden van de wegens ongeoorloofd verbruik op te leggen krijgstuuchtelijke straf – de waarde van ongeoorloofd verbruikte noodrations door de verbruikers moet worden vergoed. Deswege behoort inhouding op de jaarwedde of de soldij te worden opgelegd en wel voor soldijgenietenden tot een bedrag per dag gelijkstaande met de helft der soldij en voor de jaarweddegenietenden tot een bedrag per dag door den commandeerende-officier van het korps of korpsgedeelte te bepalen.

500

505

Voor het Kon. Nationaal Steuncomité.

De heer W. C. Schreiner, gep. majoor van het Indisch leger, heeft dezer dagen in de bladen het denkbeeld geopperd, dat alle militaire en burgerlijke gepensioneerden, zoomede de ambtenaren en militairen met verlof uit de koloniën hier te lande het Koninklijk Nationaal Steuncomité zouden steunen, door telkens bij het ontvangen van hun pensioen – respectievelijk van hun verlofstraktement – ½ pCt. daarvan aan genoemd comité af te staan. Naar wij vernemen, heeft dit denkbeeld thans vasten vorm aangenomen. Met machtiging van den Minister van Financiën zullen de Rijksbetaalmeesters zonder eenigen drang of dwang te oefenen op de voorschreven categorie van personen, die voor deze bijdrage in de termen vallen hen in de gelegenheid stellen bij iedere uitbetaling het bedoelde percentage af te zonderen in daartoe in hun kantoren geplaatste bussen. De opbrengst zal voor het grootste deel ten goede komen aan het Kon. Nederlandsch Steuncomité, voor het kleinste gedeelte aan het plaatselijk Steuncomité. Tot het organiseren van dezen vorm van steun zal een hoofdcomité gevonden worden met subcomités in alle plaatsen, waar Rijksbetaalmeesters gevestigd zijn.

510

515

520

525

Paspoort voor Italië.

De Min. van Buitenl. Zaken brengt ter kennis, dat blijkens eene van den Italiaanschen gezant ontvangen mededeeling, van 1 Sept. af de toegang tot het grondgebied van het Koninkrijk Italië verboden is voor iederen vreemdeling, die niet voorzien is van een geviseerd buitenlandsch paspoort. ("St. Ct.")

530

Postpakketten over Duitschland.

De directeur-generaal der posten en telegraphie maakt bekend dat over Duitschland wederom postpakketten kunnen worden verzonden naar Denemarken, Noorwegen, Zweden, Zwitserland en Italië, alsmede naar Budapest en Fiume in Hongarije en naar Oostenrijk, met uitzondering van Galicië, Bukowina, Dalmatië en Bosnië-Herzegowina. Voor Oostenrijk en Hongarije zijn geene pakketten met verrekening toegelaten, terwijl in pakketten voor Hongarije geene boeken en andere gedrukte stukken mogen worden opgenomen. ("St.-Ct.")

535

540 **De mobilisatie.**

Wij ontvangen het volgende schrijven van een oud-zeeofficier, dat wij met groote instemming plaatsen. In de couranten komen dagelijks stukken voor over uitdeelingen van versnaperingen enz. aan de "militairen" en over "avondjes" die georganiseerd zijn om hen het leven toch zoo aangenaam mogelijk te maken. Natuurlijk bewijzen zulke
 545 stukken niet alleen de offervaardigheid van allen, in deze tijden van spanning, maar ook het gevoel dat men meeleeft met hen, die zeker niet het gemakkelijkste deel te dragen hebben van de moeilijke omstandigheden, die overal worden aangetroffen. En ieder die iets te geven heeft, zal dankbaar zijn wanneer hij, naast de hulp, aan de
 550 verschillende steuncomités of in den kring van eigen omgeving, nog iets kan afzonderen ook voor de "militairen", of iets kan bijdragen om die "avondjes" zoo gezellig mogelijk te maken. Toch moet er even de aandacht op worden gevestigd dat we ons niet al te veel mogen laten leiden door onze offervaardigheid, omdat we daarmee waarschijnlijk het doel voorbij schieten en onze militairen te veel zouden gewinnen
 555 aan alles wat nu voor hen gedaan wordt. Nog slechts vijf weken duurt deze mobilisatietijd en hoe lang zullen de "militairen" het nog moeten volhouden? Uit den aard der zaak was in den beginne ook bij henzelf het vuur om zich aan hun taak, aan hun vaderland, te geven groter en krachtiger dan nu zij – na het helpen voltooiën van de verschillende verdedigingswerken en na het verrichten van de voor den troep noodzakelijke werkzaamheden, waaronder ook gerekend moeten worden de oefeningen, om
 560 weer aan den militairen toestand gewoon te geraken – eigenlijk niet anders hebben te doen dan de dagelijksche wacht- en huishoudelijke diensten en verder af te wachten wat er moge gebeuren. Die militairen doorleven nu den besten tijd van de mobilisatie. Niet alleen toch wordt, zooals boven gezegd, in alle richtingen getracht hun het leven aangenaamer te maken, maar ook de zon aan den hemel helpt mee om den geest onder
 565 de troepen opgewekt te houden. Zal het zoo blijven? En zullen de troepen op den duur bestand blijken tegen alles wat er van hen gevraagd kan worden, wanneer bij regen en wind en najaarskou het leven in de buitenlucht zulke zware eischen aan het fysiek zal stellen en bovendien de eentonigheid van het dagelijksch bedrijf met buitengewone felheid ook hun gemoedsleven zal aantasten?

570 Ik meen dat ik recht heb die vraag te stellen omdat ik zelf heb ondervonden wat er onder zulke omstandigheden van iemand gevergd wordt. Als jong officier – ik was destijds adelborst der 1e klasse en 20 jaren oud – heb ik deelgenomen aan de afsluiting voor allen in- en uitvoer der Indragiri-rivier, aan boord van Zr. Ms. "Salak", een heel klein raderstoomschip van de Indische militaire marine, met een
 575 bemanning van minder dan 60 man, onder wie, behalve den commandant, 4 officieren. Bij het uitbreken van de moeilijkheden met het Rijk van Indragiri werden Zr. Ms. "Watergeus" en "Salak" aangewezen om de rivier te blokkeeren, en werd De "Watergeus", een schroefstoomschip met pl.m. 150 man, op de breede rivier gestationneerd en de "Salak" op een zijtak, zoodat wij twee uur stoomens van elkaar verwijderd lagen en
 580 weinig communicatie met elkaar konden onderhouden. Op den rivierarm waar de "Salak" lag, en die daar ongeveer 150 M. breed was, met op een 1000 M. boven en beneden onze ligplaats een bocht, zoodat het verdere uitzicht geheel was benomen, waren de beide modderige en onbegaanbare oevers dicht begroeid met nipa, een gewas van ongeveer manshoogte, terwijl in het geheel geen in- en uitvoer langs dien weg plaats had,
 585 zoodat de zware nachtdiensten, bestaande in het patrouilleeren met open roeisloopen. dan ook nooit eenige emotie meebracht. Toch moest deze dienst met de meeste nauwgezetheid worden waargenomen tot aan het einde. Eenmaal per maand werd communicatie met de buitenwereld onderhouden, door een gouvernementsstoomscheepje, dat ons brieven en victualie bracht, maar overigens lagen wij geheel van allen en
 590 alles afgesloten. En die toestand duurde eerst 7 maanden en daarna – nadat het schip voor één week naar het nabijgelegen Singapore ging om te dokken en de huid onder water schoon te maken – nog volle 8 maanden vóór wij, zonder eenig merkbaar resultaat, terug konden keeren naar het station Riouw. Wij hebben het dier tijd goed volgehouden, maar zullen onze troepen het een tijd van 7 maanden, wanneer het
 595 naderende voorjaar weer nieuwe hoop geeft, kunnen doorstaan zonder te klagen? Zonder klagen toch moeten zij uit alles kunnen verduren, willen zij daarna nog bestand zijn tegen de opofferingen van lijf en goed, die dan misschien eerst van hen gevergd zullen worden. Ik wil hiermee er op wijzen, dat het nu toch nog waarlijk geen tijd is om al te veel medelijden te hebben met onze militairen. Ik zal de eerste zijn
 600 om te erkennen, dat de toestand, waarin zij verkeeren, buitengewoon vervelend en geestdoodend is, vooral wanneer daarbij bedacht wordt dat al die militairen hunne dagelijksche, veelal heel drukke werkzaamheden hebben moeten achterlaten om dit leven te aanvaarden, maar er wordt van een militair heel wat meer gevergd dan het leven te leiden, dat hij zich met vrijen wil en ter voorziening in eigen behoeften of in die
 605 van zijn gezin, heeft gekozen. Juist die taaie verveling wordt voor hem nu het groote

offer dat hij aan zijn omgeving, aan zijn vaderland, moet brengen en hij kan dat doen met zekere opgewektheid en met zekere voldoening, wanneer hij begrijpt dat deze wijze van zich te geven kans geeft op hetzelfde resultaat, dat anderen moeten bevechten, n.l.: het bewaren van de onafhankelijkheid van zijn land. Moge die goede geest onder de troepen op den langen duur bestendig blijven!

Verachtelijke gevoelens.

In de *Tijdspiegel*, een maandschrift onder redactie van een Nederlandsch hoogleeraar, treffen wij een artikel aan over "de wordingsgeschiedenis van den grooten oorlog", waarin een enkele passage voorkomt, die wij niet zonder een openlijk protest kunnen voorbijgaan. Wel is het artikel van de hand van iemand, die allerminst in staat is de heer M. P. C. Valter, verheerlijkte indertijd in warme woorden het militaire optreden in Zabern! – doch de *Tijdspiegel* is een tijdschrift dat een naam te verliezen heeft. In die "wordingsgeschiedenis" wordt dan o.a. gezegd, dat België, toen zijn neutraliteit geschonden werd... zich bij Duitschland had moeten aansluiten! Een treffende aanmoediging voor ons leger en onze vloot om krachtig elke schending van onze neutraliteit te beletten! Maar dan komt deze passage: "Van velen in Nederland kloppen de harten warm voor het Duitsche rijk in dit uur van zijn groote beproeving. Hun medelijden met België en zijn Koning gaat gepaard met de sympathie voor het Volk, dat in werken des vredes groot geworden is, – onder leiding van zijn Keizer, niet dan in den uitersten nood het zwaard trok, – en welks ondergang ook de ondergang van Nederland zou na zich slepen, dat slechts veilig kan groeien en bloeien, zoolang Duitschland sterk genoeg is om te verhinderen, dat Engeland met ons en onze koloniën als met politieke koopwaar handelen." Het is slecht en foutief Nederlandsch – iets anders was wellicht niet te verwachten – maar duidelijk genoeg. Wij verklaren uitdrukkelijk, dat deze verachtelijke gevoelens – verachtelijk omdat niet op eigen, doch slechts op anderer kracht vertrouwd wordt – niet de gevoelens van vele Nederlanders zijn, wijl Nederland noch rechts noch links op anderen mag of kan steunen, omdat wil vertrouwen in eigen kracht, geloof in eigen toekomst hebben. Ons dunkt, dat men zoowel ten westen als ten oosten van onze grenzen het recht heeft dat te weten. De hoogleeraar Valckenier Kips laat blijkbaar toe, dat in deze tijden, in strijd met den wensch van de regeering, opmerkingen in zijn orgaan geplaatst worden, die "de volksstemming in andere rijken" zouden kunnen "prikkelen". Daarom is het misschien niet overbodig te zeggen, dat de beleediging van onze westelijke burenen – als zou slechts Duitschland hen verhinderen onze koloniën als "politieke koopwaar" te beschouwen, – door niet "velen in Nederland" onderschreven wordt.

Aan boord van het stoomschip "Nieuw-Amsterdam".

(Van onze Washingtonschen correspondent.) 7 September, 's avonds te 10.20 uur. Even voorbij het eerste Hollandsche lichtschip "De Hinder" en met een klein idee van Hollands beteekenis als mogendheid. Het is geen opgewekt begin. Laat ik trachten u aan de hand van de gebeurtenissen zelf te doen zien hoe vernederend voor ons de houding van de Fransche regeering geweest is. Laat ik er dadelijk bij voegen dat ik gaarne wil aannemen dat de Fransche regeering het alles niet zoo slecht bedoeld heeft, dat de Fransche officieren de beleefdheid en de voorkomendheid zelve waren, met uitzondering van een heel jong ventje, dat op ons verzoek van zijn superieuren een standje kreeg wegens zijn dwaze praatjes en met uitzondering van een kapitein van de infanterie, die de achthonderd Duitsche gevangenen naar de plaats van hunne bestemming moest voeren en daarbij een armen duivel uit de derde klasse, een Duitschen Pool, die geen Fransch verstond, zonder eenigen vorm van proces overhoop schoot. Maar al die beleefdheid neemt niet weg dat de vijf dagen in Brest aan boord van de "Nieuw Amsterdam" doorgebracht ons allen bij zullen blijven als een manifestatie van een geestestoestand, waarin geen leidende gedachte aan het werk is, terwijl met Holland – als een onschadelijke mogendheid – een loopje werd genomen. Vanmiddag werd ons schip door de Engelsche vlootautoriteiten bezocht. Het ging alles even vlot en gemakkelijk. Een net officier met een enkel marinier bij zich en een loods kwamen op de brug. Er was geen vertoon van geweren of revolvers, er was geen geschreeuw. Het ging bedaard en vlot. De jongeling (ik heb hem al reeds eens genoemd), die bij ons kwam om ons namens de Fransche regeering naar Brest op te brengen, een manneke, met een voortdurende behoefte aan sigaretten, liep over en onder alles heen en door, steeds gevolgd door kerels in gore wit linnen uniformen, die ook al weer allen aan de cigaret verslaafd waren. Hij was zoo zenuwachtig, dat hij voortdurend met zijn revolver speelde en per slot van rekening, nadat hij aan de dames in den salon de allerdolste rooversverhalen had gedaan en een dertig Duitsche dames een ontzettenden schrik op het lijf gejaagd had door zijn verhaal omtrent hun

toekomst (een donker cachot op een rotseiland) verliet hij het schip en vergat zijn zwaard. Een vriendelijke Amerikaansche jonge dame, die een Franschen luitenant uit den damessalon zijn zwaard nadraagt, is eigenlijk het beste beeld voor deze komedie.

675 Indien slechts alles zoo gek ware! Maar het gezicht van die zeventhonderd Duitschers, van wie velen oude menschen waren, die niets te doen hadden met het leger en die voor zaken of familieredenen reisden, die daar werden weggevoerd in groote lichters met rondom Fransche soldaten met geladen geweren, terwijl boven hunne vrouwen en kinderen en vrienden stonden te kijken, niet wetende wat er met hun dierbaarste betrekkingen

680 zou gebeuren, was ellendig.

En ook wij hebben veel meegemaakt. De Fransche regeering heeft aan de hand van bepalingen, voor het meerendeel vastgesteld, nadat de "Nieuw Amsterdam" New-York reeds verlaten had, met ons schip precies gedaan wat zij wilde. Men nam eenvoudig alles wat eetbaar was. Men vond zilver dat voor de Hollandsche regeering bestemd was.

685 Men zei zonder meer dat het wel voor Duitschland kon zijn en gooide het in den lichter. Men haalde levensmiddelen van boord, liet de zaak maar over den kant van het schip vallen, bekommerde er zich niet om of het heel was oftewel kapot en liet alles maar reilen en zeilen. Dat het schip aan een neutrale natie toebehoorde, deed er niets toe. De enkele dunne krantjes, die wij kregen, praatten over Holland als een erkend vriend van Duitschland. En de regeering behandelde ons ook als zoodanig en hield ons op, nam vandaag dit gedeelte van de lading weg, nam morgen weer een ander

690 deel, bracht overmorgen weer de helft terug en zocht naar een rechtsregel dien geen mensch kon verklaren. Daarbij liet zij de toepassing over aan onderofficieren die veel rookten, veel spraken in onverstaanbaar Bretonsche en zich eindelijk weer begroeven in de paperassen. Drie keer, vier keer werd ons beloofd dat wij weg mochten. Dan kwam er weer een sleepboot met een tros lichters en een hoop gore knapen, die sigaretten rookten en al maar door visschen vingen aan lange lijnen, en dan werd er weer een paar uur rond geprutst aan het een of ander en wij lagen weer voor een dag voor anker gemeerd. En ondertusschen wist de buitenwereld, zoover wij

700 het weten, niets van dit alles af. De consul, een Franschman, geprezen zij zijn naam, die dag en nacht voor ons werkte, telegrafeerde naar Parijs. Telegrafeerde eens, twee keer, drie keer. Richtte zich toen tot Bordeaux. Telegrafeerde vijf keer, kreeg geen antwoord. Of onze legatie had het te druk om zich om het half dozijn Hollandsche schenen in Brest te bekommeren, of onze telegrammen kwamen niet door. Na vijf dagen

705 kwam er zoo waarlijk een telegram uit Den Haag opzetten, via Engeland dat vroeg of er soms in Brest een boot genaamd de "Nieuw Amsterdam" was?

Had ons schip in de diepste haai van Zuid-Amerika gelegen, het had niet meer van de wereld vergeten kunnen zijn, dan het nu was. En laat ik nu bij het begin beginnen. Het begin beloofde al weinig. Wij hadden, zoo het scheen, veel Duitschers aan boord.

710 Want het dek was stampvol met bekende Deutsche gezichten en overall hoorde met de woorden "Krieg", "Armee", "wo stehen Sie?", enz. enz. Nu was dat geen slimme zet. De moeilijkheid voor Duitschland is zijn mannetjes naar huis terug te krijgen. Geen enkel schip wil ze nemen. De Holland-Amerika-Lijn nam ze wel. Waarom. Ik kan het u niet zeggen. Dat het gevaarlijk was met het schip te vertrekken, wist men. Op het

715 laatste oogenblik, een uur voor het vertrek, gingen er nog passagiers van boord met een vage waarschuwing. De zaak was, dat het Deutsche consulaat er op stond, dat de reservisten naar huis gingen. Hoe? "Ja", zei de Deutsche Consul in New-York, een echt Duitsche ambtenaar, "Hoe u er komt, is niet mijn zaak". En hij liet de menschen rustig embarkeeren. Nu was dat al gevaarlijk. Maar wat de passagiers deden was veel

720 verkeerder. Die gedroegen zich, zoodra zij aan boord waren, alsof het schip een triomfantelijk Duitsch schip was. Zij zongen niet een enkel lied, maar zij zongen het geheele repertoire van alle Deutsche volksliederen. In plaats van rustig naar bed te gaan, vertelden zij aan alle verzamelde reporters dat er hier achthonderd goede Deutsche patriotten naar huis gingen. De reporters schreven het in hunne kranten.

725 Voordat wij de haven uit waren, wisten de Engelsche oorlogsschepen op den oceaan, welke rijke buit daar op weg was.

Rijnvaart.

De Minister van Waterstaat brengt ter kennis van belanghebbenden: 1o. dat blijkens

730 bekendmaking van den opperpresident der Rijnprovincie, door dezen is bepaald, dat waar de in plaats van de schipbrug over den Rijn te Keulen geslagen brug tijdelijk voor het voetgangersverkeer is opengesteld, de scheepvaart door die brug van 5.30 tot 8.30 uur des voormiddags en des namiddags, alsmede overdag van 11-2 uur is gestremd.

2o. Dat door genoemden opper-president de navolgende politieverordening is

735 uitgevaardigd: Art. 1. Gedurende den oorlog wordt de maximum-breedte der vlotten op den Rijn bepaald op 50 M. Art. 2. Door de bruggen over den Rijn bij Linz en Keulen mogen slechts vlotten van ten hoogste 25 M. breedte varen. Behalve van eene sleepboot

740 moet elk vlot van eene boegseerboot zijn voorzien. Art. 3. Overtredingen worden gestraft met geldboete van ten hoogste 60 Mark en, in geval van onvermogen, met overeenkomstige hechtenis.

Gemengde berichten.

Voor de militairen.

745 Maandag gaf de zangvereniging "Onderlinge Oefening" van Amsterdam onder leiding van den heer Roeske een welgeslaagden avond op het fort de Winkel bij Abcoude. De uitvoering werd geopend met het Wilhelmus (oude toonzetting), dat daverend toegejuicht werd door de geheele fortbezetting. Daarna werden de manschappen onthaald op den zang van de heeren Engelder, Braizela, Smeer en Sturkop. Ook de vioolsolo van den heer Van Biene werd blijkens de herhaalde toejuiching zeer gewaardeerd. Na de
750 pauze genoten de manschappen van een uitvoering van het "Geuzenvendel" van den heer Roeske.

Verbod van Schepenverkoop.

755 Door den burgemeester van Velsen is aan de te IJmuiden wonende reeders bekend gemaakt dat het ingevolge de neutraliteitsbepalingen is verboden schepen te verkoopen of te verhuren aan inwoners van in oorlog zijnde landen. Ook mogen de naar die landen reeds verkochte of verhuurde vaartuigen de haven niet verlaten.

Verlof tot vertrek.

760 Volgens officieele kennisgeving moet voor elk uitgaand schip aan de Sluizen te IJmuiden worden vertoond een bewijs van den Positiecommandant aldaar, houdende verlof tot vertrek. Deze bewijzen moeten bij genoemden Positiecommandant worden aangevraagd, met opgave van bestemming, soort der lading enz. ("Scheepv.")

765 **Laatste Berichten.**

Op het Westelijk oorlogstooneel.

Fransch vliegmetaal genomen.

770 Na de inneming van Reims, zoo vertelt de "Köln. Ztg.", begaf zich de commandant van de vliegersafdeeling van het derde Duitsche leger met een auto van Rocroy naar het groote militaire vliegekamp Betheny in de hoop daar metaal in beslag te kunnen nemen. Daar het kamp ontruimd was, stelde hij een onderzoek in particuliere depots in en ontdekte in de fabriek van Dep?rdussin in een schuur 10 Fransche biplanes en 20 monoplanes met gevulde benzine-tanks en bovendien in een andere ruimte 30 tot 40 motoren, benevens verschillende onderdeelen van vliegmaschinen. Al dit kostbare
775 metaal werd in beslag genomen.

De Deutsche steenkolenmarkt tijdens den oorlog.

In Augustus bedroeg de productie van steenkolen in Rijnland-Westfalen slecht[s] 55% van die in Juli en niet meer dan 35% der hoeveelheden die krachtens de bepalingen van
780 het kolensyndicaat geproduceerd mochten worden. De afzet is intusschen ten gevolge van de storing in het verkeer nog bij de sterk gereduceerde productie ten achteren gebleven. Het syndicaat heeft besloten om voor de overeengekomen minimum-leveringen de prijzen ook gedurende den winter niet te verhoogen, wel echter voor grootere leveringen. De cokes-productie bedroeg in Augustus nauwelijks 10% van hetgeen
785 krachtens de syndikaats-voorwaarden mocht worden geproduceerd. In tegenstelling met hetgeen voor steenkolen kan worden verwacht, is voor cokes geen verbetering te voorzien, met het oog op den stilstand in de staal-industrie. Dit kan van nadeeligen invloed worden op de productie van benzol, waaraan het leger thans groote behoefte heeft voor automobielen, nu geen benzine meer wordt ingevoerd. Men dringt er daarom
790 op aan, cokes meer voor huiselijke doeleinden, voor locomotieven enz. te gaan gebruiken, teneinde de productie te stimuleeren. Hierop is echter alleen kans, wanneer de cokesprijzen door het syndicaat aanmerkelijk verlaagd zouden worden.

De economische toestand in Italië.

795 Uit Milaan wordt aan de "Fr. Ztg." geschreven dat het Staats-Verzekeringsinstituut in Italië thans ook krijgsrisico voor zeetransport afsluit. Niettemin heeft de scheepvaart ernstig geleden, evenals handel en industrie. Vooral de zijde- en katoen-nijverheid zijn sterk getroffen. De kleeding-industrie heeft het daarentegen druk met uitrustingen voor het leger. De terugkeer van 300,000 emigranten heeft een
800 ongunstigen invloed uitgeoefend op het werkloozencijfer. De toestand van de schatkist, die door den oorlog in Tripolis reeds had geleden, wordt er thans niet beter op. Er zijn thans ca. 1½ milliard Lire aan schatkistbiljetten in omloop. De circulatiebanken zijn evenals elders op een zware proef gesteld. Bij de Banca

805 d'Italia is de wissel-portefeuille sinds einde Juni van 478 tot 840 millioen Lire
gestegen, de biljetten-omloop van 1683 tot 2113 millioen, terwijl het
dekkingspercentage van 78 tot 55½% is gedaald. De drie Italiaansche circulatiebanken
zijn gemachtigd hun met 40% in metaal te dekken normalen biljettenomloop van 908
810 millioen Lire met twee derde, dus met 605 millioen te verhoogen en bovendien 300
millioen Lire ongedekte biljetten uit te geven.

DE OORLOG, 9 september 1914
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27811]

[Woensdag 9 September 1914]

815

EDITIE VAN 4 UUR. AVONDBLAD. Eeste Blad. Dit nummer bestaat uit twee bladen.

DE OORLOG

820

**De algemeene toestand. — De slag tusschen Seine en Marne. — Russische troepen in
Frankrijk. — De slag bij Schabats in Servië. — Brieven en berichten van de
verschillende oorlogsvelden.**

De algemeene toestand.

825

De berichten van den slag, die tusschen Aisne en Marne wordt geleverd, zijn nog niet
van dien aard, dat er eenig peil valt te trekken op het resultaat. Van Duitsche zijde
niets, van Fransche, dat er gevochten wordt, dat er partieele successen zijn behaald.
Maar hoe het verloop verder zal zijn is op dit oogenblik niet te voorzien. Er is daar
een reusachtige troepenmacht van weerszijden bijeen. De geheele Fransche
veldlegermacht, versterkt met de Engelschen, onder generaal French, staat er
830 tegenover de Duitsche legers van Von Kluck, Von Hausen, Von Bülow, den hertog van
Wurtemberg en wellicht ook dat van den Duitschen kroonprins. In hoeverre de
bezettingen der fortelinie tusschen Verdun—Toul—Epinal en de legers van den
Beierschen kroonprins en generaal von Heeringen aan den strijd deelnemen, is uit de
berichten niet op te maken. Met groote belangstelling wordt het resultaat van dit
835 gevecht tegemoet gezien. Generaal Joffre, die tot hiertoe is teruggetrokken, geheel
Noord-Frankrijk overlatend aan de binnenrukkende Duitschers, heeft een legerorder
uitgevaardigd, waarin hij zegt: dat de terugtrekkende beweging nu een einde moet
hebben. Hier wil hij de Duitsche troepen tegenhouden, op zijn flanken gesteund door
de fortelinie van Verdun tot Epinal en door die van Parijs; hier wil hij den
840 Duitschers het hoofd bieden. Het zal nu weldra moeten blijken of zijn tactiek de
juiste was. Of hij in staat is de troepen, die tegenover hem staan, en die door
België en Frankrijk tot nu toe een snelle vooruitrukkende beweging maakten, terug te
slaan. In den rug van het Duitsche leger is nu geen enkele sterkte, geen enkel fort
meer, dat de beweging der Fransche troepen zou kunnen ondersteunen dat de Duitschers,
845 zoo zij worden teruggeslagen zou kunnen tegenhouden. Alle forten, alle vestingen in
het Noorden zijn in handen der Duitschers. Voor zoover zij zich niet overgaven aan de
binnenrukkende troepen zijn zij gevallen. Zelfs Maubeuge, dat een zeer sterke vesting
werd geacht, en dat krachtig werd verdedigd, moest zich overgeven; de geheele
850 bezetting werd krijgsgevangen gemaakt, de kanonnen naar Duitschland gevoerd. Op het
Belgische leger is niet meer te rekenen. Dat zit in de linie van Antwerpen, waar het
door de Duitsche troepenmacht is ingesloten. Het is echter mogelijk, zoo de Duitsche
troepen worden teruggeslagen, dat zij op hun terugtochtsweg de Russen ontmoeten, die
volgens tal van berichten, ook door ons ontvangen, uit Archangel naar Engeland zijn
855 overgebracht, en van daar naar Noord-Frankrijk. En het zou, indien deze berichten
juist zijn, tot de tactiek van generaal Joffre kunnen behooren, dat hij voor de
oprukkende Duitschers zoolang is uitgeweken, totdat hij de zekerheid had, dat deze
Russische troepen in Noord-Frankrijk waren aangekomen. Dit is een veronderstelling —
maar een die wellicht eenigen grond heeft.

860

**Op het Westelijk oorlogstooneel.
Fransche berichten.**

865

PARIJS, 8 Sept. (Reuter.) Om drie uur in den namiddag werd een communiqué uitgegeven.
Omtrent den linkervleugel deelt het mede, dat de verbonden legers, met troepen van
het voorgeschoven verdedigingsleger van Parijs, voortdurend opmarcheeren van de
oevers der rivier de Ourcq naar de streek om Montmirail. In den rechtervleugel deed
een Duitsche divisie een aanval op de linie Château Alins—Nancy. Zij werd echter
noordwaarts teruggeslagen naar het woud van Champenoux. Meer oostwaarts hernamen onze
troepen de bergtoppen van Mandray en den pas van Fourneaux. In den Elzas bleef de

toestand onveranderd.

870

Tusschen Seine en Marne.

LONDEN, 9 Sept. (Reuter.) Mededeelingen van het persbureau te 11.45 gisteravond. De eerste mededeeling luidde: De algemeene toestand blijft voortdurend bevredigend. De bondgenooten winnen terrein. De geallieerden sloegen den vijand tien mijlen terug. Het gevecht werd voortgezet in een lange linie van Montmerail en Le Petit. Niemand behaalde eenig voordeel. Meer naar rechts werd de vijand teruggedreven. Een poging om bij Lunéville op te rukken werd teruggeslagen. De tweede, te 11.45 uitgegeven, mededeeling luidde: de druk van de geheele Fransche kracht op den vijand wordt over de geheele linie voortgezet. De Engelschen waren den geheelen dag in gevecht. De vijand, die tegenover hen stond, moest terugtrekken, na hardnekkigen tegenstand geboden te hebben, en over de Marne teruggeslagen. Het vijfde Fransche leger rukt eveneens met succes op. Naar gemeld wordt zijn groote aantallen gevangenen gemaakt. Het zesde Fransche leger, te Ourcq is eveneens in hevig gevecht gewikkeld, maar ook hier werd de vijand teruggedrongen. Het derde bulletin luidde: Het Duitsche leger leed over de geheele linie ernstige verliezen, overal werd met beslistheid opgetreden. De Engelsche troepen leden eenige verliezen, maar zij zijn gering in vergelijking met het karakter van den slag. Het resultaat der operaties van de beide laatste dagen is totnogtoe zeer bevredigend.

875

880

885

890

895

PARIJS, 9 Sept. (Reuter.) Vierde officieele mededeeling. De vijand trekt terug in de richting van de Marne, tusschen Meaux en Sezanne. De Engelsch-Fransche troepen namen een aantal krijgsgevangenen, daaronder een bataljon infanterie en een mitrailleurs-compagnie, benevens caissons. In het centrum hadden krachtige gevechten plaats tusschen Fère Campenoise, Vitry le François en de zuidelijke helling van het Argonnen-woud. De vijand slaagde er niet in ons ergens terug te slaan, en verloor terrein in de nabijheid van Vitry le François of week terug.

In Gent.

LONDEN, 8 Sept. (Reuter.) De bladen deelen mede, dat de burgemeester van Gent een overeenkomst zou hebben aangegaan met den Duitschen generalen staf te Oordeghem om te voorkomen, dat de vijandelijke troepen de stad zouden binnenrukken en wel onder de volgende voorwaarden: De burgerwacht, die thans te Waereghem is, zal naar Gent terugkeeren en daar ontwapend worden en verder verbinden de stedelijke autoriteiten zich de Duitsche troepen in het district te proviandeeren. Men beweert, dat de Duitschers de Vlaamsche provincies trachten te bezetten om zich nieuwe bases voor proviandeering te verschaffen.

900

905

OSTENDE, 8 Sept. (Reuter.) Men meldt, dat een Belgische geblindeerde auto een Duitsche geblindeerde auto tot in Gent zou hebben vervolgd; de daarin zittende twee Duitsche officieren zouden gedood zijn door den Belgischen officier, die in de Belgische auto gezeten was. De Burgemeester van Gent zou zich naar den Duitschen commandant hebben begeven om uiteen te zetten, dat de stad niet verantwoordelijk kan worden gesteld voor een daad door militairen begaan. Een andere lezing zegt, dat de Duitsche officieren in een geblindeerde auto te Gent kwamen en aan een burger vroegen, waar het Duitsche leger te Gent zich bevindt. Op het antwoord, dat er geen Duitschers te Gent zijn deed de officier dezelfde vraag aan een politieagent, die een gelijkkluidend antwoord gaf. Juist op dit oogenblik kwam een Belgische auto met een mitrailleuse aan. De officier, die de Duitsche officieren zag riep: "Handen op!" De Duitschers legden de geweren aan, doch de Belgische officier liet de mitrailleuse afschieten, waardoor de Duitschers gedood werden. Wij zenden u beide lezingen onder voorbehoud, daar wij ze niet kunnen onderzoeken.

910

915

920

In en om Namen. I.

(Van een Maastrichtenaar.) De weg van Luik naar Namen in een auto, die honderd kilometer per uur loopt, is niet lang! En terwijl men onderweg uitkijkt naar de schilderachtige omgeving, die gelukkig slechts hier en daar sporen van den strijd vertoont en over de keien hobbelt, alsof men te paard zit, krijgt men onwillekeurig zelfs medelijden met... de automobielen. Er wordt bar veel van ze gevergd, en men vraagt zich af, waar er hier en daar al "gesneuveld" langs den weg liggen, of ze over enkele maanden niet alle ad patres zullen zijn! Ik kan, wat de Maasvallei boven Luik betreft, slechts herhalen, wat ik gelukkig kon melden voor de streek tusschen Argenteau en Luik: er is "verhältnismässig" zeer weinig vernield. De groote fabriek van Cocqueril te Seraing is onbeschadigd, wat gebouwen en machinerieën betreft, doch in de fabriek zelve moeten de Duitschers in enkele afdeelingen nogal hebben

925

930

935 huisgehouden; een schade, die echter niet van belangrijke beteekenis is. De groote
 fabrieken der "Nouvelle Montagne" te Engis zijn geheel ongedeerd, en zoo spreekt
 verder het geheele dal tot Huy nergens van krijgsbedrijven. Ook deze stad heeft
 betrekkelijk weinig geleden: er is één straat verbrand, kort na het binnentrekken der
 940 Deutsche troepen, alweer "omdat er geschoten is", en verder zijn de bruggen vernield.
 De vernieling der oude Steenen brug heeft ook schade aan nabijgelegen huizen
 veroorzaakt; de brug is sindsdien door de Duitschers hersteld. Behalve gesprongen
 spoorbruggen, enz. herinnert vooral het stadje Andenne, aan den oorlog; hier zijn de
 verwoestingen weer zéér groot, meer speciaal in het centrum van deze plaats. Langs
 den grooten weg naar Namen zijn slechts enkele huizen verbrand (aan de zuidzijde),
 945 doch bij de brug en het centrum der stad zijn geheele straten verwoest. De groote
 brug is hier gesprongen, doch reeds door een nieuwe vervangen. In den nacht van den
 19den op den 20sten Augustus, doch vooral in den morgen van den 21sten zijn hier,
 alweer omdat de Duitschers beweerden, dat op hen geschoten was, 350 à 400 mannen op
 de Place des tilleul – het groote plein – te zamengedreven en meest allen gedood. De
 950 kapelaan van Andenne deelde ons mede, dat hij te Andenne zelf 130 man had helpen
 begraven en 60 van het voorstadje Seillis, maar velen zijn buiten hem om onder den
 grond gestopt. Langen tijd werden hier 300 menschen in een paar huizen geïnterneerd
 en bedreigd, doch ten slotte weer losgelaten. Men kan zich voorstellen, hoeveel hier
 geleden is. De familie Davin (een groot-industrieel ter plaatse) bijvoorbeeld heeft
 955 zeven dooden.

Verder passeerde ik Marche-les-Dames, 't witte kasteel der prinsen van Aremberg, aan
 allen, die deze streken bezochten, wel bekend. Het is geheel uitgebrand en vernield:
 de Belgische genie is hier aan het werk geweest om de vuurlinie van een der forten
 vrij te maken. Even verder reed ik langs verscheiden loopgraven, waarvoor ijzerdraad-
 960 versperringen en schuilplaatsen, waarin ongetwijfeld mitrailleuses zijn verborgen
 geweest. Doch tot Namen was er verder niets, dat ook maar in het geringste aan den
 oorlog herinnerde, en de schilderachtige rotsen en mooie villa's die hier de
 aantrekkelijkheid van het boschrijke heuvellandschap verhoogden, stonden er al weleer
 in hun ongerepte schoonheid. In Namen zelf heeft het beleg diepe wonden geslagen.
 965 Want de Duitschers vonden in den "Annuel beige" de citadel als 10e fort aangegeven,
 en hebben daarom op de citadel een groot aantal bommen afgevuurd, waarvan de stad
 haar deel heeft gehad. Op de citadel was enkel nog een kruitmagazijn, doch gelukkig
 is op den dag, vóór het bombardement aanving, het voorhanden kruit naar elders in
 veiligheid gebracht. De gebouwen der citadel hebben echter veel schade geleden –
 970 gelukkig hebben de schilderachtige zijmuren dezer eertijds door Vauban gebouwde
 vesting, die thans in een groot wandelpark is herschapen, niet geleden – terwijl het
 groote hotel dat eveneens op dezen heuvel lag, geheel vernield is. Het
 openluchttheater, tusschen hotel en citadel gelegen, heeft weinig of niet geleden.
 Het bombardement ving aan in den nacht van den 22en Augustus en werd Zondag
 975 daaropvolgende voortgezet van 12½ tot 3 uur, en van 4½ tot 6 uur, toen de witte vlag
 geheschen werd en de stad aan den vijand werd overgegeven. Toen waren reeds vele
 huizen door invallende bommen vernield, verschillende personen gedood en gewond. Doch
 het ergste zou nog komen. De bevolking was nl. direct nadat het bericht gekomen was,
 dat de stad was overgegeven, uit de kelders te voorschijn gekomen en nieuwsgierig en
 980 verlicht de straat opgelopen, toen door een misverstand de Duitschers om 7 uur
 opnieuw zijn beginnen te vuren. Dit vuren hield aan tot 8 uur en vele burgers zijn
 daarbij omgekomen.

Bij het binnentrekken der Deutsche troepen werd, volgens onverdachte getuigen –
 Namensche burgers – op de Duitschers geschoten en gaf dit aanleiding tot fusillades
 985 en brandstichting. De Belgische chirurg aan een der hospitalen deelde ons mede, dat
 hij zelf eenige Fransche vluchtelingen van boven den muur' van den tuin bij het
 hospitaal verjoeg, toen dezen zich gereed maakten de aanrukkende troepen aan te
 vallen! Doch de straf zou niet malsch zijn. De geheele "Place d'Armes" ging in
 vlammen op: het stadhuis en alle tegenover gelegen huizen brandden geheel uit,
 990 evenals de huizen der Rue des Brasseurs, van de Rue du Pont tot aan de Rue du Bailli,
 die de achterzijde vormen van de langs de Place d'Armes gelegen en verbrande huizen.
 Hier ligt een geheel stadsgedeelte in puin. Ook de Rue Basse Neuville is gedeeltelijk
 vernield, alsmede enkele huizen in de Rue Delvaux en de Rue Rogier. Op de Place
 Leopold staat het standbeeld van Koning Léopold I, hier heeft een granaat een stuk
 995 van het voetstuk uit elkaar geslagen, terwijl ook elders in de stad de vreeselijke
 uitwerking van granaten, die door het dak heenvliegende een geheel huis in
 gruzelementen slaan, te zien is.

Ik vervoegde me bij den Burgerlijken Stand om te vernemen of er wellicht ook
 Nederlanders gedood of gewond waren, doch ontving naast de treurige tijding, dat
 1000 behalve de vermisten, reeds ruim honderd gedooide burgers waren opgegeven, de

mededeeling, dat daarbij geen enkel Nederlander was. Men vindt in deze geschiedenis van wat er precies in Namen gebeurd is, dus tevens de logenstraffing van de vreeselijke geruchten, die bijvoorbeeld heden nog in Luik loopen, n.l. dat de stad Namen bijna geheel verwoest is, dat er in de straten gevochten is, nadat de Belgische en Fransche militaire overheid de bevolking had weggezonden, enz. enz.. Niets van dit alles is – gelukkig – gebeurd, en al zijn èn burgerij èn stad zwaar getroffen, zoo zijn de werkelijke toestanden toch niet erger dan ik hier heb aangegeven: onder de burgers ongeveer 150 dooden (want er worden nog verschillende personen vermist), vele gewonden en ongeveer 40 huizen verbrand of vernield. Op het oogenblik is in Namen alles kalm en berichten, als zouden er geen levensmiddelen meer zijn en als zou er gebrek geleden worden, kan ik *pertinent tegenspreken*. Integendeel: nergens wellicht in België werken de militaire bevelhebber en de burgerlijke overheid zoo correct samen, als juist hier en ik kreeg den indruk, dat men alles doet om alles in het rechte spoor te houden. De militaire gouverneur heeft hier met tact gewerkt: er verschijnt hier – natuurlijk onder Duitsche censuur – een dagblad, dat precies op dezelfde wijze geredigeerd wordt als thans de Duitsche bladen, waarin dus ook Duitsche tegenslagen vermeld worden, en waarin, wat plaatselijk van meer belang is, ook de burgerij baar klachten in ingezonden stuken mag uiten. De hoofdredacteur vertelde mij heden, dat hij in den beginne zelf verbaasd was dat de Duitsche "Kommandantur" deze klachten had laten passeeren, maar het lijkt mij toe, dat men daar slechts één ding verlangt, n.l. de ingetreden rust te handhaven. De bezetting door Fransch sprekende Lotharingers zal zulks zeer vergemakkelijken en dat de discipline uiterst streng gehandhaafd wordt, daarvoor is reeds menig bewijs geleverd. In de Rue Henri Lemaître vergreep een soldaat zich aan een meisje: hij kreeg den kogel; in de Rue St. Servais viel 's nachts een schot, de patrouille schoot toe en er zouden allicht burgers gedood zijn geworden, had niet een officier van uit zijn raam het schot gehoord en den soldaat gezien: ook deze kreeg den kogel. Heden, Zondag nacht zijn vijf soldaten stomdronken uit een wijnkelder van een verlaten huis gekomen; ze zijn door de patrouille opgebracht en Zondagavond precies zes uur – geheel Namen luisterde op dat moment met angst – op de citadel gefusilleerd. De wil om de discipline met ijzeren hand te handhaven is thans ongetwijfeld aanwezig; in dat opzicht begint het internationale protest tegen wat o. a. te Visé en te Leuven gebeurd is, o. i. zijne uitwerking te vertoonen. In en om Namen zijn natuurlijk vele spoor- en andere bruggen verwoest; van de oude steenen brug over de Maas naar Jambes is één pijler gesprongen; de neervallende steenen hebben zooveel modder opgeworpen, dat de tegenoverliggende huizen er geheel mede bedekt zijn. Deze brug is reeds (voorloopig) hersteld, terwijl voor Namen door de Duitschers een schipbrug gebouwd is. In de stad zelve hebben Belgische geniesoldaten, zonder officieren, geheel nutteloos, toen de stad reeds overgegeven was, alle bruggen over de Sambre doen springen op één na, de z.g.n. "Oude brug", waar de burgers hen wegjoegen. De spoorbruggen van de lijnen naar Dinant en Arlon werden tijdig vernield, daarentegen zijn de lijnen naar Luik en Charleroi [en de tele]foondraden vernield; aan een bijstaanden paal zijn ze aan één zijde gewoon afgerukt. Maar wat erger was, daar de waterleiding over de bruggen gelegd was, hebben de voorsteden enkele dagen zonder water gezeten, doch ook dat euvel is reeds hersteld. In de hospitalen liggen op dit oogenblik nog een 700 tal meest zwaar gewonde soldaten, de licht gewonden zijn allen naar Duitschland vervoerd: Onder deze 700 zijn zowel Duitsche als Belgen en Franschen. Bij de laatsten zijn ook Senegaleezen en dat schijnen rare kostgangers te zijn. Een Belgische chirurg deelde mij mede, nooit in zijn leven zulke vuile klanten gehad te hebben: ze zitten letterlijk onder de vlooiën en volgens hem, was dat nog niet het ergste! En verder is er met deze kerels letterlijk niets aan te vangen, ze lijken ongevoelig voor pijn en tot in de gevangenis heeft men gewone Senegaleezen moeten stoppen, omdat er geen huis mee te houden was. Daarbij is hun huid zoo hard, dat men moeite heeft er bij het opereeren doorheen te komen! Vermoedelijk zijn de Duitsche soldaten, die met deze zwarte Afrikanen hebben kennis gemaakt nu juist niet voor hun plezier uit geweest!

In en om Namen. II.

Het dal tusschen Namen en Dinant heeft ook in Nederland bij tienduizenden dankbare herinneringen achtergelaten. Wie hier den algemeen beroemden boottocht maakten, zullen nog voor zich zien de schilderachtige Maasvallei met haar welvarende dorpen en lachende villa's en kasteelen tegen de boschrijke heuvels, waartusschen grillige rotspartijen de aandacht trokken. Hoeveel is hier sinds enkele weken veranderd! Bij Anhié beginnen reeds de verwoestingen: alle huizen langs de Maas zijn hier verbrand of door bommen vernield: in de mooie oude kerk zijn er vier door het dak gegaan, zoodat ze geheel vernield is. *Anric-jonction* is een puinhoop, terwijl in het dorp

Naspeuringen van Paul Theelen: 9 september 1914

Yvoir, behalve enkele huizen bij het station, alle woningen afgebrand zijn. Het dorp Houx, waar hevig gevochten is, werd bijna geheel vernield. We reden langs het dorp Bouvigne, dat vooral van het bombardement geleden heeft: zoo is de mooie kerk bijna vernield, evenals één der twee kasteelen, terwijl het andere verbrand is. In Dinant is de toestand verschrikkelijk. Men stelle zich een welvarend Belgisch stadje voor van bijna 8000 inwoners. Hier staan nog een vijftigtal huizen en enkele openbare gebouwen, al het andere ligt tegen den grond. Eenmaal bij de (gesprongen) brug gekomen, ziet men niets meer dan puinhoopen. Het stadsgedeelte St. Médard bestaat niet meer, de geheele Place d'Armes is vernield. Van de oude en monumentale "Collegiale", de beroemde kerk van Dinant, staan enkel nog de vier muren. De groote straat is uitgebrand, hier bleef slechts één huis gespaard: het "Hôtel de familie". De kloosters der eerw. broeders en der "Soeurs de notre Dame" en de mooie kostschool "Belle vue" der eerw. paters zijn alle vernield. Het stadsgedeelte St. Pierre heeft eveneens zeer geleden, en behalve de kazernes der maréchaussée en van het 13e regiment infanterie, dat hier in garnizoen lag, alsmede de regimentsschool en de stedelijke middelbare school, waarin de Duitsche troepen hun intrek namen en verder een vijftigtal huizen, is letterlijk alles: gemeentehuis, kerken, kloosters en particuliere woningen, verbrand of vernield. We zullen ons aan geen beschrijving wagen: zelfs als men veel ellende en treurigs in dezen oorlog gezien heeft, wordt men koud bij den aanblik van dergelijke verwoestingen. En dan die arme, weenende vrouwen, die hier bij tientallen ronddolen. In de voorstad Liffe zijn alle mannen op vijf na gedood of verdwenen, in de stadswijk Saint-Paul zijn de meeste mannen zoek. Na de inneming zijn de vrouwen en kinderen drie dagen opgesloten gehouden en werd hun door de Duitsche soldaten enkel wat chocolade en koek verstrekt, die in de winkels waren weggenomen. En toen deze stakkers vrij gelaten werden, was hun stad bijna geheel door brand vernield en een goed deel der mannen gedood of verdwenen. Het is onbeschrijfelijk, zooals in Dinant is huisgehouden. Dat hier de oorlog op zijn vreeselijkst gewoed heeft, men zal het nog lang zien en vele duizenden zullen, wat hier geschiedde, moreel noch financieel ooit te boven komen. Hier om Dinant heeft zich ook een der krijgsbedrijven afgespeeld, die voor den oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland van het allergrootste gewicht kunnen geacht worden. Een sterke Fransche troepenmacht toch lag aan den linkeroever der Maas, terwijl de Duitschers de citadel en den rechteroever reeds bezet hadden. Het gelukte den Franschen de Duitschers terug te werpen, zoodat zij ook den rechter Maasoever bezetten en de Duitsche troepen zodoende tusschen twee vuren kwamen, daar ze op de forten van Namen teruggeworpen werden. Doch toen deze onderwijl genomen waren, moesten de Franschen den terugtocht aanvaarden. De zeer slappe verdediging van Namen – waarover het laatste woord ongetwijfeld nog niet gesproken is – wierp het Fransche krijgsplan omver en het voornemen om een wig in het Duitsche leger in België te slaan en het Belgenland van zijn indringer te verlossen, werd zodoende door de Belgen zelf verijdeld. Zondag 23 Augustus deden de Franschen de brug van Dinant en de spoorbrug van Yvoir (van de lijn naar Givet) achter zich springen en trokken de Duitschers Dinant andermaal binnen. De bevolking heeft wel zwaar moeten boeten voor de uitbundige vreugde, waarmede ze enkele dagen te voren de Fransche overwinnaars had ontvangen! Als men van Dinant terugkeert, is Namen een gelukkige stad, waar men zich in vollen vrede waant en nog sterker kreeg ik dezen indruk, toen ik hedenmiddag wederom door Luik reed. Wat hier gebeurd is, hoe beangstigend ongetwijfeld voor de inwoners, valt in het niet tegen wat de landstreek tusschen Aken en Luik en wat Dinant en omstreken te zien geven. En toch is er in Namen nog zeer veel dat aan den oorlog herinnert. In de eerste plaats de witte papiertjes op ieder huis, waarop het aantal mannen, vrouwen, jongelieden van beiderlei kunne en kinderen staat aangegeven, en verder de talrijke opschriften op vele huizen. Het schijnt wel, dat ieder Duitsch soldaat een stuk krijt mee in den oorlog heeft genomen, waarmede hij op alles en nog wat zijn opinie neerschrijft. Treinwagens, ja zelfs locomotieven, zijn welhaast alle van de voor de volksstemming teekenende schriften en karikaturen voorzien, maar ook op talrijke huizen in Namen vindt men zeer karakteristieke opschriften, zooals "bijvoorbeeld: "Schonen, sehr gute Leute" en meer dergelijke!

Men vraagt zich onwillekeurig af of het huis er naast, waar niets geschreven staat, dan wellicht niet "geschont" behoort te worden? Doch merkwaardig, al wie ik in Namen sprak over de officieren en manschappen, die in particuliere huizen waren ingekwartierd, waren vol lof over hun tijdelijke gasten. Ik heb bij een familie gelogeed, waar men met tranen in de oogen afscheid had genomen van "nos Allemands". En zoo heb ik me onwillekeurig wel zeer dikwijls bezig gehouden met de vraag, hoe het mogelijk is, dat zulke gruwelen geschieden door een leger, dat zoovele uitmuntende en humane elementen herbergt. Ik durf het volgende antwoord op deze vraag geven, aan de hand van mededeelingen, die ik van verschillende zijden ontving in deze weken, die ik

op het oorlogspad geweest ben. Men moet vooral de gemoedsstemming van den soldaat, die in het vuur is, leeren begrijpen. Een reiscompagnon deelde mij onlangs mede, een Russischen kapitein, die den Siberischen veldtocht en o.a. den slag van Moekden had meegemaakt, daarnaar gevraagd te hebben. En deze gaf als zijn persoonlijke ervaring, dat na enkele uren vechten en schieten, waarbij men vrienden en makkers om zich heen heeft zien sneuvelen, ten slotte woede tegen den vijand het alles beheerschende gevoel wordt. Men wil dien kerels dat betaald zetten, men wil hen tot elken prijs te lijf gaan. Dat klopt volkomen met de ervaringen, die men thans met de Deutsche soldaten heeft opgedaan. De pastoor, verbonden aan het lazareth te Gembloux, deelde mij mede, dat officieren hem gezegd hadden, dat zij ten slotte hun eigen manschappen niet meer konden tegen houden, die met alle geweld voorwaarts wilden en zelfs in gesloten colonne aanvielen, geen dekking meer zoekende en zoodoende dikwijls verschrikkelijke verliezen lijdende. Vandaar ook, dat in dezen oorlog het handgemeen worden en met de bajonet vechten (de Beieren gebruiken ook thans bij voorkeur de kolven hunner geweren bij den aanval) veel meer voorkomt, dan men verwacht had. Doch geloof men, dat dergelijke woedende jonge elementen, die bloed gezien hebben en gedurende uren hun leven op het spel zetten, na afloop van het gevecht weer terstond... geciviliseerde menschen zijn? Wij gelooven van niet en de talrijke verbrande en geplunderde huizen in de gevechtswaarden, getuigen het tegendeel, terwijl de toestand natuurlijk nog verergerd wordt, wanneer – wat herhaaldelijk voorgekomen is – de soldateska groote hoeveelheden drank in handen kreeg na dagen van vaak groote ontberingen. Dan gaan maar al te gemakkelijk de geweren los en krijgen de burgers de schuld. En waar eenmaal te platten lande burgerbloed gevloeid is, raakt men niet meer uit den bloedigen cirkel van wraak en weerwraak, en zijn de kiemen gelegd voor nieuwe wraakzucht en voor de onmenselijke wreedheden van de zijde der bevolking, waarover de Deutsche soldaten en aanvoerders zich vaak terecht beklagd hebben. Arm België!

1160 **Op het Oorlogspad.**

Een onzer bijzondere berichtgevers meldt:
OSTENDE, 4 Sept. Door verschillende omstandigheden, onafhankelijk van mijn wil, ben ik enkele dagen tot werkloosheid gedoemd. Ik zit hier aan het strand en zie uit in de verte over de vlakke Noordzee. De Digue vol slenterende menschen; af en toe kanongebulder. Gisteren op kondschap uitgegaan naar Nieuwpoort hoorde ik daar dat al het gebulder der laatste dagen, dat van over het water tot ons kwam, slechts schijfschieten is van de Engelsche vloot. Vermoedelijk kanonnen van de Turksche dreadnoughts die ingeschoten worden. Op de reede hier, thans kalm, was het de laatste dagen druk met komende en gaande schepen. Het aantal vluchtelingen neemt toe in deze plaats en het is mijn groote ergernis het volkomen gemis aan belangstelling te zien waarmede deze ongelukkigen behandeld worden. De gemeentelijke regeering geeft hun het hoognoodige – badkoetsjes om in en stroo om op te slapen en het noodige voedsel. De particulieren hier doen niets voor ze; er is geen organisatie, niet de minste. De meeste groote hotels (Palace, Spendide etc.) zijn gesloten, maar worden niet opengesteld voor de vluchtelingen. Men vertelt mij dat deze hotels Duitsch eigendom zijn en dat de burgervader om de susceptibiliteiten der Duitschers te sparen, die hotels niet heeft durven opeischen ten algemeenen nutte. Het weer is prachtig geweest, maar bedenk eens wat het lot dier duizenden en duizenden zou geweest zijn en wezen zal bij guur en nat najaarsweer. Ik schrijf het bovenstaande, minder met de bedoeling kritiek uit te oefenen, dan wel om Holland te wijzen op fouten, die het vermijden kan. Een staaltje van Duitschervrees, dat grappig en treurig is, gaf de burgervader hier. De Rue de Berlin werd hier bij het begin van den oorlog veranderd in Rue de la Plage. Toen op Vrijdag 21 Aug. gemeld werd dat de Duitschers in aantocht waren werd in den nacht het naambordje weggenomen en de oude naam Rue de Berlin weer aangebracht. Dit bordje hangt er nog!

Lille en Douai zijn thans ook door de Duitschers bezet. Op Maandag jl. kwam een Deutsche officier in auto den maire berichten dat een Deutsche afdeeling de stad zou komen bezetten; men wachtte den heelen Dinsdag tot dat Woensdagavond laat 2000 man Lille binnenrukten. Vermoedelijk zal een schatting geëischt worden, doch men wéét nog geen cijfers. Eergisteren was er wederom een paniekje in Gent, welke stad thans ook duizenden vluchtelingen herbergt. Iemand, die van uit Gent per fiets op de uhlanenjacht ging trof echter geen Duitschers aan binnen een radius van 40 K.M. Hij was getuige van een klein treffen bij Erembodegem (niet ver van Aalst of Alost) tusschen uhlanen en gendarmen. De gendarmerie weert zich kranig. In de buurten van Aalst, Dendermonde en naar Antwerpen toe wordt het woeliger en gebeurtenissen zijn op til. De boot naar Folkestone is elken dag stampvol. Het gerucht ging hier, dat alle Engelschen aanzegging hadden ontvangen Brussel binnen 24 uren te verlaten; dit gerucht is niet waar. De uittocht uit Brussel is een gevolg van de vrees die velen

1200 hebben voor hetgeen gebeuren zal in de bezette steden bij een retraite of dérouté van
het Duitse leger. En dit denkbeeld wint al meer en meer veld. Ik schreef in een
mijner vorige brieven reeds over de meer hoopvolle stemming in Noord-Frankrijk. Het
is niet wel te definieeren, waar een dergelijke stemming vandaan komt; men kan haar
slechts constateeren. De thans voor zeker aangenomen landing van 150,000 Russen en
1205 20,000 Indische troepen kan iets met deze stemming te maken hebben, doch zij bestaat
en zelfs het bericht dat de Regeering Parijs verlaten heeft, wordt als een hoopvol
teeken beschouwd.

S.S. "Princesse Clementine", Ostende-Folkestone, 5 Sept.

1210 Zooeven teruggekomen van een tocht in de richting van Mons, die niet zonder hevige
emoties afliep, vind ik een telegram dat mij terugroept naar Holland. Ik laat Ostende
achter mij; een prachtige heldere Septemberdag; ik ben niet rouwig Ostende te
verlaten. De geest, de wufte, onverantwoordelijke, weinig ernstige geest van de
strandbevolking, vloekte te veel met de grimmige werkelijkheid, waarmede ik in
voortdurende aanraking was. Edoch, het was een goed hoofdkwartier en ik zal vaak
1215 denken aan het zeebadje eergisteren, toen een tiental correspondenten gekten en
jolitjten in het water; de "Illustrated Londen News" kiekte ons. "War is hell" zal
het opschrift zijn. Maar van België, van het oorlogsveld, scheid ik noode. Ik heb die
atmosfeer van gruwelen, ellende, brand, moorden en van hevige emoties gedurende vier
weken ingeademd en ik zal ze missen.

1220 "Ik scheidde, doch met pijn, En sagh wel driewerf om." Mijn tocht naar Mons, dien ik
per trein en fiets en gedeeltelijk te voet deed, heeft mij wel den hevigsten indruk
gegeven van wat deze oorlog is. De Duitschers zijn thans in Gizeux, Rouveroy,
Fauroeux, Vilereille, Erquelines, Havaz en zijn nog steeds bezig met Maubeuge, waar
zij - naar luid van berichten - een harden dobber hebben. 1) Reeds bij Enghien hoorde
1225 ik het gebulder - een gebulder dat sedert zeven dagen niet van de lucht is geweest.
En als men dit onheilspellende geluid eens gehoord heeft, zal men kunnen beseffen hoe
zenuw-brekend dit voortdurende geluid op de bevolking moet werken. Naar ik verneem,
houden de forten Leveau, Bettignies Boussoit het nog uit - maar hoe lang zal dit
duren, want de uitwerking van de 28 c.M. houwitsers schijnt wel onweerstaanbaar te
1230 zijn. De landstreek, waar ik doorheen trok, is vol Duitse troepen - ook Landsturm -
en op mijn doortocht had ik vele en emotievolle ontmoetingen met Duitse patrouilles
en dronk menig glas bier met Duitse soldaten en officieren. In Soignies had ik een
moeilijk moment - ik trof een slecht gehumeurden Feldwebel, die stijf volhield dat ik
een Engelsman was; hij kon uit mijn in het Fransch gestelden pas niet wijs worden;
1235 hij liet mij opsluiten in de kamer van de dochter van den waard - de dochter was er
helaas niet - en ik wachtte daar meer dan twee uren op mijn vonnis. De Hauptmann, die
het eindzeggen had, was dezelfde, die mij vier weken geleden in Oberhausen den raad
gegeven had terug te gaan naar Holland - een van die ongelooflijke coincidenties. Hij
herkende mij zonder mij te kunnen plaatsen. Toen ik hem onze laatste ontmoeting te
1240 binnen bracht, herinnerde hij zich het incident, dat door zeer bijzondere
omstandigheden indruk op hem had gemaakt. Men liet mij ongemoeid gaan en buiten
Soignies op weg naar Neufuilles pikte ik mijn reisgezel - een Belg - op. Mijn
persoonlijke aanraking met de Duitse troepen heeft bij mij steeds een aangenamen
indruk achtergelaten. Er zit zulk een weergaasch goede discipline in dat volk, en zij
1245 weten wat zij doen moeten. Over den heelen weg - de Chaussée Brunehault - vond ik
proclamaties aan de bevolking en ook aan de troepen. De meeste waren geteekend door
Hauptmann von Wartenberg; sommige door generaal Steinicke.

Ik zal geen bijzonderheden geven over alles wat ik zag; het is steeds door dezelfde
geschiedenis van verbrande huizen, verminkte en gewonde dorpelingen en diepe, diepe
1250 ellende. Uw lezers hebben dagelijks deze dingen kunnen lezen. Ik zag dit alles in
Jemappes, Guaregny, Flénin, La Bouverie en hoorde de werkelijk hartverscheurende
verhalen. Het is niet met zekerheid vast te stellen wat de aanleiding is geweest tot
deze brandstichtingen en fusilleerpartijen op groote schaal. De verhalen loopen te
zeer uiteen. Maar ze zijn gebeurd; ik heb het schieten op de huizen gezien, ik heb de
1255 huizen zien branden en ik heb kinderlijkjes en lijken van oude mannen en vrouwen bij
tientallen kunnen tellen. De geest van de Duitse troepen is goed - ik heb het boven
reeds gezegd, maar onder de troepen, die ik op mijn tocht ontmoette, is een zekere
onbestemde angst voor hetgeen op hun rechterflank gaat gebeuren. De geruchten van de
Russische troepen, die in Engeland gereed staan of onderweg zijn, en de Indische
1260 troepen hebben schrik gebracht. Dit verklaart misschien gedeeltelijk het ruwe - voor
zoover ik kan oordeelen over hetgeen ik pas zag -, het noodeloze ruwe optreden der
invallende troepen. Op mijn weg terug stopte ik even in Gent af en bracht een bezoek
van het Palais des Fêtes, waar duizenden vluchtelingen gelegen zijn. Ik liep hier
rond met een correspondent van de "Daily Mail", schrijfster van een tooneelstuk dat

1265 in New-York groot succes had; zij was den dag te voren aangekomen. Dit Palais des
Fêtes was haar eerste aanraking met den oorlog en daardoor deed ik weer frissche
indrukken op. Wat mij het diepste trof, waren twee bedden.
In het eene bed een oude vrouw van bij de negentig, haar linkerarm verbrand; een
1270 liefvallig meisje van vier jaren, met blonde haren en blauwe oogen, in het bed
daarnaast, de helft van haar aanvallig gezicht je verbrand, zoo ook haar arm en been
– de achter-kleindochter der oude vrouw. De generaties daartusschen waren zoek. Deze
twee – uit Tirlémont – waren het brandend dorp ontvlucht, het meisje de oude vrouw
bij de hand leidend. Toen zij gingen onder een poort – of schutting zochten in een
1275 huis – ik kan het niet goed opmaken uit het Vlaamsch der oude vrouw – waren brandende
stukken hout op hen gevallen. Zij waren opgepikt door een wagen met vluchtelingen en
wachtten hier nu op de hunnen. "Introuvables", fluisterde mij de directrice toe en
wees mij de lange reeks papieren die aan den muur hingen met opgaven van inliggenden
die beschrijving en namen gaven van vaders, moeders, broers of zusters die in de
overhaaste vlucht verdwenen waren. En nu hoor ik zoo juist van eenige passagiers op
1280 de boot, dat de Duitschers in Gent verwacht worden vandaag. Ik had ze er al eer
verwacht. In mijn gedachten zie ik de oude vrouw met het kleine, lieve meisje, en ik
zie ze sidderen en beven met kloppend harte, als straks van uit de straat, die kreet
tot ze komt: "Les Allemands sont là!" "Die Duutsgers komen!"... 1) Maubeuge is sedert
in handen der Duitschers gevallen. Red H.

1285

Van het Oostelijk oorlogstooneel.

Een Poolsch oordeel over de Russische strijdwijze.

WEENEN, 8 Sept. (Korr. Bureau) (Niet-officieel.) Poolsche bladen beschrijven de
buitengewone zwarigheden, verbonden aan den opmarsch der Oostenrijksche troepen in
1290 Russisch-Polen, tengevolge van de groote terreinmoeilijkheden, die voornamelijk de
actie der artillerie ernstig belemmeren. Ieder stukgeschut moet in plaats van met
vier met tien paarden worden bespannen. Dan moeten planken onder de raderen worden
gelegd om het wegzinken van de stukken te verhinderen. De Russische infanterie schiet
1295 achter sterke, sedert lang opgeworpen dekkingen van leem en stroo, die slechts door
artillerievuur vernield kunnen worden. De als landstorm onder de wapens geroepen
boeren moeten in den rug der Russen zulke loopgraven maken, zoodat de terugtrekkende
vijand steeds dekking vindt. Uit die dekkingen schieten de Russen, zoolang zij zelf
beschermd zijn. Na een artillerieaanval of een stormloop verlaten zij dikwijls de
1300 dekkingen, werpen hunne geweren weg en vragen kwartier, waarna dan blijkt, dat hun
munitie meest geheel en al verschoten is.

In het Verre Oosten.

De houding van China.

De "New-York Herald" ontving een telegram uit Peking meldend: De Duitse gezant hier
1305 protesteerde bij de Chineesche regeering tegen de uitbreiding van het oorlogsgebied
door de Japanners in de buurt van Tsingtau. China antwoordde door de aandacht van
Duitschland te vestigen, op het feit, dat het dat land was dat in de eerste plaats de
neutraliteit van China schond door de versterking van Tsingtau, onder bedreiging met
1310 militaire maatregelen, indien China zich zou verzetten. Bovendien wees China er op,
dat Tsingtau niet aan Duitschland was afgestaan, maar slechts in pacht was gegeven.

Japans optreden.

Met een enkel woord is al meegedeeld, dat de Japansche Landdag in buitengewone
zitting is bijeengekomen en dat de eerste minister, graaf Okoema, daarin een
1315 uiteenzetting gaf van de redenen, die Japan tot zijn optreden leidden. Baron Kato, de
minister van buitenlandsche zaken, gaf in deze zitting, naar uitvoerige telegrammen
in de Engelsche bladen melden, een overzicht van de gebeurtenissen die tot den oorlog
tusschen Japan en Duitschland voerden, en tot het afbreken der diplomatieke
betrekkingen met Oostenrijk. Hij gaf allereerst een uiteenzetting van den toestand in
1320 Europa, opmerkend, dat de omstandigheden Groot Britannië dwongen aan den oorlog deel
te nemen. Daarop vervolgde hij: In den aanvang van Augustus vroeg de Britsche
regeering aan de keizerlijke regeering steun volgens de bepalingen van het Engelsch-
Japansche verdrag. Duitse oorlogsschepen en hulpkruisers kruisten in de Oostersche
1325 zeeën, haar handel en die van onzen bondgenoot bedreigend, terwijl Kiao-tsjau
blijkbaar werd ingericht als basis voor oorlogsoperatiën in Oost-Azië. Ernstige
beduchtheid rees dus voor het behoud van den vrede in het Verre Oosten. – Toen dus
onze bondgenoot hulp vroeg omdat de handel in Oost-Azië, een hoofdbelang van Japan en
Groot-Britannië, bedreigd was, kon Japan, dat het tusschen beide bestaande verdrag
den grondslag acht van zijn buitenlandsche politiek, slechts aan dit verzoek voldoen.
1330 Japan begeerde niet in het tegenwoordige conflict betrokken te worden, maar het

meende aan zich zelf verplicht te zijn trouw te blijven aan het verbond en dit te versterken door een blijvenden vrede in het Oosten te verzekeren en de speciale belangen van beide verbonden mogendheden te beschermen.

1335 Baron Kato voegde hieraan toe: Toen de betrekkingen tusschen Japan en Duitschland op punt van afbreken stonden, vroeg de Keizerlijke regeering aan de Amerikaansche regeering of deze zoo noodig de behartiging van de Japansche belangen en de bescherming der Japansche onderdanen in Duitschland op zich wilde nemen. De Amerikaansche regeering beloofde aan dit verzoek te willen voldoen en deed hetzelfde
1340 toen een gelijke vraag haar werd gesteld in verband met het afbreken van de diplomatische betrekkingen tusschen Oostenrijk-Hongarije en Japan. Baron Kato sprak zijn oprechten dank uit voor de hoffelijke welwillendheid door de Amerikaansche regeering getoond. Baron Kato eindigde: Hoewel betreurd dat Japan genoopt was de wapens tegen Duitschland op te nemen, is het mij een vreugde te mogen aannemen dat
1345 leger en vloot ongetwijfeld dezelfde loyauliteit en waarde zullen toonen, als in het verleden hen onderscheidde, zoodat wij allen met een spoedig herstel van den vrede gezegend mogen zijn.

DUITSCHLAND.

De socialisten en het leger.

1350 BERLIJN, 9 Sept. (W. B.) De in Frankrijk gevallen socialistische leider, de afgevaardigde in den Rijksdag Frank, had in een brief aan een vriend zijn dienstneming als vrijwilliger in het Duitse leger aldus gemotiveerd: "De reden waarom ik dienst nam was, om door een daad te toonen, dat ons besluit van 4 Augustus niet voortkwam uit een uiterlijke taktische noodzakelijkheid maar uit een innerlijke
1355 behoefte, en dat het ons dus met den plicht om het vaderland te verdedigen bitter ernst was."

BELGIË.

De post naar Engeland.

1360 OSTENDE, 9 Sept. (Reuter.) De post vertrok hedenmorgen niet, daar mijnen zijn gelegd, bij het lichtschip door Duitse visschersvaartuigen vermomd als Belgen. De post zal morgen naar Tilbury worden overgebracht. Reizigers te Ostende aankomende, zeggen Duitse verkenners gezien te hebben bij Brugge.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Geruchten.

1365 Uit Londen wordt ons door Reuter geseind, dat volgens daar loopende geruchten de Keizer van Oostenrijk zou zijn overleden, maar dat dit bericht wordt geheim gehouden, wegens den ernstigen binnenlandschen toestand in de Monarchie. Heel geloofwaardig
1370 schijnt dit niet. Wij maken daarom van dit gerucht alleen melding, om te doen zien, hoe in deze oorlogsdagen de meest onwaarschijnlijke en niet te controleeren berichten en geruchten worden verspreid.

SERVIË.

1375 (Van onzen gewonen berichtgever.)

Het Oostenrijksch-Hongaarsche leger bij Schabats.

NISCH, 23 Augustus. We kunnen in het midden laten of het Oostenrijksch-Hongaarsche legercommando van den beginne af aan het plan gehad heeft Servië bij Schabats binnen te dringen of dat dit plan eerst gerijpt is nadat de overtocht overal elders
1380 onmogelijk bleek te zijn. Eveneens kunnen wij in het midden laten of de Serviërs dien overtocht voor de Oostenrijkers opzettelijk mogelijk gemaakt hebben of dat zij ook voor hen een verrassing was, omdat men den vijand in het Morawadal verwachtte. Het is genoeg dat we weten dat het Oostenrijksch-Hongaarsche leger ten slotte Podrigne binnendrong, met het doel zich in één slag van Waljewo meester te maken, om dan van daaruit naar Kragoejewats op te marcheeren. Zoo dit plan gelukt ware hadden de
1385 Oostenrijkers het Servische leger, dat langs Donau en Save opereerde, van zijn basis afgesneden. Het plan was echter al te vermetel en lijkt me al te veel op manoevreplannenmakerij en het is dus niet gelukt. Wat voor het Oostenrijksche leger Königgrätz was tegenover de Pruisen, werd Schabats tegenover de Serviërs. Met dit
1390 onderscheid dat beiden, zoowel Serviërs als Oostenrijkers, nog geen haast zullen maken om vrede te sluiten. De eersten niet, omdat de rekening nog niet vereffend is en aan den overkant van Donau, Save en Irma een stuk land ligt dat hen toelacht; de laatsten niet omdat zij eerst nog enkele slagen van den Rus willen ontvangen. En al zijn ze niet gelukkig in den oorlog, misschien lacht het geluk den Duitser een
1395 weinig toe en dan valt er licht een brok van de tafel van den bondgenoot. Alle Oostenrijksch-Hongaarsche troepen langs Donau en Save en die van Szabadka, Szegedin,

Naspeuringen van Paul Theelen: 9 september 1914

1400 Temesvar en Peterwardin werden in de buurt van Metrowitsa, Schabats en Ratscha
saamgetrokken en op den dag, dat de overtocht te Schabats en Losnitsa plaats zou
hebben, werd een schijnbeweging ondernomen tegen Tekia, Belgrado en Obrenowats.
1405 Deze beweging miste echter haar doel, want de Serviërs lieten zich niet verleiden in
die richting hun troepen saam te trekken. Men heeft bij den overtocht een onbekende
vlugheid ontwikkeld. Schabats, Lesnitsa en Losnitsa waren in minder dan geen tijd
bezet, zelfs enkele hoogten in het Tser-gebergte. Bakkerijen, hospitalen met hunne
complete inrichtingen volgden, kortom al die zaken, die een leger noodig heeft in een
1410 veldtocht van eenigen duur en... wat ook de Serviërs best gebruiken kunnen. Maar al
had het Oostenrijksch-Hongaarsche leger zich in Losnitsa en Schabats genesteld en al
had het ook reeds posities op het Tser-gebergte ingenomen, een verder doordringen
bleek niet zoo gemakkelijk te zijn en eerst mogelijk nadat het Servische leger, dat
1415 posities tegenover de Oostenrijkers had ingenomen, verslagen zou zijn. Dit bleek nu
niet zoo eenvoudig te zijn, want al was het Oostenrijksch-Hongaarsche leger veel
sterker – 250000 man tegenover 100 à 150 duizend Serviërs – de laatsten stonden op
eigen bodem en hadden Poednik tot leider, waartegenover de Oostenrijkers slechts
1420 manoeuvre-strategen konden stellen. De linkervleugel van het Oostenrijksch-
Hongaarsche leger stond in de laagvlakte van Schabats, het centrum op de Tserplanina,
1425 waar het een hoogte van 700 meter had bezet, en de rechtervleugel bij Kroepagn. Het
terrein, behalve de onmiddellijke omgeving van Schabats, is heuvelachtig en stijgt
snel tot een hoogte van 100, 200, ja zelfs tot 400 Meter hoogte. De lengte van het
gevechtsterrein, Schabats-Kroepagn, bedroeg 60 kilometer, de breedte, Losnitsa-Zalak,
35 kilometer.

1430 De eerste opgave van het Servische leger was om de Oostenrijkers uit hunne posities
op het Tser-gebergte te verdrijven, een taak, die voor het Servische centrum was
weggelegd. Dit had de vijandelijke posities vrij spoedig na een hardnekkigen en
bloedigen strijd in zijn bezit; de Oostenrijkers vluchtten naar den 400 meter hoogen
Iwerak, doch konden zich daar nog minder staande houden, omdat de Tser deze hoogte
1435 volkomen bestrijkt. Zij namen ten slotte in wanorde de vlucht in de richting van
Losnitsa en Lesnitsa. Dit was de eerste nederlaag der Oostenrijkers gedurende de
zevendagsche slacht. Veertien kanonnen en een groote hoeveelheid munitie viel den
Serviërs in handen. Drie regimenten van het Oostenrijksch-Hongaarsche leger waren
volkomen vernietigd. Intusschen streed de Servische rechtervleugel tegen den
1440 Oostenrijkschen linkervleugel, die in de vlakte om Schabats stond en trachtte hem te
omsingelen en af te snijden. Ten slotte werd een deel van den Oostenrijkschen
linkervleugel in de richting van Lesnitsa gedreven, naar het klooster Tsokeschina. De
Servische artillerie had van af hare hooge posities de pontons over de Save beschoten
en ze geheel vernietigd; de terugtocht over die rivier was dus voor het
1445 Oostenrijksche leger een onmogelijkheid. De Oostenrijksch-Hongaarsche rechtervleugel
kon zich, nadat hij versterkingen uit Bosnië bekomen had en veel sterker was dan de
Servische linker-vleugel, lang staande houden. Waarschijnlijk waren de posities der
Oostenrijkers hier gunstiger dan die der Serviërs. Doch nadat ook de Servische
linkervleugel versterkingen bekomen had, kwamen ook hier de Serviërs in het voordeel.

1450 Op den zesden dag van den strijd was de stand der beide legers ongeveer aldus: de
Servische rechtervleugel had een deel van den Oostenrijkschen linkervleugel van het
klooster Tsokeschina verjaagd. Het overige deel was naar Schabats teruggedreven,
nadat het op de Serviërs een 12-tal kilometers gewonnen had. Het centrum der
1455 Oostenrijksche rechtervleugel hield nog stand. Op den zevenden dag besloot de
Servische opperbevelhebber tot een algemeenen aanval over te gaan om den vijand den
genadestoot toe te brengen. Alles kwam dien dag in beweging: artillerie, infanterie,
cavalerie. Alles, wat oorlogstuig heet, werd in werking gesteld: geschut,
mitrailleurs, geweren, bajonetten. De aanval was ontzettend en het Oostenrijksche
1460 leger kon hem niet weerstaan. In een wilde paniek greep het de vlucht naar de Drina,
achtervolgd door de Serviërs, kanonnen, munitie, hospitalen, paarden, alles werd in
den steek gelaten om slechts het loven te redden. Het was een *sauf qui peut*. De
veldmaarschalk-luitenant Pschiborsky liet zijn leven op het slagveld. Het aantal
dooden en verdronkenen was enorm, het aantal gevangenen zeer aanzienlijk. De Drina
1465 was bedekt met cadavers van menschen en paarden. Vier regimenten van den Oostenrijken
linkervleugel zochten hun heil in Schabats, waar zij omsingeld zijn en waar men hun
overgave afwacht. De Serviërs willen Schabats niet vernietigen. De Oostenrijksche
gewonden en gevangenen worden naar Belgrado gebracht. Wat men het Oostenrijksche
legerbestuur heeft doen weten. De Oostenrijkers kunnen nu voortgaan met Belgrado te
1470 beschieten. Meer dan honderd kanonnen werden door de Serviërs veroverd.
De man op opanka's heeft het Oostenrijksche leger, dat kwam om hem te tuchtigen en om
den verloren invloed op den Balkan te herwinnen, verslagen. Oostenrijk-Hongarije

1465 dacht gemakkelijk spel met de Serviërs te hebben. Een ontgoocheling, ook voor
Duitsland. Toen de Turk de nederlaag leed tegenover de Balkanstaten en men meende,
dat dit een zwaar verlies voor Duitsland was, antwoordde men van daaruit, dat men
slechts een illusie verloren had en niet meer. Zal het ook thans dit antwoord kunnen
geven?

Brabantsche dagen. II.

1470 **Gezonde soldaten; en front tegen de... verveling**

...Ik had den nacht geslapen in een ambulance-tent; in de afdeeling naast de mijne
had ik als slaap-genooten een troepje ambulance-soldaten gekregen, die zich al
spoedig ontpopten als medische studenten uit Groningen, Amsterdam en Leiden. Ze
hadden nog niet veel anders te doen gehad dan corvée-dienst; hun kwartier was door
1475 de ellendige inheligheid van de boeren miserabel. Maar 't was een vroolijk studenten-
clubje, en geen van hen, die den indruk maakte, alsof hij z'n goeie humeur er bij zou
verspelen. Den vorigen avond hadden ze meegeproefd van 'n geïmproviseerd bowltje, ter
gelegenheid van onzen militairen feestavond, en vannacht hadden ze in 'n bed
1480 geslapen, in plaats van op het ijle stroo; - dus waren ze best tevreden! En 's
morgens vóór zes gingen ze alweer op stap, om vóór het ochtend-appel in hun
eigenlijke kwartier te zijn aangekomen. ...Den verderen dag blijf ik aangewezen op
den ambulance-dienst. Als mijn gastheer treedt op de commandant van een der divisie-
veldhospitalen. Hij is een prachtkerel, die bij gebrek aan patiënten - God dank! - al
den tijd, dien de dienst-beslommeringen hem laten, voor zijn soldaten besteedt.

1485 ...Nee, patiënten heeft hij eigenlijk nog niet gehad. Zelfs is hij bijzonder
optimistisch gestemd in zijn uitlatingen over den algemeenen gezondheids-toestand van
de troepen te velde. Zijn ambulance-tenten staan sedert weken gereed; hij richtte een
groote zaal van het dorp Z. als tijdelijk hospitaal in; alles is daar tot in de
puntjes gereed voor zieken en gewonden, voor behandeling en operatie. ...Maar al die
1490 bedden strak in de rij, ze zijn tot dusver nog zonder patiënten gebleven. Niemand,
die zich daarover meer verheugt dan deze sanitaire commandant!

...In zoo'n voorbeeldlozen zomer, als Augustus ons gebracht heeft, kwam geen enkele
zieke zich bijna aanmelden. Anders bij de manoeuvres, zijn de soldaten nog al 'ns
1495 vlug klaar, om zich op het zieken-rapport te laten inschrijven. 't Schijnt wel, of
deze Augustus-zon, die dag-in, dag-uit scheen, alles wat er aan schadelijke
ziektekiemen bestaat, nu geweerd heeft. De gezondheidstoestand van de troepen daar in
het zuiden laat voorloopig niets te wenschen. Zelfs verklaart mijn militaire dokter,
dat op een groot aantal onzer soldaten deze mobilisatie-tijd een gunstigen invloed
zal oefenen. Hij beweert: "Vergeet niet uit welke on-hygiënische omgeving een aantal
1500 van die jongens komen! Er zijn er hoopen bij, die slecht behuisd leven, die hun
slaapplaatsen op ongezonde zolder- of kelder-verdiepingen hebben; hoevelen zijn er
ook niet, die onder gewone omstandigheden zoowat den heelen dag in een fabriek of
werkplaats zitten opgesloten, en nooit eens echt in de frissche lucht komen? Voor een
1505 belangrijk percentage van zulke jongens is het onbetaalbaar, dat ze nu een gedwongen
verblijf moeten meemaken in een gezonde, frissche buiten-omgeving! Elken dag
zonnebaden, flink werken, of stevige marschen, zoodat ze er bij zweeten; maar in hun
kwartieren een behoorlijke verzorging, die dikwijls wel ver van weelde afstaat, maar
dan toch niet onvoldoende mag heeten. Op die manier krijgen ze weerstandsvermogen,
training, spieren, gezondheid! En dit vormt een belangrijken gezondheids-factor,
1510 waarop een aantal van de mopperaars thuis wel eens vergeten hun aandacht te
vestigen... Die afgeloopen Augustus-maand, en deze aangebroken, even mooie
Septembermaand, is een tijd van gezondheids-oogst voor een groot aantal onzer
soldaten, die hun later ten goede zal komen, wanneer ze, na de mobilisatie, weer in
hun oude omgeving zullen terugkeeren!" ...Hij is een optimist, deze militaire dokter.
1515 En ik houd van zijn slag!

...Van weer een anderen officier heb ik te vertellen; óók een plaatselijk commandant,
die met den burgemeester van het dorpje, en niet te vergeten heer pastoor, een
militair bewind voert, dat ik hier als na te volgen voorbeeld zou willen aanhalen.
...Eigenlijk mag ik er niet over schrijven; 't is Militair (meteen hoofdletter!) en
1520 alles wat het militaire raakt, wordt in dagen zoo'n beetje gecensureerd. Dus mag ik
niet zeggen, waar zijn commando ligt, in welke streek; ook niet hoeveel man hij daar
commandeert, noch welke functie hij bekleedt; evenmin wie hij is... Later, na de
mobilisatie, zal ik wel wat minder geheimzinnig over zulke on-geheimzinnigheden mogen
1525 schrijven, denk ik. ...'t Komt er ook eigenlijk volstrekt niet op aan wie het hier
doet, - wel wat hij doet! ...Die plaatselijke commandant heeft daar dan in zijn
tijdelijke standplaats maar wat aardig den boed naar z'n hand gezet. "Staat van
beleg", - hij is er koninkje in z'n Brabantsche dorpje. De burgemeester groet hem
diep; de pastoor neemt drie maal daags z'n kastoren hoedje voor hem af. Elke

1530 dorpsbewoner heeft kostgangers in uniform ingekwartierd; d'r wordt waarachtig een aardig geldje verdiend aan de militairen. De stemming in het dorp is dus gunstig voor den soldaat! ...Maar dat is bijzaak. De plaatselijke commandant denkt meer aan z'n soldaten dan aan de boeren; intusschen houdt hij ze allebei te vriend, - zoo'n civiele strategie!

1535 ...Veertien dagen in Augustus heeft hij noodig gehad, om z'n kwartier voor zooveel honderd man in orde te brengen. Nadat zijn militaire zaakjes in de puntjes in orde waren, heeft hij begrepen, dat hij front moest maken tegenover den grootsten vijand van zijn manschappen: - de dreigende Verveling! Hij vertelt me: "'t Is nu nog zomer; alles marcheert dus nog best. Ik kan ze nu nog bezighouden met de gewone werkzaamheden. Er is altijd wel voor een flinken halven dag werk voor de soldaten.

1540 Administratie en exercitie; kwartier in orde houden en paarden verzorgen... Maar straks, als het najaar in eens voor de deur staat, en de mobilisatie is nog riet afgelast, - wat dan? Dan gaat 't regenen, dan wordt 't koud en ongezellig. 't Lekkere buitenleventje raakt gedaan. In drie regendagen is de goeie stemming er bij zulke jongens uit. Dat 's de gevaarlijkste vijand! En met discipline alleen hou' je den goeden geest er niet zoo gemakkelijk in, als men wel denkt! Ik heb er echter iets op bedacht!" ...En wat hij daar in z'n dorps-koninkrijkje bedacht heeft, lijkt me zoo aardig, zoo heilzaam en gezond, - dat ik 't hier over vertel.

1545 ...Natuurlijk hebben de burgerlijke en geestelijke autoriteiten daarbij moeten helpen; dat waren dus de burgemeester en de pastoor van het dorp. De een gaf zijn burgemeesterlijke, de andere zijn geestelijke sanctie. In het katholieke land is de hulp van den laatste nog wel zooveel waard, als van den eerste! ...Zoo kreeg de plaatselijke commandant, zònder militaire beslaglegging zelfs, de vrije beschikking over een groot, nieuw gebouwd lokaal, waarin anders het katholieke patronaat gehuisvest is. Dat werd toen ingericht als ontspanningszaal voor de soldaten; die

1550 zijn er kind aan huis, zoodra hun dienst is afgelopen. Sterke drank is er niet te krijgen, wel limonade. Er mag zooveel gerookt werden dat de blauwe damp de vensters uit built. Er is een toneel; dat is voor de wekelijksche uitvoeringen. In de zaal staan biljarten en tafeltjes, waarop lectuur wordt neergelegd. Zelfs mogen ze er kaarten, ...ja! de goedige, oude pastoor moet dan maar 'n herderlijk oogje dicht,

1560 knijpen, - hetgeen hij gemoedelijk doet. ...Dit is alles ontspanning. Maar daarmee zijn de soldaten niet voldoende beziggehouden, als straks de verveling komt spoken. ...De plaatselijk} commandant heeft in de laatste paar weken een aantal verschillende cursussen ingericht. Er is een soldaten-cursus voor "Nederlandsche Taal" en voor "Schoonschrijven"; er is een cursus voor "Aardrijkskunde" en

1565 "Geschiedenis"; er is een cursus voor "Landbouwkunde" en voor "Staats-inrichting"; er is een cursus voor "Hygiëne" en "Kennis van het paard"; er is zelfs een cursus voor "Stenografie" en voor "Onderlinge gedachten-wisseling". ...Het is bijna een volledige school-cursus, en nog zoo onpractisch is hier het leer-programma niet! ...Het leeraars-personeel is van een voorbeeldige toegewijde; de leerlingen in uniform zijn van een voorbeeldige oplettendheid. ...Na de eerste paar weken moest het leerprogramma al worden uitgebreid! Er kwam een cursus bij in "Boekhouden"; "Beginnelsen van het Duitsch" werd op het rooster geplaatst. ...'t Lijkt wel, of het er toe gaat als op een Eton-kostschool: na den hersen-arbeid wordt er de keus gelaten tusschen voetbal, biljart of pandoer!

1575 ...En ze daar zoo zien school-zitten in de middag-uren!... De schoolbanken, geleend uit de dorps- en kloosterschool, zijn eigenlijk veel te klein voor onze soldaten; ze zitten er wat gewrongen in, hun beenen steken er lang uit. Maar wie daarop let is een schoolvossige knies-oor! ...De "Stenografie" en het "Schoonschrijven" worden

1580 gedoceerd door een der daarvoor gerecruteerde, maar toch vrijwillige dorpingen, die er anders onder zijn dorps-genooten eigenlijk geen raad weet met zijn kundigheden; hij staat daar dus te schoolmeesteren als de beste klasleeraar. De Commandant zelf leert ze "Aardrijkskunde en Geschiedenis"; er is een dorping, die een landbouw-cursus meemaakte en nu van zijn landbouwkundigheden gaarne aan de anderen vertelt; de militaire dokter aanvaardde den vacante hoogleeraarszetel, en hij leert on-

1585 professoraal over ziekte en gezondheid, over verzorging van het menschelijke lichaam en over verbandleer. Straks, als de leerboekjes met Duitsche grammatica zullen zijn aangekomen van de Rotterdamsche boekencommissie, gaan ze de beginsels van de Hoog-Duitsche taal beoefenen, onder zijn leiding. ...Dan is er ook nog de cursus van "Onderlinge Gedachtenwisseling", waarbij elk op zijn beurt moet vertellen over het beroep of bedrijf, dat hij thuis als broodwinning uitoefent. Eerst vertelt de smid, dan de metselaar, vervolgens de timmerman, de landbouwer, de fabrieks-arbeider, de boerenknecht, - elk op zijn beurt. Dit is ook een soort van co-educatie. ...En

1590 eindelijk is er nog een gymnastiekklas opgericht, nadat er eenige uitstekende voorturners - op wie elke gymnastiek-club jaloersch zou mogen zijn! - onder de

1595 manschappen ontdekt waren. Die gymnasten worden zelfs netjes in turnpakjes gestoken. De plaatselijke commandant zorgde alweer voor nette linnen turn-broeken; toen nam de pastoor, die niet wilde achterblijven, de gymnastiek-pantoffeltjes voor zijn rekening. ...Deze militaire school-cursus duurt daar nog geen maand. Maar de plaatselijke commandant van het kleine gehuchtje durft nu al met de grootste beslistheid uitspreken, dat het een succès is! Zijn soldatenschool slaat in; de stemming onder al die verschillende volwassen leerlingen is uitnemend; ze zijn vol ijver; hun belangstelling werd op iets nieuws gevestigd. ...Bij elke les houdt deze kranige commandant z'n manschappen deze stelling voor, en telkens herhaalt hij het weer: - "Zorgt er voor, jongens, dat je later kunt zeggen: Ik heb wat geleerd en overgehouden uit m'n mobilisatie-tijd!"

1600 ...Zoo heerscht hier dan, in dit achter-af garnizoentje, verloren daar ver in de provincie, een opgewekte geest. Dat merk je aan de houding van de soldaten; je ziet het aan de aardige manier, waarop ze hun kapitein groeten. Ik heb er waarlijk een paar prettige dagen doorgebracht, temidden van de paar honderd soldaten, die stevig hun dienst deden, en na afloop daarvan den overigen tijd alles-behalve verlummelden. Immers: in den middag zag je hun school aangaan; dan was er niet één, die op het school-appèl ontbrak. Dit gaf soms wel eigenaardige verwickelingen voor den kapitein, die plaatselijk commandant moest blijven in militairen zin, doch aan den anderen kant zijn paedagogische stichting niet verwaarloozen wilde! Want toen ik, tot afscheid

1610 weer gereed, den langen dorpsweg terug ging wandelen, op het zonnige stationnetje aan, zou hij me een soldaat meegeven, om m'n handtaschje te dragen. De soldaat-oppasser sprak beleefd: "'t Is maar, k'ptein, dat de cursus dadelijk aanvangt". - "Welke cursus is 't vanmiddag?" vroeg De kapitein. - "Aardrijkskunde en stenografie", antwoordde De soldaat, pink op den naad van de broek; en hij trok, in weerwil van z'n onberispelijke militaire houding, een gezicht, alsof het hem wel erg aan 't hart zou gaan, wanneer hij door de wandeling naar het station bij zijn klasgenooten achter raakte. - "Zou ik m'n taschje niet zelf naar 't station mogen dragen?" opperde ik. J. F.

1625 **SPANJE.**

(Van een bijzonderen correspondent.) BARCELONA, 29 Augustus.

De "Tems" over Spanje.

Het is werkelijk merkwaardig hoe slecht ingelicht, of hoe onbetrouwbaar, zelfs de beste bladen in deze tijden geworden zijn. Wij kregen daar heden weer een voorbeeld van uit de Parijsche "Tems". De "Tems" schijnt van Spanje zoo weinig meer te weten, dat ze beweert, dat er in Spanje een sterke strooming bestaat om de neutraliteit te laten varen en zich aan Fransch-Engelsche zijde te scharen. En dat, nadat de proefballons van Lerroux en Romanones ten duidelijkste bewezen hebben, dat zelfs niet eens de aanhangers van deze partijleiders in hun oorlogszuchtige stemming deelen, en nadat half Spanje, bleek van schrik, een stroom van telegrammen over den premier heeft doen neerkomen, hem bezwerend neutraal te blijven. Ook als ze premiers zijn blijven Spanjaarden groote kinderen, en Dato heeft heden aan de pers al zijn speelgoed, waar hij zoo blij mee is, laten zien: men kan in de binden thans de heele lijst van al de personen en lichamen vinden, die hem gelukwenschten met de neutraliteit: wij vonden o.a. den hôtelhoudersbond van Castellon, de kruideniersvereenigingen van Zaragoza, Bilbao en Valladolid, de winkelbedienden van Albacete, drie bisschoppen en een ontelbaar aantal dorpsburgemeesters onder de lijst der "levende krachten" van het land, die den premier daarom telegraphisch hulde brachten. Zeker is het echter, dat bij een plebisciet geen 5% van de bevolking zich voor oorlog zou verklaren. De hoogere politiek is den goeden Spanjaard vreemd: hij weet alleen, dat in 1898, toen Amerika, alle volkenrecht vertrappend, de Spaansche koloniën stelen wilden en daarom Spanje, onder een leugenachtig voorwendsel, den oorlog verklaarde, heel Europa zich onmiddellijk neutraal verklaarde. Spanje zal daarom ook thans niet anders vechten dan wanneer het aangevallen wordt, en er zijn zelfs Spanjaarden - als men Cataloniërs tenminste zoo heeten mag - die zelfs dan niet eens vechten willen. De chef immers der regionalisten, de, na Lerroux, meest invloedrijke politicus van Catalonië, Cambo, heeft in zijn lijfblad de stelling verdedigd, dat het gekkenwerk zou zijn het Belgische voorbeeld eventueel na te volgen. Als men niet sterk genoeg is om zijn neutraliteit te doen eerbiedigen, dan vindt hij het onbegonnen werk en zelfmoord zich er gewapenderhand tegen te verzetten. Het merkwaardige is niet, dat Cambo durft schrijven zooals in Spanje, doch vooral in Catalonië, massa's denken en zeggen, doch wel dat in de pers van Spanje geen kreet van verontwaardiging en protest is opgegaan. Wel is het nationale eergevoel, dat zich in 1898 zoo subliem en zelfopofferend toonde, verslapt door de verschrikkelijke nederlaag van toen en door den afmattenden en eindeloozen guerilla-oorlog

(Spanjaarden mogen mij dit pleonasme vergeven) in Marokko. Toch is dit eergevoel en nationaliteitsbesef niet zoo verstompt als Cambo schijnt te gelooven; als Spanje morgen werkelijk aangevallen werd, zou het zeker blijken nog zoo heftig op te kunnen leven als voorheen.

- 1665 Maar vechten om der wille van het vechten, of om Frankrijk en Engeland een plezier te doen? Wat slecht moet men in de redactie-bureaux van de "Temps" op de hoogte zijn van wat de Spanjaarden willen! Voorloopig heusch niets anders dan *pan y toros*, brood en stiergevechten! En men vindt de gruwelijke slachting op de Fransche grenzen wel heel akelig, doch lang niet zoo angstwekkend als die, welke de stieren onder de *toreros*
- 1670 blijven aanrichten, en slechts waar, onder voorwendsel van den Europeeschen oorlog, aan het brood of aan de stieren geraakt wordt, daar laat men de tanden zien. In elk geval: de "Temps" wist er niet veel van af: voorloopig kunnen nog slechts stiervechters, heilige beelden en jaloerschheid de Spanjaarden vechtlustig maken. Van den oorlog zelf is hier weinig nieuws. De toestand der in Spanje opgehoopte
- 1675 vreemdelingen wordt met den dag bedroevender, en De Franschen maken het repatrieeren van die ongelukkigen steeds lastiger. Een boot met vrouwen, kinderen en niet-dienstplichtige mannen is in Marseille, op weg naar Genua, aangehouden; alle Duitsche en Oostenrijksche mannen tusschen de 17 en 51 jaar werden gevangen genomen. Het schijnt dat de Spaansche regeering represaillemaatregelen neemt tegen deze
- 1680 bemoeilijking van haar poging om die armlastige vreemdelingen kwijt te raken: de gouverneur van Bilbao is ten minste ontslagen omdat hij verscheping van oorlogscontrabande niet verhinderd heeft. Dat zal den Franschen leeren en doet tevens goed tegenover prins Ratibor, den Duitschen ambassadeur, die met een steeds
- 1685 onheilspellender gezicht door San Sebastian stapt, en die den Spaanschen minister van buitenlandsche zaken meer ongerustheid bezorgt dan al de andere ambassadeurs bij elkaar. Er is nog iemand, die in de koninklijke badplaats onrust baart, doch meer speciaal op de redactie-bureaux der dagbladen: mevrouw Caillaux, die dit jaar met Carolina Otero in elegantie wedijvert en de great attraction van San Sebastian vormt; men moot dit jaar met weinig tevreden wezen: een vrijgesproken moordenares en een
- 1690 *monument historique en ruines!*

FRANKRIJK.

Officieele mededeeling.

- 1695 De consul van Frankrijk meldt: Op den 18en Aug. heeft de Fransche regeering langs diplomatieken weg ter kennis van de mogendheden, die de Haagsche conventies onderteekenden, de feiten gebracht, steunende op onweerlegbare bewijzen, betreffende het gebruik door de Duitsche legers van kogels, verboden door de internationale conventies en daarbij geprotesteerd tegen die schending van het volkenrecht. Het Amerikaansche comité, gevormd door den gezant der Vereenigde Staten te Parijs,
- 1700 uit de hoogste Amerikaansche notabelen in Frankrijk aanwezig, op het oogenblik der oorlogsverklaring, heeft, na kennis genomen te hebben van de stukken betreffende het werpen van bommen in Parijs door een Duitsch vliegtuig, besloten aan zijn regeering een verslag te zenden over die wijze van oorlogvoeren, die niet alleen onmenschelijk is, maar in volstrekten strijd met de Haagsche Conventie, die ook door Duitschland is
- 1705 geteekend. Het comité besloot verder aan de Amerikaansche regeering, om trouw blijvende aan de neutraliteitsverklaring, krachtig daartegen te protesteeren bij de Duitsche regeering.

VEREENIGDE STATEN.

Neutraal.

- 1710 De correspondent van de "Times" te Washington wijst er op, dat al is de uiting van sympathie in Amerika grooter voor Engeland dan voor Duitschland, men in geen geval moet denken dat die Amerikaansche sympathie voor de verbondenen ooit in daden zal blijken. En bij zegt, dat de volgende aanhaling uit de "Washington Post" uitnemend
- 1715 weergeeft de officieele houding van de Vereenigde Staten: "De Vereenigde Staten was de vriend van al de strijdende natiën: ze zijn trots op haar vriendschap. Daarin ligt de goede gelegenheid om een waren dienst te bewijzen aan de menschheid door het einde van den oorlog te verhaasten. Dat kan de Unie nimmer doen als ze partij zou kiezen. Zij die den president zouden willen raden zijn standpunt van besliste onpartijdigheid
- 1720 te verlaten zijn de vijanden van den vrede, niet de vrienden... Onze plicht is volkomen neutraliteit. En dat is een plicht niet slechts jegens ons zelf en jegens de oorlogvoerenden, maar jegens de geheele menschheid."

ZUID-AFRIKA.

- 1725 Volgens berichten van Engelsche correspondenten uit Zuid-Afrika, schijnt er ook hier in dit werelddeel iets te broeien. Aan de *Manch. Guardian* wordt bijv. geseind, dat de

generaals Botha en Smits Zaterdag de burgerstrijdmacht inspecteerden en dat deze troepen naar onbekende bestemming zijn vertrokken. De toelating van oorlogscorrespondenten bij deze strijdkracht werd geweigerd. Volgens een bericht van Reuter zouden de Duitschers in Zuid-West-Afrika groote wapenvoorraden hebben bijeengebracht, naar het heet met het doel om de Boeren te wapenen, van wie men dus blijkbaar verwacht, dat ze de gelegenheid te baat zouden nemen om tegen Engeland in opstand te komen. Of men aan deze berichten veel waarde moet hechten staat te bezien, het is nauwelijks aan te nemen, dat men in Duitsch-Zuidwest-Afrika met een Boerenopstand zou hebben gerekend. In elk geval echter zal, indien zulk een verwachting heeft bestaan, deze wel ijdel blijken.

**Op het Westelijk oorlogstoneel.
De Duitschers in Frankrijk.**

LONDEN, 9 Sept. (Reuters specialen dienst.) De correspondent van de "Daily Chronicle" zond gisteren een telegram uit een plaats op de rechtervleugel van het Duitse leger gelegen. Hij zegt daarin, dat de terugtocht van de Duitschers meer definitief dan tijdelijk is. De Duitse patrouilles op den linkeroever der Somme, en vooral die in den omtrek van Amiens, zijn plotseling ingetrokken. Het grootste deel der troepen in Amiens trok hedenmorgen terug. Een kleine Fransche afdeeling wacht in de buurt van Amiens, om die stad te bezetten, zoodra de laatste Duitse soldaat vertrokken zal zijn. Toen de Franschen vertrokken bij het binnenrukken der Duitschers lieten zij de brug over de Somme springen. Daardoor is de spoorwegverbinding Boulogne-Amiens-Parijs nog steeds verbroken. Het blijkt, dat de bondgenooten al het mogelijke doen, om den rechtervleugel der Duitschers af te snijden en te vernietigen. Het zou wel eens het begin van het einde van het Duitse leger in Frankrijk kunnen worden. Sedert eenige dagen schijnt het Duitse leger onverschilliger te worden; b.v.b. bij een poging van den rechtervleugel om de Engelschen te ontwijken, die hen achtervolgden, lieten zij de wagens, de gewonden, de voorraden en eenige kanonnen in de steek.

Vertaling.

INTERNATIONAL STEAM PUMP COMPANY.

Aan de Houders van 5 pCt. Eerste Hypotheek (First Lien) 20-Jarige Sinking Fund Goud Obligatiën per 1 September 1929. Naar aanleiding van de aanstelling van Receivers voor de INTERNATIONAL STEAM PUMP COMPANY hebben de ondergeteekenden, ten verzoeken van houders van een groot bedrag Obligatiën, een Comité ter Bescherming der belangen van Obligatie-houders (Bondholders Protective Committee) gevormd. Het Comité meent dat een onmiddellijk en gezamenlijk optreden van houders van Obligatiën noodig is. Houders van Obligatiën worden daarom verzocht hunne Obligatiën in verhandelbaren vorm (met Coupons per 1 September 1914 en volgende) te deponeren bij de Guaranty Trust Company of New-York, de depositaris van het Comité, te haren kantore te New-York of te Londen, of bij een der nagenoemde agenten van den Depositaris: De St. Louis Union Trust Company, te St. Louis, Mo., de Commonwealth Trust Company te Boston, Mass., of de Associatie-Cassa, te Amsterdam, Holland. De Depositaris of zijn Agenten zullen verhandelbare depôt-bewijzen uitgeven, op de voorwaarden van een overeenkomst (Agreement of Deposit), waarvan afschriften op aanvraag bij den Depositaris of zijne voornoemde Agenten, of bij den Secretaris van het Comité verkrijgbaar zullen zijn. Het Comité hoopt spoedig in de gelegenheid te zijn een reorganisatie-plan voor te bereiden en bekend te maken. Voor het geval houders van gedeponeerde Obligatiën zich niet zoodanig reorganisatie-plan niet zouden kunnen vereenigen, zullen zij in de gelegenheid worden gesteld hunne Obligatiën daaraan te onttrekken, in overeenstemming met de voorwaarden der overeenkomst (Agreement of Deposit).

CHARLES H. SABIN, Voorzitter. Vice-President, Guaranty Trust Company of New-York.
THOMAS B. GANNETT, Parkinson & Burr, Boston.
GEORGE G. HENRY, William Salomon & Co, New-York.
R. WALTER LEIGH, Maitland Coppel & Co., New-York.
H. J. DE LANOY MEIJER, Gebroeders Boissevain, Amsterdam.

ALLEN T. WEST, G. H. Walker & Co., St. Louis.

Comité.
OTIS EVERETT, Secretaris. No. 140 Broadway, New-York.
GUARANTY TRUST COMPANY OF NEW-YORK, Depositaris. No. 140 Broadway, New-York.
CRAVATH & HENDERSON, Rechtskundige Adviseurs.

Onder verwijzing naar bovenstaande vertaling eener kennisgeving van het Comité ter bescherming der belangen van houders van 5 pCt. Eerste Hypotheek (First Lien) 20-

1795 Jarige, Sinking Fund Goud Obligatiën, per 1 September 1929, der International Steam
Pump Company noodigen ondergeteekenden houders daarvan uit, hunne stukken, voorzien
1800 van de Coupons per 1 September 1914 en volgende, onder het genoemde "Agreement of
Deposit" in te leveren bij de Associatie-Cassa alhier, die voor dit doel als Agent
der Guaranty Trust Company of New-York, Depositaris van het Comité te New-York, is
aangesteld. De Associatie-Cassa zal tegen de ingeleverde Obligatiën voorloopig reçu's
1805 afgeven, welke zoo spoedig mogelijk tegen Depôt-Certificaten verwisselbaar zullen
zijn. De Obligatiën moeten worden ingeleverd op onderteekende lijsten in duplo, die
bij de firma J. H. DE BUSSY, alhier, verkrijgbaar zijn. Een proef afdruk van het
"Agreement of Deposit" ligt ten kantore van de Associatie-Cassa ter inzage. Verdere
exemplaren zullen ten spoedigste beschikbaar worden gesteld. In de bovenstaande
1810 oproeping spreekt het Comité de hoop uit, dat het in staat zal zijn na een niet te
lang tijdsverloop voorstellen tot reorganisatie bekend te maken. Inmiddels dringt het
Comité in een heden ontvangen dépêche krachtig aan op spoedige deponeering der
Obligatiën, opdat het Comité door den aldus gebleken steun der Obligatiehouders in
staat gesteld worde de maatregelen te treffen, noodig tot verzekering van den
1815 geregelden gang van zaken totdat de reorganisatie zal zijn tot stand gekomen. Daarbij
wijzen ondergeteekenden op de bepalingen in de Voorwaarden van deponeering, krachtens
welke elke houder van Depôt-Certificaten de vrijheid behoudt, na bekendmaking der
reorganisatie-voorstellen, zich al of met daaraan te onderwerpen.
GEBROEDERS BOISSEVAIN, Amsterdam, 4 September 1914. (31392)

1815 **Van Dag tot Dag.**

De schildwachten van Nederland.

De Groote Kerk van Naarden was geheel gevuld met militairen. Begeleid door
Schoonderbeek aan het orgel, hief een vrouwestem de harten omhoog. De soldaten,
waarvan de meesten uit Gelderland afkomstig zijn, luisterden met groote aandacht.
1820 "Dat doet een mensch goed!" zeide een bij heb verlaten der oude kerk van Hollands
martelaarsstad, die zoo van menigen oorlog nog de litteekenen draagt. En het zelfde
zal menige militair gedacht hebben, die in Amsterdams Concertgebouw de groote
muziekuitvoering voor soldaten, bijwoonde óf die in het Brabantsche dorp verleden
1825 week Jan Feith's voordracht hoorde, waarvan deze vertelde in ons feuilleton van
gisteren.
Wat zou het goed zijn als ieder die over eenige gave beschikt, die spreken, zingen,
spelen kan, eenige afwisseling kwam brengen in het eentonig leven, vooral gedurende
de aanstaande donkere maanden, van de landsverdedigers, thans verspreid in forten en
kampen. Voor de jongeren vooral is dit een moeilijke tijd! Ze missen de opwinding van
1830 den strijd, ze marcheeren niet, maar moeten maanden lang den pas markeeren en dan op
de plaats rust. Hoevelen zouden niets liever willen dan uit te rukken. Maar een veel
zwaardere plicht wordt van hen geëischt! Ze moeten de groote belangen van het
vaderland dienen door strenge tucht te handhaven als schildwachten van het land, die
beschermend waken. Daarom moet ieder die kan aan de schildwachten van Nederland
1835 gedurende de volgende maanden stof voor denken en gevoelen geven. Wat ze samen hooren
en gevoelen en doormaken zal er toe bijdragen hen tot ware kameraden te maken.
Welke kracht geeft die kameraadschap in tijden van gevaar, hoe bezielt deze
toewijding aan het gemeenschappelijk vaderland tot eendracht! Levend te midden der
broeders durft men alles aan en duldt men met een glimlach wat anders onverdragelijk
1840 zou schijnen. Hierop doelde Ibsen toen hij een der Russische schrijvers geluk er mée
wenschte, dat hij onder een bloedige dwingelandij leefde! Vervolging maakt kameraden,
gevaar maakt kameraden, wat men samen denkt en deelt en hoopt én lijdt maakt
kameraden. De groote geschiedschrijver Gibbon betreurde het op later leeftijd, dat
1845 bij zich in zijn jeugd niet aangesloten had als militair, rechtsgeleerde of
geneesheer aan een der groote beroepen, omdat hij daardoor gewonnen zou hebben dien
eervollen prikkel tot krachtig werken, welke het deel wordt van hem die lid is van
een verzameling mannen en met de onwankelbare traditie van dat gemeenschapsgevoel,
dat *public spirit* of *esprit de corps* genoemd kan worden. Welnu die discipline, die
1850 traditie, dat ideaal geeft aan burgers vooral van een klein land het besef, dat allen
die voor dat land denken, werken, lijden, onze makkers zijn. Dat gevoel van
broederschap is een beweegkracht en als men denkt aan al wat de beschaving en
schoonheid der wereld danken aan kleine volken, dan rijst de vraag of die gedwongen
aaneensluiting juist van een klein volk niet versterkt de intensiteit, de
oorspronkelijkheid en de scheppende energie der inwoners. Ik geloof dat de
1855 saamgedrongen kracht van het gevoelen, hopen, verbeelden, denken, waartoe duizenden
jonge mannen in Nederland thans genoopt worden en van wat ze ondervinden, terwijl ze
met veel zelfverloochening een moeilijken tijd doorbrengen, gescheiden van hun
dierbaren en hun werk, karakters zal stalen en sluimerende talenten en krachten zal

1860 wekken. Men helpe en steune al die jonge mannen, men geve hun voedsel voor denken en
gevoelen, men brenge het levende woord en de kunst tot hen in de avonden.
En de ouderwetsche volkskracht van vaderlandsliefde ontwikkelt zich intusschen
opnieuw in ons vaderland. Ik voel om mij heen overal ontvlammen en gloeien de
1865 edelmoedige, ridderlijke, zelfverloochenende toewijding aan het nationaal ideaal, aan
de vlag, die opwelt uit de diepste roerselen van ons gemoed, uit herinnering en hoop,
en die ontbloesemt als men diep leert beseffen wat het vaderland voor ons allen is en
wat het nationaal karakter nog vermag. Vaderlandsliefde strekt den onzelfzuchtigen
daden, waartoe ze den zwakken mensch in staat stelt, tot een rechtstitel. De bladen
van Nederlands roem zijn lofspraken op den geest, welke liefde voor den
1870 geboortegrond, voor de traditie, het verleden en het ideaal in ons steeds wist te
kweeke. Om te beseffen hoe ze geboren wordt overwege men wat een volk is, wat het
maakt en bezielt. Wie dit begrijpen wil leze de onvergelykelijk schoone bladzijde,
welke Ernest Renan schreef in zijn opstel *Qu'est-ce qu'une Nation?*
"Een volk is een ziel, een geestelijk beginsel", zeide hij. "Twee krachten, die er
1875 feitelijk één zijn, vormen dit beginsel. De eene leeft in het verledene, de andere in
het tegenwoordige. De eene is 't gemeenschappelijk bezit van herinneringen; de andere
is de wil in het heden tot samenleving, de wensch om bijeen te blijven, de wensch om
de erfenis, welke wij onverdeeld verkregen hebben, krachtig te beheeren en te
ontwikkelen. Een volk is het resultaat van een lang verleden van onvermoeid streven,
van opofferingen én toewijding. De voorvaderen hebben ons gemaakt tot wat wij zijn.
1880 Een heldhaftig verleden en de gemeenschappelijke glorie (de ware!) vormen het
maatschappelijk kapitaal voor het nationaal denkbeeld".
Het is mij tot zulke vreugde als ik, in de buurt van Naarden omgaande en zoo vaak ik
kan met militairen sprekende, het hartelijke Geldersche accent telkens hoor. Ja, het
1885 dienen in het leger versterk, de vaderlandsliefde, hecht vast den band der
provincies. Een volk als het onze is bovendien gelukkig te noemen omdat het als extra
bindende kracht voor de nationale eenheid een taal bezit, die onze roem en bezieling
is. In deze zijn wij Zwitsers en Belgen voor. Denkt slechts even aan dit wonder: onze
taal! Zij is het onvergankelijk monument van ons volk, zij behoort ons uitsluitend
1890 toe. Zij is opgegroeid met ons voorgeslacht. Zij is ons bloed, ons leven. En als men
al die Nederlandsche jonge mannen zoo welgemoed, zoo opgewekt thans ziet dienen, dan
zal niemand meer zeggen, dat wij geen "militaire natie" zijn. Dit beseft iedereen als
wij "militair" eens in het Hollandsch vertalen. Hoe klinkt: Wij Nederlanders zijn
geen krijgshaftig volk, dat is: geen volk dapper in den strijd en gehard tegen den
1895 oorlog? Vindt men niet dat dit al heel lamlendig en lafhartig klinkt? En bovendien
klinkt het vrij dwaas en dom ook! Wij zijn een groote koloniale mogendheid. We hebben
reusachtige verantwoordelijkheid te dragen in Indië, wij handhaven er ons. Ons leger
en onze vloot zijn er telkens bezig... en we zouden geen krijgshaftig volk zijn! Wat
onderscheidt onze Nederlandsche troepen, De Hollandsche soldaten en officieren in
1900 Indië? Bedaarde onverschrokkenheid, kalme doodsverachting, De hoogste eigenschappen
van den waren krijgsman! Welnu, laat ieder Nederlander, die de jaren er toe heeft,
dan medewerken tot versterking onzer weerbaarheid, opdat het besef dat wij geoefend
en gereed zijn, ons in staat stelle met de oude bedaardheid en met den kalmen moed
van ons ras onze nationaliteit te handhaven.
1905 Wij moeten ons oefenen om in staat te zijn onzen haard en onze eer te beschermen. Het
denkbeeld dat het tehuis, waar de moeder zegenend voorging, waar vrouw en kinderen de
poëzie van ons leven zijn, door vreemde indringers zou ontviid worden, vervult ons
met witblakenden toorn, met sprakeloozen hartstocht, onze vaderlandsliefde drijft ons
1910 elke verstoring van onze grenzen met volkomen zelfopoffering tot het uiterste te
verdedigen, omdat wij alleen door eigen volksaard, eigen taal en gesterkt door eigen
traditie onze idealen kunnen bereiken, onze geestelijke goederen kunnen handhaven. De
liefde voor ons land en de begeerte het te verdedigen tegen vreemde indringers zijn
zedelijke beweegredenen en ze geven hun bezielende waarde aan de krachten en
1915 activiteit voor die verdediging en haar voorbereiding noodig. Vloot en leger zijn
niet alleen zedelijke krachten, maar ook levenskrachten omdat ze met moed, tucht,
esprit de corps, zelfopoffering bezielen. Deze gedachte zond ik als een dankbaren
groet aan al de schildwachten van ons land, den verdedigers onzer onzijdigheid. De
vaderlandsliefde, de hartstocht voor hun nationaliteit, die hen drijft, is een bij
uitnemendheid versterkende beweegkracht. Ze neemt weg het moedeloos gevoel van hen,
1920 die de armen laten hangen als ze hulpeloos staan voor een oogenschijnlijk
onbeweeglijke massa van onrecht en menschenleed; ze toont wat eendracht en
samenwerking vermogen. Ze maakt kameraden van eenzelvige werkers. En bij menigen
jongen man zal de gedachte ontwaken en kracht winnen: Wat zou met vaderlandsliefde
als beweegkracht nationale energie niet vermogen! In oorlogstijd weet de Regeering de
bedrijvigheid en de volharding van een geheel volk door één kanaal te leiden, den

- 1925 vijand te ontmoet. Indien het ons na den wereldoorlog eens gelukken mocht die reusachtige macht te gebruiken en te richten tot een groot doel ten voordeele van volkskracht en ontwikkeling! Daartoe worde kameraadschap gewekt en gekweekt. Alle handen ineen!
- 1930 **Nederland en de Oorlog.**
Staat van Beleg.
Nu opnieuw – tot een grooter aantal – gemeenten en gedeelten van gemeenten in staat van beleg zijn verklaard, mag nog wel eens de aandacht worden gevestigd op dezen van den gewonen sterk af wij kenden rechtstoestand. Evenals de staat van oorlog is de
- 1935 staat van beleg bepaald door art. 187 der Grondwet en door de wet van 23 Mei 1899, welke aan de grondwettelijke bepalingen uitvoering geeft. Oorlog of oorlogsgevaar o.a. kunnen de Regeering een wettige aanleiding zijn om bepaalde gedeelten van het Rijk in staat van oorlog of in staat van beleg te verklaren. Onder zekere
- 1940 omstandigheden is ook reeds militair gezag door de wet gemachtigd voor een deel van het Rijk in naam de Konings den staat van beleg af te kondigen; dan n.l. wanneer dat gedeelte ten gevolge van een vijandelijken inval of door binnenlandsche onlusten van den zetel der Regeering afgesneden is. Thans gaf "oorlogsgevaar" natuurlijk aan de Regeering de grondwettelijke en wettelijke bevoegdheid om opnieuw gedeelten van het Rijk in een anderen rechtstoestand te brengen. Over den staat van oorlog hebben we
- 1945 vroeger gehandeld. De voorschriften voor den staat van oorlog gegeven gelden ook voor den staat van beleg, voor zoover althans de wet niet anders bepaalt. Bovendien is nog het volgende van kracht:
De burgerlijke besturen en de daarbij in dienst zijn ambtenaren zijn verplicht te gehoorzamen aan de bevelen van het militair gezag, gegeven overeenkomstig de door de
- 1950 Kroon vastgestelde instructiën, welke zoo mogelijk worden openbaar gemaakt. Overleg met het burgerlijk gezag in de gevallen waarin dat bij den staat van oorlog noodig is, is niet voorgeschreven. De toegang tot het verkeer binnen en het verlaten van het in staat van beleg verklaarde grondgebied kan door het militair gezag geregeld worden overeenkomstig de eischen der algemeene veiligheid. Dit is ook bevoegd aan personen,
- 1955 welke voor de rust of veiligheid gevaarlijk zijn, het verblijf te ontzeggen en hen te verwijderen, of, indien de mogelijkheid daartoe niet bestaat, hen in bewaring te stellen. Aan niet-militairen, die voor de verdediging nuttig werkzaam kunnen zijn, kan het militair gezag verbieden het in staat van beleg verklaarde grondgebied te verlaten en hen daarin verhinderen, het wegvoeren van paarden, vee, wagens,
- 1960 vaartuigen, levensmiddelen en andere voorwerpen bevelen, bewerkstellingen of beletten. Als het belang der defensie het noodig maakt, is het ook bevoegd niet militairen op te roepen om deel uit te maken van de militaire macht en als zoodanig hulp en medewerking te verleen, hetzij tot bewaring der rust of tot deelneming aan de werkdadige verdediging, hetzij tot het verrichten van die militaire werkzaamheden,
- 1965 welke door hen kunnen geschieden. In dat geval zijn zij aan de militaire rechtmacht onderworpen. Bestaat er gevaar voor spoedige insluiting van eenige versterkte plaats, dan heeft het militair gezag het recht aan alle personen, wier aanwezigheid voor de verdediging niet noodig en wier onderhoud niet behoorlijk verzekerd is, het verblijft te ontzeggen en ze te verwijderen. Het heeft dan tevens de bevoegdheden ten aanzien
- 1970 van inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën van allerlei aard, welke, ingeval van oorlog of oorlogsgevaar, aan den bijzonder daartoe gemachtigden opperbevelhebber door de inkwartieringswet zijn toegekend. Het militair gezag is voorts bevoegd beperkende bepalingen vast te stellen omtrent het drukken, uitgeven, verspreiden, aanplakken of in den handel brengen van geschriften of teekeningen, of
- 1975 dit geheel te verbieden. Openbare vergaderingen van bijzondere personen, godsdienstoefeningen (met uitzondering van openbare), openbare bijeenkomsten of optochten mogen zonder schriftelijke vergunning van het militair gezag niet worden gehouden. Dit geldt mede ten aanzien van bijeenkomsten om zich in den wapenhandel te oefenen. Op vordering van het militair gezag gaat elke vergadering, bijeenkomst of
- 1980 optocht terstond uiteen.
Het militair gezag erlangt de beschikking over de inrichtingen der posteriej, telegraphie en telephonie en is bevoegd de wettelijke bepalingen omtrent den post-, telegraaf- of telephoondienst te wijzigen. Het is mede gerechtigd tot het in beslag nemen en openen van elk stuk, aan de post of andere instellingen van vervoer of aan
- 1985 de telegraaf toevertrouwd en tot het kennis nemen van den inhoud. Verder worden in de gedeelten van het grondgebied, welke in staat van beleg zijn verklaard, een of meer temporaire krijgsraden ingesteld, wier rechtsmacht in geval van oorlog, d.w.z. wanneer de staat van beleg ten gevolge van feitelijken oorlog is afgekondigd, zich ook uitstrekt over niet-militairen die zich schuldig maken aan feiten, strafbaar
- 1990 krachtens het militair strafrecht. Dan vervalt ook het recht van beroep en cassatie

1995 in burgerlijke strafzaken, wanneer de bij de wet aangewezen burgerlijke rechter van
beroep en cassatie niet in staat is daarvan kennis te nemen. Is de burgerlijke
rechter, die in eerste instantie over eene strafzaak heeft te oordeelen, in een
dergelijk geval niet in staat daarvan kennis te nemen, dan oordeelt daarover de
2000 krijgsraad in hoogste instantie. Voorts is het militair gezag nog bevoegd, de
wettelijke bepalingen op het dragen van wapenen, zoowel als die op de uitoefening der
jacht, zoodanig te wijzigen, als in het belang der openbare veiligheid noodig wordt
geacht en te bevelen, dat de inwoners de in hun bezit zijnde wapenen en ammunitie op
daartoe aan te wijze plaatsen inleveren. Wordt een en ander niet teruggegeven in den
2005 toestand, waarin het bij de inlevering verkeerde, dan wordt schadeloosstelling
verleend. Is het noodzakelijk, zoo is het militair gezag ook bevoegd, met afwijking
van de daaromtrent bestaande wettelijke bepalingen, voorschriften te geven omtrent
het begraven van lijken. Ten slotte worde nog vermeld, dat in plaatsen, met welke
alle gemeenschap uit hoofde van oorlog of binnenlandsche onlusten is afgesneden,
niet-militairen hun testament kunnen maken ten overstaan van elk openbaar burgerlijk
ambtenaar en van elken officier, die ten minste den rang van luitenant heeft, in
tegenwoordigheid van twee getuigen.
In het bovenstaande – ontleend aan het werk van Lenting -- is o.a. melding gemaakt
van wettelijke voorschriften, waarbij krachtens de Grondwet zelve wordt afgeweken van
2010 de anders geldende grondwettelijke drukpersvrijheid en van het door art. 159 onzer
constitutie gewaarborgd briefengeheim [bedoeld zal wel zijn briefgeheim], dat slechts
opening van brieven "op last des regters" toelaat in de in de wet omschreven
gevallen. Sterker dan door de wet op het recht van vereeniging en vergadering wordt
dit recht der ingezetenen beperkt ocor de wet tot uitvoering van art. 187. Men zou
2015 kunnen zeggen, dat beide wetten – ieder voor een bepaalden rechtstoestand –
uitvoering geven aan art. 9 der Grondwet, dat den wetgever regeling en beperking van
het genoemde recht in het belang der openbare orde voorschrijft. Zoo geeft de
meergemelde wet van 23 Mei 1899 ook op een andere dan de gewone wijze uitvoering aan
de grondwettelijke bepaling, volgens welke niemand tegen zijnen wil kan worden
2020 afgetrokken van den rechter dien de wet hem toekent, d. i. dus bij staat van beleg in
geval van oorlog: de *krijgsraad*; en zoo geeft de wet, die bepalingen geeft voor den
staat van oorlog enz. ook uitvoering aan art. 158 der Grondwet, nu zij aan
officieren den last tot huiszoeking door het door de wet aangewezen militair gezag
doet uitreiken. In ons ochtendblad is het K. B. van 18 November 1912 dat de
2025 autoriteiten aanwijst, die in tijden van oorlog of oorlogsgevaar het bedoeld militair
gezag moeten uitoefenen reeds vermeld. Ingesteld ingevolge de wet, beheerscht dit
koninklijk besluit mede op wettelijke wijze den ongewonen maar toch, naar men ziet,
wèl voorzienen en goedgeregelden staat, die in tijden als wij thans doormaken
terwille van maatregelen, die noodzakelijkerwijs genomen moeten worden, in sommige
2030 gedeelten van het Rijk wel moest intreden.

Tarwe- en roggeprijzen.

Minister Treub deelde heden, in antwoord op desbetreffende vragen mede, dat de tarwe
en roggeprijzen, al zijn zij door hem lager gesteld dan die voor buitenlandsch graan,
2035 voldoende winst aan handelaren en boeren verzekeren. Mocht de circulaire aan de
burgerij ter voorkoming van prijsopdrijving van broodkoren onvoldoende blijken, dan
zal de Regeering dieper ingrijpende maatregelen moeten nemen. Overwogen wordt door
invoer van buiten in de behoefte aan veevoeder vooral, tegen den winter te voorzien;
4 September vertrok de eerste lading der in Amerika aangekochte tarwe.

2040

Uit Maastricht.

Morgen worden 18. Duitschers geïnterneerd, een officier en 17 soldaten. Morgen gaan
ook ongeveer 300 vluchtelingen naar Oldebroek. Hieronder bevinden zich artisten van
het theater te Roclenge. Ruim 150 vluchtelingen keerden gisteren naar hun dorpen
2045 terug.

Damescomité te Zeist.

Naar aanleiding van het bericht, dat De directie der centrale magazijnen bepaalde
zendingen van militaire goederen niet meer in ontvangst neemt, verzoekt het dames-
2050 comité voor militaire goederen te Zeist te melden, dat zulks geen betrekking heeft op
den arbeid van genoemd comité en zijn subcomités. Alles, wat van deze zijde wordt
toegezonden, is bij het legerbestuur hartelijk welkom. Tot 1 September verzond het
dames-comité 7500 paar sokken, 500 hemden, 500 waschdoekjes en 300 broeken.

2055 Brood van gemalen tarwe en tulpenbollen.

Uit Leiden wordt aan de "Nieuwe Ct." geschreven: De bakker W. van de Weerdt te

Valkenburg heeft op een vergadering van de Leidsche bakkerspatroonsvereniging eenige brooden vertoond die door hem waren vervaardigd voor 2/3 uit gemalen tarwe en voor 1/3 uit gemalen tulpenbollen. Het aldus vervaardigde brood mocht toen de goedkeuring van alle aanwezige bakkers wegdragen. Aan het Rijksstation voor Bakkerij en Maalderij zouden eenige brooden gezonden worden ter onderzoek. De bakker heeft een bezoek gehad van den directeur van den gemeentelijken keuringsdienst van eet- en drinkwaren te Leiden dr. J. J. van Eek, die hem verzocht de proeven voort te zetten en ten behoeve van den keuringsdienst eenige brooden te vervaardigen, met verschillende soorten bollenmeel bereid. Daaraan heeft de bakker voldaan. Eén gedeelte van het brood is vervaardigd van den bol "La Reine", een ander van "Rose gris de lin" en nog een ander van een crocusbol. Het brood is aan den Leidschen keuringsdienst afgeleverd en het resultaat zal zoo spoedig mogelijk bekend worden gemaakt. De kleur van het brood is wit, geel- en blauwachtig, naarmate het van een der hierboven genoemde bollensoorten afkomstig is. Het ziet er heel goed uit en de smaak valt bijzonder mee. Met het oog op het voornemen der bollenhandelaren, om 1/3 der bollenvoorraden te vernietigen, in verband met een drukking der prijzen voor het volgend jaar door overproductie, acht de Leidsche Bakkerspatroonsvereniging, in overleg waarmede de bakker zijn proeven heeft genomen, het wenschelijk, dat de aandacht van de Regeering op dit voornemen wordt gevestigd, opdat dit hangende het onderzoek niet ten uitvoer wordt gebracht.

Photo toestellen en Oorlogstoestand.

De firma B. Groote & Co. vestigde onze aandacht op de niet gewilde gevolgen van een artikel, vermeld in ons blad van Donderdag 3 September, *Photographie en Oorlogstoestand*, overgenomen uit 't Photographisch Tijdschrift Lux. Het schijnt nl., dat zeer vele amateurphotografen daarover hun ongerustheid te kennen gaven en vroegen of het nu zelfs gevaarlijk was met opneemtoestellen rond te loopen. Wij hebben daarop informaties ingewonnen en kunnen ter geruststelling mededeelen, dat wij uit goede bron hebben vernomen, dat de strekking van het stuk, zooals dit in Lux is geschreven, als zeer overdreven kan worden geacht. Natuurlijk zal terughoudendheid in de nabijheid van stellingen, forten enz. moeten worden in acht genomen.

WEEKBLADEN.

De bibliothecaris van Leuven over de afgebrande bibliotheek.

De conservator der kostbare universiteitsbibliotheek te Leuven, de ook te onzent zeer bekende heer J. de Ras, is na een avontuurlijke reis uit België in ons land aangekomen, geheel ontdaan niet enkel over het tragische lot der stad en haar inwoners, maar ook over de onherstelbare verwoesting der prachtige boekerij, over welke schatten en dierbare kleinoodiën hij zooveel jaren heeft gewaakt. Aan "De Tijd" ontleenen wij het volgende relaas over den inhoud, de beteekenis en de geschiedenis der vernielde boekerij. Hij deed er een terugblik op de historie der Hoogeschool aan voorafgaan:

Toen in 1425 de hertog van Brabant Jan IV besloot, eene universiteit in zijne staten te stichten, zegt De Ram, was de te volgen weg voor hare inrichting reeds lang op andere plaats aangewezen. De hertog had gemeend het studium generale in Brussel te vestigen, maar de overheden dezer stad opperden bezwaren en vreesden een woelzieke jeugd in hun midden; toen viel de keus op Leuven, waarvan de magistraat het vooruitzicht met vreugde begroette en zelfs besloot bij den hertog daartoe stappen te doen.

Den 31en Augustus 1425 ontving de stad Leuven van wege den hertog een aanbevelingsbrief voor den Paus en onmiddellijk vertrok Willem Neeffs (Nepotis) scholast van Sint Pieter, naar Rome. Martinus V, reeds voor de komst van den gezant van alles op de hoogte, stemde volgaarne toe en vaardigde den 9en December een bul uit, waarin de grondregelen en privileges van het nieuw wetenschappelijk instituut waren opgesteld. Onder de bepalingen van het pauselijk schrijven was ook de voorwaarde opgenomen, dat de hertog en overige gezaghebbende personen den Rector der universiteit het privilege van rechtspraak zouden overdragen; waartoe Jan IV, bij brief van 7 September, 1426, besloot. De hertog gaf tevens aan alle leden der hoogeschool dezelfde voorrechten, welke de burgers der stad Leuven genoten. Volgens de documenten zijn de verdiensten der stad, het zachte klimaat, de vruchtbaarheid van den grond en de rustige zeden harer bewoners ernstig in aanmerking genomen. Het begin der lessen werd door den hertog op den 20en October van hetzelfde jaar vastgesteld en de Paus had zelf den eersten Rector Magnificus, den reeds genoemden Willem Neeffs, aangewezen. Terzelfdertijd zorgde de overheid der stad, in overleg met den Rector, voor de aanstelling van bekwame leeraren en het bouwen van geschikte lokalen. Het stadium bevatte in 't begin de faculteiten van kunsten, medicijnen en van kerkelijk en burgerlijk recht. Den 7en Maart 1431 riep Paus Eugenius IV de faculteit

van godgeleerdheid in het leven. Het is alstoen ook, dat de thans verwoeste oude lakenhal aan de universiteit werd afgestaan, waarvan zij steeds gedurende de latere
2125 eeuwen het middenpunt gebleven is.

Met de XVIIe eeuw breekt voor de universiteit een ware glansperiode aan. Pausen, prinses, particulieren en, het bestuur der stad wedijveren op verschillende wijzen, door het geven van beneficiën, het stichten van collegia en studiebeurzen, om haar
2130 nieuwe en groote inkomsten te verzekeren. Zij, die zich toen aan de studie wijdden, waren gedurende de studiejaren en ook in hun oude dagen tegen den kommer en de vernedering der armoede gevrijwaard. Een bijzondere vermelding verdient de stichting van het pauscollege door Paus Adrianus VI, geboren te Utrecht, oud-professor der universiteit en leermeester van Karel V. Van de vijf faculteiten nam toen die der
2135 kunsten de eerste plaats in en genoot een Europeesche vermaardheid. De faculteit der godgeleerdheid speelde ook een groote rol bij de bestrijding der ketterijen en die van de rechten oefende een grooten invloed op den politieken toestand en op de rechtswetenschap zoowel de kerkelijke als burgerlijke. De medische faculteit volgde de algemeene beweging van groote ontwikkeling. Het aantal studenten nam in hooge mate toe en Erasmus schreef in 1521, dat de universiteit van Leuven voor geen ander
2140 behoefde achter te staan, uitgenomen die van Parijs, en dat zij reeds ongeveer drie duizend studenten telde, welk getal nog dagelijks vermeerderde. Toen de godsdiensttwisten uitbraken was Leuven een groot litterarisch en wetenschappelijk centrum, waarvan de geleerde Justus Lipsius, een der luisterrijkste professoren, den roem verkondigde; volgens denzelfden geleerde was inmiddels het getal studenten tot
2145 op zeven of acht duizend gestegen. Was de regeering van Karel V voor de universiteit een tijdperk van grooten voorspoed en wetenschappelijke ontwikkeling geweest; daarna echter verschenen donkere wolken aan den hemel. Niet alleen het ongelukkig bestuur van den hertog van Alva had de universiteit zeer aangetast, maar ook nog het
2150 uitbreken van de pest te Leuven verergerde den toestand en niet vóór de regeering van Albert en Isabella keerde voor de geleerde wereld die noodzakelijke kalmte weer, om met vrucht in haar wetenschappelijk streven te kunnen doorwerken.

De aartshertogen Albert en Isabella gaven bij het aanvaarden van het bewind ondubbelzinnige blijken van waardeering en brachten, toen zij hun blijde inkomst te Leuven deden, een officieel bezoek aan de universiteit. Er waren echter nog eenige
2155 jaren noodig alvorens de prinses het herstellingswerk voor goed konden beginnen. In 1606 werd een nauwkeurig onderzoek naar den toestand, waarin de universiteit verkeerde, voorgeschreven. Het onderzoek was omvangrijk en werd door den oorlog onderbroken, maar leidde tot het opmaken van een nieuw reglement, door paus Paulus V bekrachtigd en den 5en September 1617 aan den academischen senaat afgekondigd. In
2160 deze soort van grondwet waren de vroegere privileges met nieuwe voorschriften opgenomen, om den geregelden gang van het onderwijs te waarborgen. Indien de universiteit in de XVIIe eeuw op nieuw, prospereerde, toch kon zij niet haar vroegere plaats innemen, want zij vertegenwoordigde niet alléén meer het werkzame wetenschappelijke leven der Nederlanden. Leiden en Douai hadden haar krachten en
2165 mannen ontnomen; toch handhaafde zij een rechtmatige befaamdheid en bezat zij nog uitstekende geleerden als: Puteanus, Vernulaeus, Valerius Andreas, Van Langendonck en meerdere anderen.

Hot eerste gedeelte der achttiende eeuw, onder het Oostenrijksch bestuur, was nog voor de universiteit een tijd van bloei; alhoewel het getal studenten, door de oprichting van andere hoogeschoolen, verminderde en op drieduizend was gevallen, waren er drie-en-veertig collegia en acht-en-veertig professoren, onder wie Heuschling, Rega, Verheyen, De Villers, Minckelers, Van Espen, Nelis, Paquot, enz.

In de tweede helft der eeuw veranderde de toestand en ontstond tusschen de regeering en de universiteit een zeker wantrouwen. Die verhouding werd scherper onder Jozef II en moeilijkheden van allerhanden aard traden op den voorgrond. De Brabantsche
2175 omwenteling bracht de universiteit korten tijd vrede, maar het duurde niet lang of nieuwe twistpunten werden door de Oostenrijksche regeering gezocht. De inval der Franschen maakte aan alles een einde en den 25en October 1797 werd de universiteit opgeheven. Na de onafhankelijkverklaring van België besloten de vereenigde
2180 bisschoppen voor de katholieke jeugd te Leuven een vrije hoogeschool te stichten. Een beroep werd gedaan om het vereischte kapitaal bijeen te krijgen en den 10en Juni 1834 was de oprichting een voldongen feit. Die instelling heeft zich, dank zij de groote milddadigheid der katholieke bevolking, geleidelijk meer en meer ontwikkeld en zelfs in den laatsten tijd een zeer hooge vlucht genomen. Zij wordt niet alleen door een
2185 talrijke Belgische jeugd, maar ook door zeer vele vreemde studenten van alle landen en werelddeelen bezocht. Dit jaar is het getal inschrijvingen tot circa 2800 gestegen. Behalve de vier faculteiten, die elke universiteit bevat, is er te Leuven een vermaarde faculteit van godgeleerdheid, een volgens de laatste eischen des tijds

- ingericht polytechnicon en eene hoogere landbouw- en handelsschool.
- 2190 De oude universiteit van Leuven kwam later dan andere in het bezit eener openbare bibliotheek. Omstreeks het begin der 17e eeuw, dank zij de milddadigheid van eenige geleerde boekenvrienden, onder wie Laurentius Beyerlinck en Jacobus Romanus, professor der medische Faculteit, werd voor goed de hand aan het werk gelegd en eene algemeene bibliotheek gesticht. De aartsbisschop Jacobus Boonen stelde een budget
- 2195 voor haar onderhoud en uitbreiding beschikbaar. De eerste catalogus, bevattende 120 blz. 4o., werd door den eersten titularis, Valerius Andreas, in 1636 opgemaakt en was voorafgegaan van eene redevoering, door hem voor het corpus doctum uitgesproken. Door den onvermoeiden ijver der bibliothecarissen groeide het aantal boekwerken steeds aan en gedurende de administratie van Jan van de Velde, 1771-1779, werd zij verrijkt met
- 2200 twaalf duizend boekdeelen, afkomstig van den verkoop der bibliotheek der Jezuiten. In het jaar 1707 stond de regeering den bibliothecaris De la Serna Santander toe, ten behoeve der Ecole centrale van Brussel, een keuze te doen in de bibliotheek van Leuven. Hij maakte ruimschoots van dat recht gebruik en nam 718 werken mede, die nooit meer zijn teruggeven. Bij dekreet van 12 December 1805, werd aan de stad Leuven
- 2205 het eigendom van de universiteitsbibliotheek toegezegd, maar na de hervorming van het hooger onderwijs in België in 1817, stelde zij die instelling ter beschikking van den Staat. In 1835 opnieuw in het bezit van de bibliotheek gekomen, heeft de stad haar, hij de oprichting der katholieke hoogeschool, onder zekere voorwaarden, aan deze laatste in bruikleen afgestaan.
- 2210 De bibliotheek bevond zich in de bovenzalen van het hoofdgebouw der universiteit, de vroegere lakenhal, opgetrokken in gothieken stijl van het eerste tijdvak. Een der lokalen was van lateren datum, in 1723, tegen het oude gedeelte aangebouwd en van binnen met zeer rijk gebeeldhouwde eikenhouten boekenkasten in rococostijl voorzien. Het plan van dit gebouw werd ontworpen door Gaspar Larchier, bouwkundige te Brussel
- 2215 en uitgevoerd door Jan Frans de Groot. Het stukadoorswerk van het gewelf is door den beeldhouwer Dionysius Bayar gemaakt en het prachtig houtwerk door dienzelfden kunstenaar, in overleg met Bonnet; de gezamenlijke kosten van het gebouw beliepen circa honderd vijftien duizend florijnen. De wanden van de groote leeszaal, ook boven gelegen, waren als 't ware behangen met portretten van professoren der oude en nieuwe
- 2220 hoogeschool en rond in de zaal bevonden zich de borstbeelden, meestendeels uit marmarsteen, op voetstukken geplaatst, van beroemde personen en door bekende kunstenaars gebeiteld. Alle geschiedkundige gedenkstukken der eerbiedwaardige Alma Mater waren er als in een museum verzameld en werden met de grootste piëteit door de jongere geslachten bezocht en bewonderd.
- 2225 De groote promotiezaal, waar alle academische plechtigheden plaats vonden, was ook neven de leeszaal gelogen. De verwoeste bibliotheek telde ongeveer honderd tachtig duizend boekdeelen en een groot aantal zeldzame en belangrijke handschriften. Van deze laatste, eertijds in nog grooter getal, zijn er gedurende vroegere oorlogswelingen vele naar de Koninklijke bibliotheek te Brussel overgebracht en
- 2230 aldaar gebleven. Het oudste gedeelte der bibliotheek, hoofdzakelijk afkomstig uit collegia en kloosters, was zeer rijk aan incunabelen, wellicht een der schoonste verzamelingen van de heele wereld. De groote bibliotheken leenen elkander boeken en handschriften; deze laatste moeten, volgens een algemeen aangenomen regel, in de leeszaal geraadpleegd worden. In Leuven waren van verschillende bibliotheken boeken
- 2235 en handschriften aanwezig, o.a. van Leiden alleen de vonden er zich vier kostbare handschriften. Het vernielen dezer oude en alleszins merkwaardige bibliotheek van Leuven is zonder twijfel een der grievendste beleedigingen, de hedendaagsche beschaving aangedaan, en uit haar puinen zal nog eeuwen lang een bitter verwijt opstijgen tot hen, die zich aan zulk vandalisme hebben plichtig gemaakt.
- 2240
- 1) Onder deze, thans vernielde, kunstwerken, bevond zich het portret van den Leuvenschen hoogleeraar die later als Adriaan VI den pauselijken troon beklom. De beeltenis van dezen eenigen Nederlandschen Paus werd geschilderd door zijn landgenoot Jan van Schoorl. (Red. Hbl.)
- 2245 **Onder de zeelieden te Rotterdam. I.**
Men had er mij één opgegeven: Jan Brantsen, die van Mexico zou terug komen met de Holland-Amerika. Dat moest een van die zeldzame Nederlanders zijn, die gaarne aan 't publiek wat uit hun ervaringen vertellen, een ander in gedachten wat laten meebelevén. Maar wanneer hij te Rotterdam zou aankomen, wist men mij niet te
- 2250 vertellen. En dus reisde ik daar heen, en kwam 's avonds half elf in dat stukje internationaal gebied van Rotterdam tusschen 't park en de Leuvehaven. Staatkundig hoort 't tot Holland, maar de opschriften van 4e magazijnen zijn in alle talen; de tallooze herbergen hebben Engelsche, Duitsche of Noorsche namen, als ze niet "International Bar" heeten; de winkels hebben evenveel vreemd geld als Hollandsch, en

Naspeuringen van Paul Theelen: 9 september 1914

2255 men wandelt tusschen Denen en Spanjaarden, negers en Mongolen. Maar 't is nu avond, en rustig. Ik ga langs de Veerhaven waar al de witte jachten, afgezet met vergulde lijntjes liggen – de luxewijk in de waterstad der Rotterdamsche havens. In de verte zie je de drie verdiepingen met verlichte vensters van de groote boot der Holland-Amerika, die er uitziet als een geweldig drijvend hotel. Ik ga naar 't "Groote Zeemanshuis", waar Jan Brantsen misschien is, of waar men allicht iets van hem weet. Want in – dat gebouw, door de Rotterdamsche reeders ingericht, komen veel zeelui: In 2260 1913 logeerden er 2440, waarvan 887 Hollanders. In de Calandstraat is 't stil. Een koolzwarte neger loopt gearmd met een blank meisje, rank naar hem overgebogen. Een prentje naar Pierre Loti, zooals men er veel in de buurt van 't zeemanshuis ziet. 2265 Commentaar op 't prentje laten we nu maar daar.

't Zeemanshuis is vooral zoo 's avonds, als alle lichten uit zijn, als een groote grauwe kazerne. 't Was na tien; dus vond ik er alleen 'n groot aantal van die ronde balen, waarin de zeeman z'n beddegoed en kleeren meesjouwt, bij de loge van den nachtportier, en dien ambtenaar zelven. Een oud-zeeman – men ziet 't dadelijk aan die 2270 smalle horizontale streepjes van oogen, die veel in de verte getuurd hebben. Maar niet iemand, die nu vooral in herinnering leeft, neen, iemand die 't leven bekijkt met den nuchteren spot, soms naar 't melancholieke overhellend, van de Nederlandsche natie. Een dronken Engelsche stoker was juist aan 't uitleggen, hoe hij nog niet naar bed kon, omdat hij eerst een quaestie met een Noor moest uitvechten. – "Hoor nou 2275 ereis, vader," zei de nachtportier, "Dat moet je morgen doen. Na elf uur 's avonds mag er in Rotterdam niet gevochten worden, 't Is streng verbod van de politie." Hij duwde hem met zachten dwang de trap op. – "Pas op' daar", zei hij tegen mij, toen ik wat dicht in de buurt kwam, "zoo meteen krijgen we hem allebei op ons hoofd." Maar de zeeman viel ten slotte toch niet van de trap af, en de nachtportier kon me te woord 2280 staan. – "Engelschen, daar heb ik niet van terug", zei hij. "Ze zijn verschrikkelijk lastig, zooveel honneurs als ze over zich hebben – ze denken dat dit huis van Engeland is. Dat komt nou ook wel, omdat 'n gedeelte aan 't Engelsche consulaat verhuurd is... "Jan Brantsen?" vervolgde hij op op mijn vraag. "Nee, die is er niet. Wel een Ansicht voor hem. Er komen in 't zeemanshuis brieven en Ansichten uit de 2285 heele wereld, natuurlijk, aan monsieur, en senior, en Esquire en matres. Aan Jan Brantsen was er één, met poststempels van wel twintig verschillende havens, van Vlaamsche Marie, uit Antwerpen, "*waarom komt gij niet meer hier, geliefde Jan? Er word u hier toch nooit een stroo in de weg gelegd?*"

Maar verder kon de nachtportier geen inlichtingen geven. Hij had intusschen weer een 2290 lange uiteenzetting met een Maleier, die maar steeds door redeneerde.

"Nou heeft ie me alleen nog niet verteld waaraan z'n schoonmoeder gestorven is!" moppert hij tegen mij als hij den man eindelijk heeft weggewerkt. – "Waar ging dat nu om?" – "De man was bang, dat hij zijn gage niet zou krijgen. Hij is van de Elan, 'n Engelsche boot die in reparatie moet. Vijftig van die lascars hebben nu 2295 overgemonsterd op de Donau, van dezelfde lijn, en die heeft zijn Engelsche bemanning nu weggestuurd. "Lascars doen dat, zoo van de eene boot op de andere overmonsteren. Europeanen niet. Je kan met die lascars doen wat je wil, als ze maar geen jenever gedronken hebben. Door de heete spijzen die ze eten kunnen ze niet tegen veel jenever, dan worden ze in hun hersens gekrenkt en dan doen ze dadelijk gemeen met 'n 2300 mes en zoo. "Ja, 't is hier 'n ambulante huis. Altijd wat anders. Al die bullen waar u zoo meteen over struikelde, dat is nou weer 'n cren Chineezers; die moeten vannacht om vier uur aan boord gebracht worden, op 'n benzineboot. Dat is dus 'n baantje, daar moet ik weer voor zorgen." – "U moet hier wel van allerlei soort volk leeren kennen. Nou bijvoorbeeld Noren?" – "Noren en Denen – dat is zacht volk. Niks geen 2305 geweldenaars." – "Dus daar beleef je niet veel mee?" – "Nou, één ding is me van zoo'n Noor-man altijd nog bij gebleven. "Die lui varen lang, ziet u, Da's meestal "wilde vaart": ze blijven jaren van huis en dan wil er wel eens wat verkeerd met 'n vrouw gebeuren.

"Dr kwam 'n Noor hier in huis, op 'n avond, afgemonsterd, en hij haalde z'n brieven 2310 bij me af. Eén was er, met 't adres door een kinderhand geschreven. "'n Half uur later komt hij weer naar beneden, gaat naar buiten, naar een van de herbergen hier in de buurt, komt weer terug. Daar had hij jenever gehaald. 's Nachts om één uur doe ik de ronde, en ik zie licht in z'n kamer. Nou, dat mag niet. Ik klop aan. Geen antwoord. Doe de deur open. Hij heeft allemaal papieren verbrand, zie ik, en ruik ik, 2315 en hij zit op z'n bed, in z'n flanelletje, z'n kleeren allemaal netjes opgevouwen, zooals 'n zeeman dat doet. Een flesch heeft hij in de hand en 'n glas in de andere en daarmee zit hij denkbeeldige lui toe te drinken, want hij had droomgezichten. "Allo, vader, ga nou slapen", zeg ik. Maar hij kijkt zoo vervaarlijk woedend naar me, dat ik weer heen ga. Of iemand zich dronken wil drinken wordt aan zijn beleefdheid 2320 overgelaten, hè? "Maar over 'n half uurtje ga ik weer eens kijken en juist als ik de

trap opkom, hoor ik 'n schot. Hij had zich dwars voor het hoofd geschoten.

2325 "Wat was er nou gebeurd? Andere Noren hebben 't me verteld. Zijn ouders hadden hem geschreven, dat zijn vrouw hem bedroog, en er was 'n brief, van z'n zoontje gekomen, dat hij een nieuw zusje had gekregen... De man was al twee jaar weg... Zoo'n kind, in z'n onnoozelheid, hè? Toen is hij alle brieven en portretten van zijn vrouw gaan verbranden en heeft hij zich jeneverberoerte gedronken. Geen mensch er wat van gezeid... Zoo doet zoo'n Noorman." De nachtportier zweeg en rookte zijn pijp. Toen zei hij, op 'n anderen toon: "Ja, weet u wat u doet. De vader van Jan Brantsen is wachtsman bij de Indische booten. Die heeft nou toch niks te doen. Gaat u daar wat praten. Misschien weet die, wanneer de zoon terug komt." Dus stapte ik daarheen. De 2330 groote Indische boot was bijna heelemaal donker en je merkte niets van leven aan boord. Tot ik beneden in de "messroom" bij 't gele licht van een petroleumlampje den ouden Brantsen vond.

2335 Rustig gezicht met vaste trekken, niet zoo bewegelijk als gezichten van moderne stadsmenschen. Gezicht van wie veel alleen was met de groote zee, die weinige, maar sterke indrukken kreeg, en die daar nu stilletjes op voortleeft. Die nu niet veel nieuws meer ziet, zooals de nachtportier van het groote Zeemanshuis. – "Ja, meneer, zoo zit ik hier den heelen nacht." – "En wat doe je wel in dien tijd?" – "Och, de gedachten komen vanzelf aan wat ik beleefd heb. Ik zit hier immers ook op 'n schip, 2340 en als 't stormt dan zie ik 't weer net zoo voor me van de stormen op zee, die 'k zelf gehad heb – en als 't zoo warm is als nu, denk 'k aan Indië of aan de Zuidstraat 1). Nee, ik verveel me nooit." Ik vroeg naar zijn zoon. – "Jan? Die zal over een goede veertien dagen thuis kommen. Wou u hem gesproken hebben?" Ik legde hem uit, waarom ik eigenlijk gekomen was. – "Jan is 'n beste jongen", zei hij, "maar altijd 2345 wat driftig en van één kant, zie je. Al wat hij doet, doet hij vol speed met volle zeilen, en hij kijkt dan naar niks anders. Daardoorvaart hij wel eens averij..., afijn, u moet maar eens terugkomen, als hij hier is." . – "Maar u zelf", zei ik "u moet ook heel wat kunnen vertellen?" – "Van wat ik beleefd heb! Daar zou je boeken van kunnen vol schrijven, man. Vijf en zeventig reizen heb 'k staan! Veertien malen 2350 ben 'k de wereld rond geweest! Och, maar dat kan al menige oude varensman me nazeggen.

"Ik ben dan van m'n zesde jaar al begonnen, zie je, toen werd me moeder weduwe. "We kregen bericht, dat me vader vermoord was. Dat kwam zóó. Hij was met z'n schip te 2355 San Francisco, daar liep de heele bemanning weg, behalve hij. Toen nam de kapitein darkies aan boord. Daar wou hij niet mee dienen; daarom ging hij ook weg naar de Klondike. Hij schreef al gauw aan moeder, dat hij aardig wat goud had. Maar ze dachten daar in Klondike: "We zelle jou te glad af wezen" want 'n week later kregen we bericht, dat hij vermoord was. Daar zat me moeder, met vijf kinders. Dus d'r most wat gebeuren. Nou, ik was zes jaar en de oudste van 't nest. Dus ging ik varen..." – 2360 "Zes jaar en varen?" – "Ja, met m'n oom, die visscherman was, mee. "Werken? Nee, dat kon 'k nog niet veel. Maar ik had tenminste den kost en me moeder was van me af." Hij vindt dat gewoon, de werker van af zijn zesde jaar. Opstandigheid tegen 't lot... dat kent die man niet, zou je zeggen en hij ziet zijn eigen leven in de verte, zooals men rustig naar den horizon kijkt. – "Toen 'k acht jaar was", begint hij z'n opsomming, 2365 heb 'k al mee op 'n koffie gevaren, en toen 'k negen was zat ik al op de Middellandsche Zee, met 'n Vlaardingsche fruithaalder. Toen 'k twaalf was ging ik met den schoener de Ceres naar de West-Indies, van daar naar Bremen, New-Castle, Lissabon, Villa Nuova, weer terug naar Rotterdam. M'n moeder was intusschen hertrouwd. Maar dien tweeden vader heb ik nooit gezien. Toon ik terug kwam was die 2370 ook gestorven. Ik rolde verder de wereld door. Eerst met 'n barkie naar de Oost en China en Japan. Ik was zestien jaar. "Toch was 'k gauw matroos; dat werd ik toen ik zes dagen op zee was. Ja, zie je, ik had zooveel van die Indies hooren praten, zulke vreemde dingen, dat ik me niet als vol matroos had durven opgeven. Maar toen ze zagen, hoe 't met me stond, maakten ze me matroos. Ik ben altijd nog al aannemelijk 2375 van verstand geweest. As d'r aan boord wat gemaakt moest worden, was 'k er als de kippetjes bij. "Toen 'k van die reis terugkwam was 'k negentien jaar geworden, want we waren negen en dertig maanden en zeventien dagen onderweg. Dat weet ik allemaal nog precies, ik zou d'r 'n kaartje van kunnen teekenen. Varen, dat was ook m'n heele leven, hè? "Op zee ben 'k geboren en getogen en man geworden. Van den wal heb 'k zoo 2380 geen verstand. Als oude man ben 'k ook 't rustigst hier zoo op 'n boot, al vaar ik niet meer mee. "Maar nou om op m'n reizen terug te komen. Van dat barkie (ja, zoo noem je die zeilschepen, nu de stoomschepen zoo groot worden) ging 'k op de "Zes Gezusters". Dan met de "New-Castle", ook naar den Oost. Maar die heb 'k verloren. Dan op de "Lichtstraal", acht jaren als bootsman, ook op de Indies. Toen ging de 2385 zeilvaart op zij voor de stoomvaart. 't Was wel jammer. Op 'n zeilschip was je veel algemeener onder mekaar. Tegenswoordig zijn de machinisten apart en de stokers en de

matrozen en iedereen is veel te hoogmoedig. "Wel, en nou heb 'k er nog een vergeten: "De Jantiena Kobiena". Die ging naar Archangel met lijnzaad; en dan met veeren er
2390 zou gaan werken. Toen 'k op die reis was, is me moeder met me derden vader getrouwd, maar dien heb 'k ook nooit gezien... "Ja, zoo zie je wel, meneer, dat 'k veel doorr
2395 's werelds loop heengescharreld heb. "Zoo gaat 't met de scheepvaart. Je bent dan hier en dan daar; soms, als je aanmonstert, weet je niet eens, waar je heen zal gaan. De handel gaat overal; dat kan je van te voren niet zeggen. Is nou bijvoorbeeld de
2400 oogst in Frankrijk slecht geweest, dan moet er koren gehaald worden; 'k zal zeggen van de Zwarte Zee. Hebben ze veel schepen noodig, dan moet er ijzer wezen om ze te
2405 bouwen, en dan moet je bijvoorbeeld weer erts halen in Spanje. En kan je geen vracht krijgen, dan neem je maar kolen mee; die zijn altijd noodig. Maar zoo weet je in de "wilde vaart" nooit, waar je heen zal gaan.

"Toen 't met de zeilvaart niks meer gedaan was, ben 'k hier bij de maatschappij overgegaan en daar ben 'k nu al dertig jaar bij. Stoomvaart – dat is niet zoo mooi. Ik ben d'r ook niet mee opgebracht, hà? Niet dat ik niet weer mee zou willen varen. Als ze om half tien zeggen: "Ben je klaar om mee te gaan?" zeg ik om kwart voor tien: "Gooi maar los, man!" Maar, 'k heb niet zooveel meer bij te zetten. Ik ben nou
2410 zeventig. M'n vingers krommen heelemaal in elkaar en 'k ben ook aangehaald met koortsen. – Heb 'k koorts, dan droom ik van alles... Nou is me moeder drie-en-negentig. Ze heit 't goed; we doen d'r allemaal wat aan, alle broers en zusters. "En ze kan van d'r kindsche jaren nog vertellen, man, of ze pas op de wereld is. Daar praat ze nou altijd over. Van d'r mannen praat ze heel weinig". – "En heb u nu zoo
2415 nog al wat beleefd?" – "D'r is me al weinig ontgaan. "Eenmaal bijna verdronken. Dat was op de "Louise". Daar ben 'k vol speed te water gegaan, doordat de ketting brak. 't Was net schafttijd. Klaas, de bootsman, kwam aan dek, om water voor z'n gort te halen, en die zagen m'n wit keeper petje drijven. Zeggoiden de bank, 't kippenhok, alles wat maar los zat, te water om me te helpen. Maar dat zag ik niet. "Dat is nou
2420 vresmd, maar ik was in m'n gedachten weer 'n kleine jongen, en m'n vader leefde nog, en die zei: "Willem, pak dat touw nou stevig vast", meer hoorde ik niet, maar ik vatte 't touw. Want d'r wàs 'n touw. Dat hadden ze ook uitgegooid, en zoo kregen ze me te grazen. 't Touw hield ik zoo stevig, dat ik eerst me hand niet kon los krijgen, en zij ook niet. Ze loopen wat ze kunnen met me rond 't dek, en ze halen me 'n glas
2425 Franschen brandewijn. Ik zei tegen den stuurman: "Geef ze allemaal maar 'n borrel' Zóó waren ze verschrikt, maar ik ging me verdrogen, en toen wou ik weer aan 't werk, want ik was aan 'n Engelsche mat bezig. "Wel nee, laat blijven", zei de kaptein, en hij stuurde me naar kooi. Maar wat heb ik daar liggen springen! Begrijp je, toen kwam de schrik pas los, toen m'n gedachten niet meer bezig gehouden werden. "Ja, van al
2430 die lui waar 'k toen mee gevaren heb, leeft alleen de timmerman nog. Klaas, de bootsman, heb ik 't vorige jaar zien verdrinken met de "Acorn". – "Ik dacht, dat u al lang hier wachtsman was?" – "Ik heb 't in den droom gezien... "Ja, daar praat ik anders liever niet over, maar dat is 'n woord van waarheid – precies zooals ik 't gedroomd heb, is 't gebeurd. "'t Was dien nacht 'n hondenweer; de wind jammerde maar
2435 aldoor. Dat was geen droom – dat was zoo. Toen hoorde ik 'n stem naast me, die zei: "De trap is losgeraakt" en toen zag ik dat ik op 'n stoomboot was. Ik stond naast den kapitein op de brug, en den voorsteven zag ik dan weer neerduiken onder water en dan als 'n steigerend paard naar boven komen. Toen hoorde ik Klaas boven den wind uit roepen: "Wat Oostelijk, kapitein! Ik zal hem vastsjorren!" Dan kwam er niet zoo veel
2440 zee dwars, ziet u. Maar Klaas was altijd zoo driftig met z'n handen. Vóór de boot goed oostelijk lag, was hij al op de trap. "Man overboord!", hoorde ik vlak aan m'n oor hard roepen. Ze gooiden de lichtboei uit en touwen en meer losse dingen. Ondertusschen probeerde de kapitein 't schip terug te brengen om Klaas te halen. Maar de wind was zoo sterk, je kon 't schip niet heelemaal gedraaid krijgen. De kapitein stond naast me te vloeken en te stampen en 't schip schudde. Maar 'n stem zei:
2445 "Vooruit zal je. De man is dood". Driemaal zei ze dat met 'n geluid of de wind zelf sprak. En 't schip kon niet terug. Klaas zag 'k liggen toen 'n groote golf ons net hoog optilde, en hij zag mij ook. Hij lag recht en stijf als een plank, z'n armen uitgestrekt. Wij moesten door; ik huilde er van en de kapitein huilde ook..." En zoo heb ik 't gedroomd en 'n week daarna las ik 't in de courant. Zoo is 't ook net
2450 precies gebeurd, in den Atlantischen Oceaen. De trap was losgeraakt en ze wilden hem vastsjorren, maar hij is er bij gebleven." De oude Brantsen zweeg, 't Was alles stil en donker buiten 't gelelichtkringetje waarin we zaten. – "Heb je nou veel van de wereld gezien? Ik bedoel, van den vasten wal?" – "Ik ging niet veel aan wal. Er moesten centen naar Holland gestuurd worden, want m'n moeder had 't maar arm. En aan wal ben je je geld zóó kwijt. Java heb ik zoo'n beetje gezien. Ik zal niet zeggen, 't is daar wel aardig. Je passeerde geen

2455 Javaan of die knielde voor je as 'k weet niet wat. Dat was te Patjitan; we kwamen van Soemenep met 'n lading zout; dat werd daar in 't pakhuis gebracht en tweemaal op een nacht moesten we zien of ze niks uit dat pakhuis hadden meegenomen. Zoo secuur gaat dat daar. Je lag er in den vollen Oceaan tegen die bergen van de kust op te kijken en je lag te rijden op je ankers, zoo'n zuiging was 't soms. "Maar we hebben 't er die vier weken goed gehad. Dat kwam zóó. Den tweeden dag al liepen de zeilmaker en de timmerman en ik zoo'n beetje te wandelen en naar de apen te kijken. Die zijn er
2460 plenty; met een er van heb 'k mijn pet nog verspeeld. Toen kwam 't zoontje van den assistent-resident vragen of we niet eens kwamen. Nou, we zeiden, dat we er niet op gekleed waren, maar hij trok ons maar mee. 't Was daar 'n prachtig wit huis, 'n kolossale ruimte. De jongen zette sigaren voor ons en wijn en bitter en we konden krijgen, wat we maar hebben wilden. Maar wie niet kwam, was de assistent-resident; 't
2465 jongetje deed maar z'n woord tegen ons, niks verlegen. "We zaten in de voorgalerij en achter ons waren de kamers. Daar stonden van die Chineesche schermen voor. Toen ik achter me keek zag 'n bleek hoofd met 'n grooten bos haar net even om den hoek van zoo'n scherm, maar 't was direct weg. "Nou, toen we gegeten en gedronken hadden, gingen we weg. Maar den volgenden dag kwam de jongen ons weer halen. En toen maakten
2470 we ook kennis met den assistent-resident. Hij was 't, die ik zoo stiekem achter 't scherm had zien kijken. "'t Was een vreemde man, vond ik, in 't geheel niet spraakzaam, en z'n handen beefden erg. Maar hij was heel goed voor ons; hij liet ons elk 'n paard geven om wat door 't land te rijden, en 's avonds bracht een boeijongen 2) ons tien pond tabak.
2475 Den dag daarop werd die assistent-resident al wat spraakzamer, en toen vertelde hij, dat z'n vrouw naar Holland was en dat hij hier alleen als Europeaan leefde. Hij was zoo blij als 'n koning, dat wij er waren. Een volgende reis kwamen we weer met zout, maar toen was die vriendelijke meneer er niet. Ze hadden hem weg moeten halen, want hij was menschenschuw geworden. Dit was hij al zoo'n beetje geweest dien eersten dag
2480 dat we in zijn huis waren, maar toen hij merkte dat we heel eenvoudige zeelui waren, had hij 't overwonnen... Maar later heeft de eenzaamheid hem dan toch te pakken gekregen. Toen ik 'n jaar later eens bij Haarlem aan den wal was zag ik wat verpleegden van Meerenberg wandelen en daar was hij ook bij. Ik had er waarachtig mee te doen, want de man was heel vriendelijk voor me geweest, in den Oost." "Dat is nou al lang geleden. "Ja, da's wel gek. Een mensch schijnt niet alleen te kunnen zijn. Begrijpen doe ik 't niet. Ik zit hier heele nachten. Maar ik heb ook al m'n gedachten van oudhedens. "En wat zal nou mijn eind zijn? Van je kindsheid af heb je gevaren voor de heeren, op roossies ben je d'r niet gekomen, maar overgespaard heb je niet. Dat kan je niet als je eerst je moeder moet onderhouden en later ben je zelf man en
2490 vader. De maatschappij gaf vroeger zeven gulden pensioen, maar nou met die ouderdomswet ben 'k bang, dat 't maar vijf gulden zal zijn. Ja, wat zal nou 't einde zijn? "Afijn", zegt hij dan, "dat is van later zorg. U moet over 'n dag of veertien maar eens naar Rotterdam komen, als m'n zoon er is." 't Is nacht als ik naar huis ga. Op 't water warrelen goudglansen. Nog leeft de rivier, roode en groene lichten van
2495 bootjes schieten er over heen en een breede rookpluim, van Thomson's werf, wit in 't electrisch licht, hangt laag. De kranen ratelen en uit de verte, van de Waalhaven, komt hijgende ademhaling van elevators. - "Ja, zoo gaat Rotterdam nou dag en nacht te keer", zegt een waker, die onder 'n zeildoeken tentje zit om vaten palmolie te bewaken.
2500 (Wordt vervolgd.) J. J. B.
1) Zuid-Amerika. 2) Dwangarbeider.

VERVOLG DE OORLOG.

ENGELAND.

2505 Het rapport van Sir John French.

Wij hebben reeds eenige uittreksels medegedeeld, uit het rapport van Sir John French, loopende over de week van 30 Augustus tot 6 September. Dit rapport luidt in zijn geheel:
Geen groote ontmoeting had plaats. Er waren weliswaar gevechten op verschillende
2510 plaatsen van het uitgebreide front, die in andere oorlogen zouden worden beschouwd als gevechten van groote beteekenis, maar in dezen oorlog zijn het slechts incidenten van den strategischen terugtocht en de samentrekking der verbonden troepen, noodig geworden door de eerste botsing aan de grenzen en in België, en door de enorme sterkte der Duitschers op het westelijk oorlogsveld, terwijl zij ernstig lijden door
2515 hun zwakheid in het Oosten. De Britsche troepen hebben zich aangesloten bij de algemeene beweging van de Fransche troepen en handelden in samenwerking met de strategische plannen van den Franschen generalen staf. Sedert de gevechten bij Cambrai op 26 Augustus, waarbij de Engelsche troepen met succes de linkerflank van de

geheele linie der Fransche legers bewaakten voor een noodlottige omtrekking en
2520 daarbij den aanval verdroegen eener groote legermacht, heeft het 7e Fransche leger de
operaties op onzen linkervleugel overgenomen, zoodat daardoor, en in verband met het
optreden van het 5e leger op onzen rechternvleugel, de druk op onze mannen wat
verminderd is. Vooral het 5e leger, dat op 29 Augustus voortrukke van de Oise om de
2525 Deutsche voorwaartsche beweging tegen te gaan, werd in een ernstig gevecht gewikkeld
ten zuiden van de Guise. Hierin behaalde het 5e leger een duidelijk en krachtig
succes, door het terugdrijven in wanorde van drie Deutsche legerkorpsen, het 10e, de
garde en een reservekorps. Men neemt aan, dat de commandant van het 10e korps in dit
gevecht werd gedood. Ondanks dit succes en alle vruchten die er van werden geplukt,
2530 werd de terugtrekkende beweging in zuidelijke richting voortgezet, en de Deutsche
legers, onophoudelijk zoekend naar de Engelsche legers, bleven in voortdurend contact
met onze achterhoede. Op 30 en 31 Augustus geraakten de Engelsche dekkingstroepen
herhaaldelijk in gevecht, en op 1 September werd een krachtige poging gedaan door de
2535 Duitschers, die leidde tot een scherp gevecht in de nabijheid van Compiègne.
Hier werd voornamelijk gestreden door de 1e Engelsche brigade cavalerie en de 4e
brigade van de garde. Het resultaat was geheel ten gunste der Engelschen. De Deutsche
aanval, die krachtig werd doorgezet, kon niet worden tegengehouden, dan nadat een
grootte slachting onder hen was aangericht en de Deutsche kanonnen waren genomen. Het
2540 zwaarste deel van dit gevecht werd gedragen door de garde-brigade, die aan dooden en
gewonden ongeveer 300 man verloor. Na dit gevecht werden onze troepen niet langer
bemoelijk. Woensdag 2 September was de eerste kalme dag, dien wij hadden, na den
slag bij Mons op 23 Augustus. Gedurende die geheele periode werden marschen en
gevechten onophoudelijk voortgezet en in die geheele periode hadden de Britsche
2545 verliezen, volgens de jongste opgaven, ongeveer 15,000 officieren en manschappen
bedragen. De gevechten hadden plaats in open formatie over een breed front, met
herhaalde terugtochten, waardoor een groot aantal officieren en manschappen en zelfs
kleine afdeelingen verdwaalden en daardoor van de hoofdmacht werden afgescheiden. En
het is bekend dat velen van dezen, in het genoemde totaal begrepen, den troep veilig
2550 weer zullen bereiken. De verliezen, hoewel groot voor zulk een kleinen troep, hebben
in geen enkel opzicht den geest van den troep aangetast. Zij bedragen nog niet een
derde van de verliezen, door de Britsche troepen aan den vijand toegebracht, en de
opoffering van het leger geveerd was niet in vergelijking tot de militaire
resultaten. Bovendien hebben aanvullingen tot een totaal van 19,000 man ons leger
2555 bereikt of zijn zij op weg naar onze verbindingslijnen, en van de vijf rustige dagen
na de actie van 1 September is gebruik gemaakt om de openingen aan te vullen en de
eenheden te herstellen.
Het Britsche leger is nu ten zuiden van de Marne en is in een linie met de Fransche
strijdkrachten aan rechter- en linkervleugel. De laatste berichten omtrent den vijand
2560 zijn dat ze Parijs ter zijde laten en in zuidoostelijke richting oprukken naar de
Marne en naar de linkervleugel en het centrum van de Fransche linie. Het 1ste
Deutsche leger moet, naar gemeld wordt, zich bevinden tusschen La Ferté sous Jonarre
en Ebsises Voffort. Het 2e Deutsche leger is na Reims te hebben genomen, opgerukt
naar Chateau Thierry en oostelijk van deze plaats. Het 4e Deutsche leger rukt op naar
het zuiden ten oosten van het Argonne-woud, tusschen Suippes en Ville sur Tourbe. Al
2565 deze punten worden door de Duitschers op 3 September bereikt. Het 7e Deutsche leger
is door een Fransch corps bij D'Einville teruggeslagen. Het schijnt dus, dat de
omsingelende beweging tegen den Engelsch-Franschen linkervleugel door de Duitschers
is opgegeven, hetzij omdat het niet langer uitvoerbaar is over zoo groote
uitgestrektheid voort te gaan of omdat men de voorkeur geeft aan het alternatief van
2570 een rechtstreekschen aanval op de linie der bondgenooten. Of deze wijziging van
plannen door de Duitschers vrijwillig is, of dat zij er door den strategischen
toestand en door de groote sterkte der verbonden legers in hun front toe gedwongen
zijn, zullen de verdere gebeurtenissen moeten uitwijzen. Er is geen twijfel dat onze
mannen hogere persoonlijke waarde hebben dan de Duitschers en dat ze bewust zijn van
het feit, dat bij gelijkheid van aantal het resultaat niet twijfelachtig kan zijn.
2575 Het schieten van de Deutsche infanterie is poover, terwijl het Britsche geweervuur
elke aanvalskolonie wegmaaide. De betere training, en hogere intelligentie stelde de
Britten in staat met succes open formaties toe te passen en dus voor het groote
aantal door den vijand in gevecht gebracht vergoeding te vinden. De cavallerie die
meer gelegenheid had persoonlijke moed en geschiktheid te toonen, heeft voorgoed haar
2580 superioriteit gewettigd. Sir John French's rapporten leggen nadruk o den besliste
meerderheid der Britsche troepen van alle wapens boven de Duitschers. "De cavalerie,"
zegt hij, "doet zoo als ze wil met den vijand, tenzij zij staan tegenover een
drievoudige overmacht. De Deutsche patrouilles vluchtten voor onze ruiters. De
Deutsche troepen zullen tegenover ons infanterievuur geen stand houden en wat onze

2585 artillerie betreft, zij had nimmer een tegenstander die haar met drie of viermaal in
sterkte overtrof."
De volgende incidenten worden gemeld: Gedurende de actie bij Le Cateau op 26 Augustus
werden alle officieren en manschappen van een der Britsche batterijen gedood of
gewond op een onderofficier en twee kanonnières na. Deze bleven een kanon bedienen,
2590 onderhielden voldoende vuur en kwamen ongedeerd van het slagveld terug. Bij een andere
gelegenheid een deel van een convoi was afgesneden door een afdeeling Duitse
cavalerie, en den commandeerenden officier was gevraagd zich over te geven. Hij
weigerde echter en met zijn motors met volle kracht werkende, wist hij zich er door
te slaan, slechts met verlies van twee lorries. Opgemerkt werd, dat gedurende de
2595 achterhoedegevechten van de garde brigade op 1 September de Duitschers de Engelsche
gewonden opnamen en verpleegden. Het weer was zeer heet, waardoor de lange marschen
zeer vermoeiend waren voor de troepen. Ondanks dit alles ziet zij er goed en flink
uit, en de paarden zijn door de groote hoeveelheden hooi en haver in de velden in
uitstekende conditie. Ten slotte kan worden gezegd, dat de oorlog, voor zoover die
2600 thans gevorderd is, de meest uitstekende gelegenheid heeft gegeven om den goeden naam
der Engelsche wapenen te verhoogen, en belangrijke successen te behalen, maar wij
moeten meer menschen om te kunnen optreden op een wijze, die evenredig is met de
kracht en de macht van het rijk.

2605 **Een verzonden verslag.**

De Engelsche bladen, die eerst thans de Duitse bladen van een dag of tien geleden
ontvingen, merkten daarin op het verslag van een redevoering door den Engelschen oud-
minister John Burns op 14 Augustus in Albert Hall in Londen gehouden. John Burns
sprak volgens de Duitse bladen zich ten sterkste tegen Englands deelneming aan den
2610 oorlog uit. De Engelsche bladen echter deelen nu mede dat het geheele betoog in de
Duitse bladen opgenomen en aan John Burns toegeschreven nimmer door den heer Burns
is uitgesproken. Er is geen meeting in Albert Hall gehouden waar de heer Burns heeft
gesproken. En het geheele verslag in de Duitse pers is dus verzonden.

2615 **Vlootuitbreiding.**

Terwijl in verschillende industriele districten van Engeland groote werkloosheid
heerscht, vooral ook onder de mijnwerkers, is er althans één plaats, waar de oorlog
meer voorspoed bracht. Dat is Newcastle, het industriele middenpunt aan Engeland's;
noordoostkust. De oorzaak hiervan is dat de scheepsbouw en machineindustrie hier
2620 overladen is met bestellingen voor de regeering. Dit feit verdient vermelding omdat
het toont met welk een koortsachtigen ijver in Engeland blijkbaar aan de versterking
van de vloot wordt gewerkt. De vermaarde Elswich-werf van de firma Armstrong,
Whitworth and Co., waar alleen 20,000 man werk vonden, de werven van Palmer Hawthorn,
Leslie en van Swan, Hunter and Wigham Richardson werken dag en nacht door en hebben
2625 tal van nieuwe arbeidskrachten aangenomen.

De invloed van den oorlog op den handel.

De opgaven van den Board of Trade over het handelsverkeer in de maand Augustus toonen
hoezeer de invloed van den oorlog zich ook in het Engelsche handelsverkeer heeft doen
2630 gevoelen. Wel zijn na een eerste periode van diepe inzinking weer normale toestanden
teruggekeerd, maar zooals de Engelsche bladen opmerken, de eerste slag is toch zeer
hevig geweest. Dat blijkt uit de volgende cijfers. Terwijl in Augustus 1913 de invoer
een waarde bereikte van 55.775.704 p.st., bedroeg deze in Augustus 1914 slechts
42,362,034 p.st. een vermindering dus van 13.413.670 p.st. De vermindering van dé
2635 waarde der uitvoeren was nog grooter, zij bedroeg 19.899.456 p.st. (44.110.729 p.st.
in Augustus 1913 en 24.211.271 p.st. in Augustus 1914.) Voornamelijk werd de uitvoer
van industrie-waren getroffen (ijzer en staal, machinerieën, schepen, katoenen en
wollen garens en stoffen), terwijl de uitvoer van kolen en cokes met 50 proc.
verminderde. De vermindering van den invoer betrof ook voornamelijk
2640 nijverheidsproducten, in granen en meel, katoen en ertsen nam de waarde van den
invoer zelfs eenigszins toe.

BELGIË.

De Engelsche marinetropen in Ostende.

2645 Een onzer bijzondere berichtgevers schrijft: Men zal zich herinneren dat twee weken
geleden een afdeeling Engelsche mariniers naar Ostende gezonden werd om deze stad in
tegen weer te brengen. Ik was getuige van de landing dezer troepen, die na een
verblijf van 3 dagen aldaar de stad weder verlieten voor een onbekende bestemming
over zee. Of zij terug gingen naar Engeland of verder trokken naar Calais of Havre is
2650 niet bekend geworden. Als staaltje van onvolprezen tucht en organisatie is de wijze

2655 waarop deze expeditieafdeeling van 3000 man geland en na 3 dagen weer ingescheept werd waard vermeld te worden. De troepen kwamen in 2 passagiersbooten van de Ostende-Folkestone lijn 's morgens ten 7 uur voor Ostende. De 3000 man waren om 1 uur
2660 ontscheept met hun mitrailleuses, commissariaat, munitie, met alles wat bij een landingscorps van 3000 man behoort en dat is niet gering, 's Middags om 2 uur kwam ik 10 mijl buiten Ostende reeds Engelsche patrouilles tegen. De geheele landing had zonder omhaal, zonder noodelooze herrie plaats. Een ieder mist wat hij te doen hal en deed het. Wat mij het meeste trof was dat alles zonder zichtbaar toezicht ging; er was geen gecommandeerd – men kreeg den indruk dat aan een ieder overgelaten werd zijn
2665 werk zoo goed mogelijk te doen. Het was volkomen "team work". De officieren waren alle bezig kaarten en orders te bestudeeren en zij wisten dat zij gemist konden worden bij de daadwerkelijke landing, daar deze immers reeds van te voren voorbereid was en een ieder wist wat hij te doen had. Ik heb de laatste weken geleefd te midden van Duitsche, Fransche en Belgische troepen en heb ze onder
2670 allerlei omstandigheden kunnen waarnemen, maar zonder eenige weifeling geef ik den palm aan de Engelsche troepen, die ik te Ostende zag. Prachtkerels, die kalm zonder herrie, zonder ostentatie, maar volkomen zelfbewust hun werk deden en het goed deden. En de organisatie was volkomen. De Duitsche organisatie wordt – terecht – luide geprezen, maar gedurende die 3 dagen, dat ik de Engelschen te Ostende waarnam, werd ik wederom versterkt in de overtuiging, dat de Engelsche wijze van organiseren de juiste is. Zij organiseren beter en juistere dan de Duitschers, want in hun organisatie bereiken zij hun einddoel door ontwikkeling van het individu – de Duitschers bereiken het door het individu – als zoodanig – als het ware te elimineeren.
2675 De inscheeping der troepen naar de onbekende bestemming ging even kalm en keurig, 's Ochtends 4 ure kreeg die generaal – geheel onverwacht – de order dat zijn troepen vertrekken moest. 's Middags om half twee vertrok de laatste sleepboot uit de haven van Ostende en om 3 u 's middags stoomde het expeditiecorps weg. Indien me in aanmerking neemt, dat in die 10 uren 3000 man ingescheept werden met alles wat
2680 daarbij behoort, dat een deel dier troepen 20 mijl van Ostende patrouilleerden, dat alle rekeningen waren betaald – zoowel de officieele als de particuliere van de soldaten – en dat dit alles gebeurde zonder eenige drukte of herrie of noodelooze omhaal, dan zal men mij toegeven, dat er iets groots is in een stelsel van organisatie dat zulk werk levert. De mariniers gedroegen zich voorbeeldig in Ostende.
2685 Geen dronkenschap, geen hinderlijk optreden en, gelijk boven gezegd, het flinkste, mooiste vechtmateriaal dat ik ooit zag. Ik begrijp nu ook waarom de Franschen de Engelsche soldaten "le Tommie au sourire" noemen; nooit zag ik beter gehumeerde menschen aan het werk. Als het Engelsche expeditiecorps in Frankrijk op de zelfde zakelijke wijze te werk gaat als de 3000 man in Ostende, dan zullen de Duitsche
2690 troepen een harde dobber hebben.

DUITSCHLAND.

Duitsche vertegenwoordigers in Egypte.

2695 Het Duitsche consulaat-generaal deelt ons mede dat blijkens een officieel telegram van het departement van buitenlandsche zaken te Berlijn, de diplomatieke en consulaire vertegenwoordigers van Duitschland en Oostenrijk-Hongarije in Egypte onder pressie van de Engelsche militaire overheid gedwongen zouden zijn Egypte te verlaten, nadat hun reeds het verkeer met hun regeeringen onmogelijk was gemaakt. "Hierin", aldus het officieele Duitsche telegram, "ligt een nieuwe schending der neutraliteit
2700 door Engeland."

INGEZONDEN STUKKEN.

(Van ingezonden stukken, geplaatst of ongeplaatst wordt de kopij niet teruggegeven.)
"Voorbarig sparen."

2705 *Aan de Redactie!*

Vele Nederlanders ondervinden nu reeds de nadeelige gevolgen van den Europeeschen oorlog en zijn genoodzaakt hunne uitgaven te bekrimpen, maar er zijn ook velen die zonder noodzaak allerlei bezuinigingen invoeren alleen uit vrees, dat ook voor hen een toestand zou kunnen geboren worden waarin ook zij genoodzaakt zouden zijn hunne
2710 uitgaven te besnoeien. Schrijver dezes hoort dagelijks van gevallen waar op slager, kruidenier of banketbakker wordt bezuinigd, dienstboden worden afgeschaft, loonen verminderd, bestellingen ingetrokken, rekeningen uitgesteld etc. etc. door menschen, wier inkomsten nog niet geleden hebben of althans niet in die mate om op betrekkelijk kleine uitgaven reeds nu te moeten beknipten. Het aantal dezer lieden is, te
2715 oordeelen naar de gevallen die schrijver dezes ter oore kwamen, zeer groot; hunne gezamenlijke besparingen zullen zeker er toe bijdragen de crisis te verscherpen,

2720 mindergegoeden te doen lijden en de werkloosheid in de hand te werken. Om deze redenen nou schrijver dezès den dringenden raad willen geven aan allen, *die niet bepaald moeten bezuinigen: verander voorloopig niets of zoo weinig mogelijk in uwe leefwijze*, wacht met sparen en bezuinigen tot de toestand eenigszins opgehelderd is. Indien Nederland niet in den oorlog wordt betrokken, zal het vermoedelijk economisch vooruitgaan en waren uwe bezuinigingen waaronder velen hebben geleden onnoodig en voorbarig. N. N. Andere bladen worden verzocht dit over te nemen.

2725 **BEURS EN NIJVERHEID.**

De Londensche Beurs.

Na het uitbreken van den oorlog is tusschen de voornaamste "jobbers" te Londen overeengekomen dat geen orders in Consols uitgevoerd zouden worden beneden 1½ onder den laatsten vorigen koers en in andere beleggingsfondsen geen orders zouden worden aangenomen beneden 2½% onder de vorige noteering. Verschillende groote firma's die geen lid van de effectenbeurs zijn, hebben zich echter niet bij deze afspraak aangesloten. Een aantal brokers, wier belangen niet evenwijdig loopen met die der jobbers, eerbiedigen het besluit evenmin, daar zij meenen dat kunstmatige prijzen niet in het belang der markt zijn. Er is nu op aangedrongen dat officieel een minimumkoers voor Consols zal worden vastgesteld, teneinde te zorgen dat het staatscrediet niet wordt gedeprecieerd. Het Londensche beursbestuur, waarin de beide partijen zijn vertegenwoordigd, kon tot dusverre niet tot overeenstemming over deze quaestie komen. Particulier disconto is te Londen voor premoraterium wissels tot 3½-3 3/4% gedaald.

2740 **Zilver en Disconto.**

LONDEN, 8 Sept. (Reuter). Zilver noteerde 25 15/16 d., Particulier disconto 3 3/4-4%.

De Fransche staatsleeningen en de oorlog.

2745 In een correspondentie uit Parijs in de "Financial News" wordt de aandacht er op gevestigd, dat de oorlog een ernstige invloed heeft op de plaatsing der jongste Fransche staatsleening. Deze is nog niet volgestort en vele inschrijvers zijn thans niet bij machte de verdere stortingen te voldoen. Bovendien was een belangrijke gedeelte der leening, zooals gewoonlijk bij dergelijke emissies het geval is, in handen gekomen van premiejagers, die geleidelijk met winst dachten te verkoopen, doch die thans na de daling van 10 [%?] geheel vastzitten. Van sommige zijden meent men dat het aanbeveling zou verdienen de leening geheel te royeeren, anderen raden aan ze samen te smelten met een veel grootere 5% oorlogsleening, in welk geval het echter van het al of niet slagen dier omissie zou afhangen of de gelden der reeds
2750 ondergebrachte oude leening inderdaad binnen komen. Ook wordt in overweging gegeven het bedrag der leening terug te brengen tot het reeds gestorte gedeelte en de inschrijvers vrij te stellen van verdere stortingen, of om de obligatiën te converteeren in 5% schatkist-biljetten, met een recht tot inschrijving op de oorlogsleening voor het nog niet gestorte bedrag. Een besluit is intusschen nog niet
2755 genomen.

Duitsche Oorlogstransport verzekerings Mij.

2765 In aansluiting aan de mededeeling in het Avondblad van 29 Augustus kan nog worden medegedeeld dat in eene vergadering van belanghebbenden in principe besloten is tot de oprichting van e-n Duitse oorlogstransport-verzekeringsmaatschappij. De ingediende statuten werden, behoudens eenige wijzigingen, goedgekeurd.

De eerste Duitse oorlogsleeningen.

2770 BERLIJN, 9 Sept. (Wolffbureau). Aan de Duitse ochtendbladen wordt van goede zijde medegedeeld dat weldra de aankondiging te wachten is van de directie der Rijksbank in zake de inschrijving op de eerste oorlogsleeningen. Ter uitgifte komen dadelijk Mk. 1 milliard 5% schatkistbiljetten, verder een 5% Rijksleening, niet aflosbaar voor 1 November 1924. De koers van uitgifte bedraagt voor de schatkistbiljetten 97½%, voor de Rijksleening 97½ voor inschrijvingen in het Grootboek en voor stukken met "Sperre"
2775 verplichting 97.30%. De schatkistbiljetten zullen een gemiddelden looptijd hebben van vijf jaar. Zij zijn verdeeld in vijf series elk van Mk. 200 millioen, die van 1 November 1918 tot 1 November 1920 halfjaarlijks door uitloting à pari in contanten gedelgd zullen worden. Deze indeeling in series heeft uitsluitend op grond van practische overwegingen plaats gevonden, daar het n.l. voor het Rijk en voor de
2780 geldmarkt tot bezwaren had kunnen leiden indien zulke groote bedragen op één moment afbetaald zouden moeten worden. Voor De Rijksleening is een maximum bedrag vastgesteld. (Hoe hoog dit bedrag is, vermeldt het telegram niet. Red. "Hdbl.")

Oogstberichten.

2785 NEW-YORK, 8 (Sept. (Reuter.) Volgens opgaaf van het Landbouwbureau te Washington
wordt de stand van maïs geraamd op 71.7 (v. j. 65.1), voorjaarstarwe 68 (v. j.
tijdens den oogst 75.3), haver 75.8 (74), gerst 82.4 (73.4) en vlas 72.7. De
opbrengst van maïs per acre wordt geraamd op 24.9 bushels (v. j. 22), voorjaarstarwe
12.2 (13), haver 29.1 (27.8), gerst 26.3 (23.2) en vlas 0.86. De stand van maïs was
2790 in de verschillende staten als volgt: Kansas 53 (v. j. 10), Indiana 69 (81), Nebraska
65 (57), Illinois 64 (62), Missouri 57 (47), Ohio 81 (als v. j.), Iowa 81 (76) en
Texas 66 (78). De stand van de voorjaarstarwe was in de verschillende staten als
volgt: Minnesota 56 (v. j. 88), Noord Dakota 70 (als v. j.), Zuid Dakota 65 (als v.
j.) en Washington 87 (v. j. 82). De totale tarweproductie wordt geraamd op 896
2795 miljoen bushels. Het aantal balen gezuiverde katoen tot 1 September wordt geraamd op
475,000 (v. j. 794,000).

Braziliaansche financiën.

2800 De firma Rothschild te Londen deelt mede, dat zij zich tot de Braziliaansche
regeering heeft gewend in zake het onbetaald blijven der coupons van de 5%
Braziliaansche leening 1895 en de 4% leeningen van 1910 en 1911. In een telegram der
Braziliaansche regeering verzoekt deze de obligatiehouders gerust te stellen en
bericht zij dat zij een "Funding" plan bestudeert, waaromtrent zij binnen enkele
dagen nadere mededeelingen zal doen. In verband met de critische omstandigheden is
2805 het maken van remises thans onmogelijk, wat een geval van force majeure vormt.

Buitenlandsche firma's te Hamburg.

Door de Hamburgsche kooplieden is een comité benoemd, dat toezicht zal houden over
filialen van Engelsche, Fransche en Russische firma's te Hamburg ten einde het
2810 sluiten van nieuwe zaken en de verzending van gelden te verhinderen.

Bagdad Spoorweg.

Ondanks den Europeeschen oorlog en den daardoor ontstanen toestand op de geldmarkt
ondervindt, naar de "Osmanische Lloyd" uit goede bron verneemt, de voortzetting van
den aanleg van den Bagdadspoorweg geen onderbreking, maar alleen een beperking wegens
2815 gebrek aan werkkrachten door de algemeene mobilisatie. De lijn van Sumike naar
Istabulat (ca. 38 K.M.) wordt nog in den loop van deze maand geopend en tot Samarra
(ca. 21 K.M.) in den loop van October. De werkzaamheden aan den Baghtsche tunnel
blijven voortduren. Eveneens wordt doorgewerkt aan de lijn naar het Oosten.
2820